№ 63.

Петро Федетимко

1

а) Стр. Дм. Хімяк бореться з цілою ворожою заставою (та інші) ст. 1-9)

б) Бій під Любичем великим.
(й інші)

(Петро Репетило-Мицак.) ~ 1. ~ Lwowce p. Rudki - Konjuszki Królewskie
(подав)

2

„Бій під Любінем великим."
(вражіня зі споминів раненого стрільця)

Початки листопадових днів в 1918 році в деекотрих місцях на польсько-українськім фронті почасти перейшли спокійно, а в деекотрих місцях велись вже завзяті бої о посідання важних пунктів як сіл, містів та зелізних доріг. І так з початком листопада велись вже завзяті бої у Львові, Перемишлі коло Судової Вишні і Городка.

Впочатках війни з поляками, наш фронт стояв цілком в висунених напеpед позиціях, де полякам грозила велика небезпека з нашої сторони. Але ворог скоро зорієнтувався в своїм критичнім положені, та напер всією силою на ці позиції, котрі були найбільше загрожені. Найважнійшим пунктом для операційних боїв була зелізна дорога, що веде з Перемишля на Львів. На цю то дорогу напирали всією силою польські війська, щоби мати її в своїм посіданю.

Так і сталось. По завзятих боях українські війська уступили.

По заняттю згаданої дороги міг ворог доставити сили війська, чето поживи і амуніції до загроженого Львова. Другим головним пунктом була стація Городок.

Згадується це тому о утрачених ~~т~~ пунктах, бо неодному стрільцеви прийшлось перенести в тім часі на фронті в великих боях. Такий перехід боїв від Городка аж по Любінь великий перебув власне стрілець Петро Макаришин, котрий боровсь завзято майже за кожду пядь землі.

Велись бої о Городок.

По завзятих боях опустив курінь Городок і його околицю, пізнійше Горці, Черляни й Великий Любінь.

Головний ~~хххх~~ фронт тягнувсь коло сіл Завидович, Бірча, ~~х~~ Черднці й Малого Любінька.

Противник дальше напирав всіма силами, аби посунутись ще дальше наперед, але вже не вдалось йому осягнути своєї цілі, а навіть в кількох місцях його відкинуто, при великих втратах в людях з його сторони.

Головний пункт найдальше висунений, котрий ворог осягнув був Малий Любінь де ворог й окопався.

На стації в Великім Любіню стояли ворожі скоростріли а на Замку стояли ворожі армати. Завсігди, коли намагались укр. війська відібрати цей висунений наперед пункт Малий Любінь, такий наступ завсігди був без успіху.

Аж одної ночі зпочатку місяця ~~IV~~ березня розгромили ворога в Малім Любіню впрах й заняли його. В тій то кровавій ночі був смертельно ранений пробитий трома ворожими кулями стрілець Петро Максимишин.

Головна сила під командою Степанова стояла в селі Гірчу, а остання лінія і окопи тягнулись на північ від Гірча, від села Поріча, Косівця через ліс Гірецкий аж до села Сердиці. Поміж Г боєвою лінією знаходивсь великий ліс до котрого мали доступ наші війська, а по части й ворог.

Знова від сторони Сердиці в лісі стояла наша лінія, котра тяглась від залізної дороги, що йде з Самбора до Львова й обіймала півколесом Малий Любінь. Від сторони Сердиці на Дубляниці стояла наша батерия.

Одної ночі зробила 16.-та сотня під командою Мандзака збірку в Гірецкім ~~[illegible]~~ фільварку. Там роздано стрільцям амуніцию й по чотири ручні гранати тим стрільцям, що вміли ними орудувати. Між стрільцями говорено, що має бути нічний наступ на Малий Любінь в якім під ню пору за доносом нашої пішної розвідки мав знаходитись цілий курінь ворожого війська.

Ще перед вечером того дня вислано на стежу одну

чету в сторону Малого Любіня.

Чета розпущеною розстрільною пішла в сторону ліса з готовими до стрілу крісами.

Притишивши чуйно близько ліса, втім з ліса почулось кілька крісових стрілів. Незважаючи на се пішла чета дальше й скочила у ліс, підсуваючись по тихо до ворога. Втім могутнє „Гурра" кинулась чета завзято на ворога. По короткім бою взяли наші кільканайцять полонених і відступили взад поломаючи тільки сильні стійки.

По прибутю до села з полоненими взято їх на допити, де по части наша команда від них дещо здовідалась. Стрільці заохочені своєю старшиною і нічним наскоком рвались чимскорше вперед. О добрій підготовці около години десятої в ночі, відійшла сотня під командою сот. Мандзака чужаком в сторону ліса.

Вже під самим лісом зробив сотник збірку, та пояснив стрільцям деякі нічні знаки, що робити в часі наступу та заохотив їх до нападу. Сотня сейчас зробила розстрільну і потихоньки без найменшого шелесту посувалась лісом наперед.

І неодин стрілець линув думкою до своїх найближчих, та думав собі, чи прийдеться йому вернути з того бою щасливо домів, чи зложить свої кости за Неньку-Україну.

За лісом лежить село Малий Любінь оповите ночию. Внім то через майже що денні бої незнаходилось ніхто із цивільних осіб. Внім то ворог дрімав, а радше спав не прочуваючи нічого злого.

Сотня потайки й тихо ніким непомічена пришла аж на сам край ліса, де знаходився великий рів. Звідси вже добре можна було зобачити всумерку ціле село, котре все спало.

Понеже село спало, то таки мусіла неспати ворожа

стійка.

Від сторони села на полудне близше ліса був висунений цвинтар. Знім то по розказам наших розвідчиків мала знаходись передня ворожа стійка.

На краю ліса сотня стрилалась. Командант сотні висилає на звіди до цвинтаря довірену стежу зложену зі старшого десятника і двох стрільців. Його напад на село так був уплянований, щоби без найменшого шелесту увійти в село. Перепоною до входу в село була сі власне стежа ворожа, котра знаходилась на цвинтарю.

Наша стежа зложена із старшого десятника і двох стрільців, вийшла з ліса зготовими до стрілу крісами і зникла у пітьмі ночі. Стрільцям серце здрігнулось, коли переступили рівчак коло цвинтаря. Десятник повзучи по землі в середину цвинтаря побачив ворожого стійкового, котрий оперишись на кріс і дерево смачно спав твердим сном.

Нам наша стежа побачила його, один із стрільців без найменшої надуми проколює його крісом. Ворог валиться без крику на землю. Стежа наша упоравшись з ворожою заставою, переглянула цвинтар наоколо і вернулась постійно до своїх у ліс.

Сотник дав наказ до наступу на село так, щоби опанувати нараз село.

Так ізроблено. Стрільці з готовими до стрілу крісами і ручними гранатами обступили нараз всі будинки і хати в селі. На даний знак кинуто через вікна всі гранати до середини хат.

В селі настало страшне пекло. Гранати вибухали і розривали будинки та убивали ворожих жовнірів що знаходились в хатах.

Вороги котрі остались ще між живими почали

вилітати на двір з заміром утікати до Великого ~~Лю~~ Любіня. Але на дворі приймали їх наші ~~во~~ стрільці крісовим огнем, або прикладами з крісів.

По короткім сильнім бою наші опанували село, та розставлено стійки. Ворог зістав в прах розбитий, але декотрим ворожим вояком вдалось утікти до Великого Любіня.

Але і ворог не спав. Почав він на скоро орієнтуватись, телефонічно подав своїм резервам про розгром, та о підмогу.

На дворі вже почалось розвиднювати. Ворог зачав сильно обстрілювати село із своїх армат, котрі стояли на замку. Зачалось в селі знова страшне пекло.

Вже добре на дворі розвиднілось, як сотник побачив ворожу розстрільну в силі до одного куріня, котра ішла до наступу на село. Від розриваних гранат почали горіти будинки. Тут і там зістав убитий наш стрілець.

Сотник побачивши, що може сотня дуже потерпіти від села, зарядив відворот у ліс. Але відворот вже був тяжкий від наступу.

Сотня почала відворот зі села. Ворог помітив ~~їх~~ її і дав огня зі скорострілів, що містились на станції в Великім Любіню. Сотня незважаючи на сей огонь скорострілів дальше уступала. Коли минула церков і переходила сотня цвинтар, нараз сипнув на них із заду скоростріл, котрий почав праскати наших по пятах, а містив ся укритий на хорах згаданої церкви.

Ворожий курінь був ще дальше за селом та не міг сотні дуже зашкодити. Так сотні вдалось щасливо з малими втратами зайти у ліс.

Сотня ввійшовши у ліс де й задекувалась.

Коли ворожі армати утихли, заболіло коменданта сотні те, що не перетрусив церкви, де мав

скритись ворожий скоростріл. Курінь ворожий котрий ~~нас~~ наступав на село вернувсь взад, тільки мала його часть лишилась яко сильна залога у селі, кількох скорострілів в селі.

Сотник по нараді із підстаршиною постановив зробити наглий випад з ліса на ворога та (завстіку) [margin: ночию] цілу здобути церков та перетрусити її.

Наступ зроблено, й удався знаменито. Занято цвинтар, церков по части й село. З церковних хорів стягнено ворожого офіцира, мабуть полковника, котрий сидів із скорострілом в руках й стріляв на укр. військо. Його взято в полон.

Подивувало те дуже сотника, що тільки як увійшли в село зараз таки сипнув ворог з армат, думав певно, що мусить тут бути захований телефоніст.

Около години другої по півночі зробив ворог протинаступ на нас. Майже без бою занєв його. Наші війська уступили. Але сталось дивне диво. Ворожі армати, котрі мали бити на ліс, стріляли на самих своїх у селі. В селі почалась страшна метушня через непорозуміння. А було се так:

Коли наша розстрільна уступала з села, зачуло кількох стрільців як у рові коло одної хати щось ~~немов~~ немовби кричало „галльо" „галльо". Стрільці зрозуміли що се є, тому один стрілець родом з Золочівщини не надумуючись довго, обезвладнає ворожого телефоніста, беручи апарати до рук і по їхній мові ворожій „галльо" „галльо" і ворожі армати ~~бу~~ бють самі на своїх.

Втім то власне страшнім відвороті дістав тяжко ранений стрілець Петро Максимишин родом з Комарнянщини.

Коли утікаючи в сторону ліса дістав кулю

з заду у крижі, котра перелетіла через саму утробу. Хотяй страшно ранений біжить вже навмана далі в сторону цвинтаря. Крови набігло йому повні штани аж верхом зелюпалась.

Коли він побачив, що зник я, в тім моменті дістая на раз дві куле, одну у бік, другу у ногу. Тоді упадая він безпритомний помежи гроби на землю головою на заморозь. В тім прибігають до нього саніте-ти його брати, лежав він цілий у калюжі крови, котра при раннім приморозку обмерзла наоколо нього.

Санітети забирають його у ліс на підводу, котра його відставляє у село Бірча до крайньої хати від сторони ліса. Там його і обандажували.

Сотня зіставила на полю бою кілька убитих, та кільканайцять ранених, зате ворог втратив вдесятеро більше. Сотня вернула на своє давне становище в село Бірче. Зате ворог із зайлостю почав обстрілювати з гранат село Бірче.

Нараз гранат ударяє в хату, в котрій лежить в смертельних судорогах вище згаданий ранений стрілець. Від вибуху занялась хата. На ратунок біжать стрільці.

Прибігать стрільці і бачуть страшну сцену. Хата з одного кінця починає горіти, вікна від вибуху вилетіли, ранений стрілець обсипаний шклом з вікон та з образів, глиною та цеглою з печі, благає в смертельних судорогах ратунку, не могучись рушитись з місця, диму найшло повна хата а огненні язики вже заглядають через двері у хату.

Смільчаки вбігають у хату і виратовлюють раненого стрільця від смерти огненних язиків.

По перевязці ран відставлено його до поблизького місточка Каморна, де йому уділено першої лікарської помочі. Лікар ствердзує, що рани є смертельні, через

сильну пухлину. Тому лікар чимскорше відставляє його до шпиталя в Самборі.

По перетриманю тиждень у Самборі, відставлено його до головного шпиталю в Тернополі. А дальші трагедії його? — Вісім неділь перебував в шпиталі, де при спеціяльнім лічені виздоровів. Перед острахом большевицьким дістав перепустку до дому. В половині дороги знесилений на силах упадає в плямистий тиф. Ко відставлено до родинної хати, упадає у польську неволю, і лежить на страшний тиф, опісля днунизання і інше.

І так судилось подібно неодному укр. стрільцеви тут чи на Великій Україні, котрий не найшов ніде теплого сонця, де б міг подужати ліпше і прийти до свого здоровля. Спочиває там не одного стрільця золоті кости, котрі очікують, коли над ними зійде нова доля — воля нашої Неньки України.

1931.

(Петро Репетило-Мицак.)

(Сей бій прошу помістити у середині калєндаря.)

(до місцців.)

Геройство 17.-тного стрільця.

В половині травня 1919-го року, вдалось полякам, через відтягнення підкріплень від других держав, а головно через доповнення воєнно-технічного матеріялу, вдалось проломити фронт почавши від лівого крила до правого. Коли заломився наш фронт і У. Г. А. почала відворот, тоді переважно поодинокі стрільці і старшини доказували чудес хоробрости. Таке примірне геройство доказав 17.-літній стр. Дмитро Хімяк.

Було то під містом Ходоровом. Одній четі III.ої сотні стрілецької бриґади прийшлось стояти на однім залізнім мості і боронити його чимнайдовше. На запит хорунжого, хто голоситься на звязок до згаданої чети? аби она стрималась чим найдовше,- виступив 17.-літній стр. Дмитро Хімяк родом з Комарнянщини. Дорога утяжлива, бо треба перелетіти дві горі до штрики, а на котрі сипали вороги градом куль.

Стрілець біжить що сили поміж градом куль, де осягає штрику вкриту почасти хворостом. Тут було вже легше летіти. Утішився дуже стрілець, коли прибіг на 400 кроків від моста й побачивши на мості заставу, та тішучись, що осягне своєї цілі. Прибігши на сто кроків, почув голос (стуй!). Стрілець думав що то свій жартуючи біжить дальше. Прибігши ще близше, нараз пізнає що се ворог й бачить більше ворогів.

Стрілець ~~дає~~ робить відворот і що сили утікає, але вже було запізно. Ворожа стежа вискочила з під моста й зачала сильно стріляти за стрільцем. Стрілець утікая, в тім щось сильно ударяє його в правий бік. Біжить далі, чує а під ним ноги гнуться, а з боку цюркотом бухає кров.

Упадач раз, другий, третий. Коли вже не міг встати, добував кріса та цільними стрілами убивач ще чотири ворожі вояки, а пятий ударяч його прикладом кріса і безвладнює його до безтями.

Слава такому стрілецтву!

Подав: Петро Репетило-Мицак)

(до місяців.) 7

Геройська смерть хорунжого.

Коли Директорія повалила гетьманат і опанувала столицею України Київом, стала розпоряджати і цілою Україною. Але не довго вдалось її вдержати столицю в своїх руках.

Тоді як на Софійській площі у Києві проголошувано свято злуки в дни 22 січня 1919 року, з півночі почали сунути червоні варвари під знаком пяти-раменної звізди. Положення знова столиці було рішеною справою. Втім то відвороті посьвятив неоден стрілець чи старшина своє життя за волю України. Таковю геройською смертию поліг і один хорунжий.

Коли група Годульського опустила Київ, Святошин і перейшла за ріку Ирпень. Перший курінь 1. ч. п. п. С. С. розташувавсь в Шосейній Заставі коло гостинця, що іде з Житомира на Київ. Хорунжому припало із своєю четою в силі 25 крісів іти на заставу до Тарасенкового хутора, котрий лежав на північ віддалений на 4 кільометри дороги від згаданої дороги.

Прийшовши на місце згаданий хорунжий розставив стійки, подав кождому стійковому інформації і гасло. Ніч пройшла спокійно, аж над раном далась чути сильна стрілянина всих місцях де стояли стійкові. Решта чети із хорунжим вискакує з хати на двір де вже наоколо хати велась сильна стрілянина стійкових стрільців. Стрільці стали відстрілюватись. Сотня большевиків із ручними скорострілами стала напирати на хату і загороду, де були стрільці. Чета з хорунжим по геройськи боронить ся та звалюючи кількнайцять червоних з коний. Чета також лишая кілька убитих. Хорунжий бачучи своє критичне положеня, вскакує скількома

стрільцями в загороду і звідтам цільними стрілами убивають знова кількох червоних. Большевики кричуть „здавайся,“ але не поможе. Втім кільканайцять большевиків вскакують в загороду. Хорунжий боронить ся дальше, але вже не довго, досягають його червоні кати та зарубують його шаблями.

Так погиб хорунжий з 1. п. п. Січ. С. геройською смертию із окликом на устах „хай живе Україна“, зарубаний большевицькими катами.

Подав: Петро Репетило-Мицак

(до місяців.)

Відділ в силі 18 стрільців під проводом старшини розбиває вправ два ворожі курені.

Було то в тих днях, коли то У. Г. Армія опинилась вже майже під самим Бучачем. Тоді то Армія зробила один великий протинаступ на ворога, де гнала його майже під самі мури Львова.

Коли 9/6 1919 р. поведено дальший наступ від Чорткова аж на Бучач, рушила наперед артилерія, прикрита тільки піхотною стежею.

Було се під ~~ве~~ вечір, як ворог з великою силою й несподівано наступив з Джурина. Тоді артилерія не ждучи на піхоту втворила огонь на ворога, з картачами почала його пражити сильно. Втім прийшла піхота й втворила пекельний огонь на ворога. Ворог утік аж до Бучача.

Наша піхота і артилерія стала на березі ріки Стрипи, а по другім боці ріки ворог згромадив цілу свою силу думаючи невступити звідси ані кроку взад. Цілий день вівся тут завзятий бій. Ночию одна чета з старшиною в силі 18 крісів і ~~.....~~ три скоростріла пускаясь на геройський вчинок та на неминучу смерть, переходить ночию вплав ріку Стрипу, обходить ворога боком і опиняєсь на його задах там, де скупчилась ворожа найбільша сила.

Тоді то на даний знак сипнули з обох боків градом куль на ворога. Згадана чета наробила такої паніки на ворожих задах, що ворог змішався та незнав куди утікати. Якраз на сю чету і скоростріли утікали майже цілих два курені ворожого війська. Їхно розгромлено цілковито, решта піддаючись вполон. Ворог опустив

зараз таки місто Бучач, а коли перший перейшов горіючий міст Начальник Штабу II.го Корпуса полк. Шаманек, то бачив коло двірця послідні ворожі стежі.

№ 65.

Василь Бєлюк

Єк то було в Константинополю?

(спомин)

Ст. 1–8.

Василь Бень.

Написав

Як то було в Континенталю?
(Уривок зі споминів)

Нарешті надійшов всіми очікуваний день
"Вїзду до Києва".
Військо на фронті, Директорія-Уряд й урядовці
в вагонах роблять приготування до вїзду.
Загальної радости, сліз, обіймів, побажань, годі описати.
Не було організації, котра не подала би якоїсь нової
думки-чи пропозиції на звеличання „Великої хвилі."
Організація залізничників так захопилася вїздом
Директорії до Києва, що припровадила ~~[illegible]~~ білого
коня і категорично зажадала, щоби Головний Отаман
на ньому вїздив першим.
Дуже богато було мороки з цим „Білим," бо Головний
Отаман ~~в~~ рішуче не хотів, а залізничники від
свого не відступали.
Також богато клопоту було, „з питанням" чи духовенство з процесіями потрібне на це свято-чи ні.

Ця справа так заострилась, що доходило до „кризи" в Директорії. На щастя обійшлося без неї.
Що симпатії всіх верств суспільности були по стороні Директорії, показалося це в день вїзду до Києва.
Всі вулиці і доми були прикрашені національними прапорцями, а все населення Києва - від сивоволосих дідів до дітей включно - все вийшло на привітання нової влади.
Про те, щоби перейти з одної вулиці на другу не було мови. Так щирого і сердечного „слава" я не то що до тої пори не чув, але не міг зрозуміти.
З вікон і бальконів не тільки сипалися цвіти, але час від часу можна було побачити, як ~~якась~~ чиясь рука робить знак св. хреста над вїзджаючими.
В таких моментах я завважав на лиці Головного Отамана... перли сліз.
По скінченім торжестві „вїзду" всі раді як діти розійшлися. Головний Отаман заїхав до Континенталю, де й замешкав.
Будинок гарний, чистенький, в центрі міста. На мешкання призначено три кімнати. В одній була спальня, в другій покій гостинний, в третій канцелярія для мене і заразом почекальня для сторін.

Побіч були кімнати для двох адютантів, канцелярії і кількох старшин з Корпусу СС.

~~По~~ Розглянувшися ~~розгляненню~~ ~~в ситуації~~, Головний Отаман роздягнувся і безвладно впав на отоманку. Довго, довго лежав непорушно. Я з початку мовчав, бо не хотів переривати його думок. ~~Коли~~ однак цей стан продовжувався, я занепокоєний про його здоровля ~~Головного Отамана~~ підійшов і спитав, чи не маю якихось доручень ~~чи~~ або побажань.

Г. Отаман зірвався на рівні ноги і зачав ~~співати ростовсько-татарську пісеньку про „даню"~~ весело підсвистувати.

~~Я зрозумів о що ходить і хоч не „даня", але вечеря за хвилю була готова.~~ По купелі і чаю, Головний Отаман від'їхав до своєї дружини.

Дружина Головного Отамана мешкала тоді 7/ ра Сивощатки. На моє питання коли переїде до Континенту заявила дуже чемно, але й рішуче: „Я остану тут. Симон Васильович потребує ~~зараз~~ спокою. Ви ж знаєте, яка перед ним праця".

~~По цих словах звернулася ласкаво до Головного Отамана: „Правда Симоне – що так буде краще?"... Відповіди не було – тільки з повагою і ніжністю взяв за руки і довго, довго цілував...~~

Я від'їхав до Клюбу, де чекали на Головного Отамана.

13

Я мав

~~щоби~~ перепросити, що не прибуде. | рядових людей

В Києві застав я від української ~~Світлої~~ від міністрів почавши, а на представниках різних делегацій скінчавши. Святочний настрій, невимовна радість так і сіяли в кождого очах.

~~Воля~~.

На другий день зачалася нормальна праця в директорії, що при~~по~~містилася в „Гетьманському дворці" і у всіх державних установах.

Головний Отаман вставав ~~все~~ кожного дня о 7 годині, ~~купався~~; до снідання переглядав пресу свою і заграничну.

О год 9 тій ми їхали до директорії, де відбувалися засідання і наради.

По засіданню ми вертали до Континенталю на обід.

По обіді про відпочинок не було мови, бо все чекали різні делегації, котрі приїджали з найдальших закутин всеї України.

Переслухування сторін тягнулося нераз до 6 й 7 години пополудні. В цій порі Головний Отаман вдруге їхав до директорії і вертав коло 1 або 2 години по півночі.

Змучений цілоденною працею, на силу вислухував телефонічних звітів з фронту і як камінь падав до ліжка.

У важних випадках, мимо смертельної перевтоми, в ночі їхав до Штабу або й на фронт, щоби служити радою, чи піддержати настрій козаків.

Бували дні, коли Головний Отаман вертав з пополудневих засідань в доброму гуморі. Тоді любив „побалакати" при чаю. Балачки велись з-поверх кількох питань: Який настрій у козаків? Як представляється справа постачання? Який настрій у громадянства? Що нового в Галичині, Буковині, і Прикарпатській Україні?

При останньому питанні, і нераз зорвавшись, потім замовкав, щоби „витримати іспит".

Йшло не так про вісти — бо майже кождого дня була якась делегація і все точно розказала, тільки йшло про те, — чому є так — як є?

Бували дні, в котрих Головний Отаман обідати не мав часу, а вечеру спізнили. Тоді викурював маси папіросів і потішивши мене, що завтра буде „ліпше", голодний лягав спати.

Одного разу не видержав. Весь день пробули ми на фронті. Бій закінчився пізно вечором. Мимо просьби старшин Головний Отаман рішив вертати до Києва. Вернули щасливо до Континенталю. Я голодний аж в очах почорніло, але мовчу. Головний Отаман ходить по кімнаті і без перерви курить.

Нараз підходить до мене, кладе мені обі руки на раме
на і сміючись каже: "Бігме, з вас Василю Костевичу
злий адютант. Ви ~~зараз~~ тепер думали про те - щоби зро
бити, щоби заспокоїти голод. Уздаєтесь дізнали - що це
в цю (під) пору неможливе. Я на вашому місці зробив би
так: скочив на діл до вартівні, попросив би бохонець
хліба і ~~сала~~ сир, і казав би зварити чаю, і голодний
спати не лягав би. Але вам - Галичанам - не до того.
Опиканого паноньку. Правда - що вгадав?
Я відразу зрозумів до чого йде. Зірвався і полетів
на вартівню. За чверть години повернув з хлібом, са
лом і чаєм. Головного Отамана я застав при писанні.
Цей тільки мене побачив, зірвався зі місця, але
отямився і почав мене дальше "натягати". Я вже
не слухав, тільки накривав стіл і за хвилю попро
сив до чаю. Радости, задоволення і усмішки які
в цей момент застрибали на лиці Головного Отамана
ніколи не забуду.
Цей дотепа....
Бувало й так, що Головний Отаман лишився на чай
в Директорії.
Посідають Панове Директори до стола і мовчать. Тільки
час від часу хтось відзоветься, але на те тільки,

щоби другого вволоти. З часом настрій поправлявся і звичайно вечора закінчалися улюбленою пісенькою Г. О. „Ой чуду я Коничсенька".

Отак слухаючи цієї або іншої пісні, і сам собі не ймеш віри. Перед хвилею скрайна вражда, а теперішніх ~~кращих~~ ~~лучших~~ друзів годі собі уявити.

~~Українська вдача~~!

Нераз, вернувши з пополудневих засідань, Головний Отаман цілими ночами писав листи до закордонних місій, а нераз вибирався на провірку по касарнях. Мої перестороги, що в ночі небезпечно їхати, не помагали. Все кінчилося на тім, що хто боїться, може з хати носа не показувати. Він поїде сам. На такі аргументи не було відповіди і ми їхали.

Приїхавши до касарні, провірював нічну службу, розпитував про стан стрільців, опісля обходив всі кімнати і переконувався чи звіт згідний з дійсним станом. На мене велике враження зробив один момент: входимо до кімнати, в котрій стоїть двадцять ліжок. В кімнаті тепло, чистенько. Головний Отаман ~~став~~ спинився на середині і розглядаєся.

Чи світло, чи може шелест, збудив одного - а за ним других козаків. Позривалися мимо заказу вставати. Не було ради. Щоби однак якось „з цього" вийти, Головний Отаман жартуючи сказав, що як всі зараз поляжуть, розповість їм казочку. І оповів... про бідну вдову, сею, добрих синів...
Як батько . . . . .

До сторін відносився Головний Отаман надзвичайно чемно. Годі було вичути, хто йому ближчий, а хто дальший.
Галичан приймав в кождій порі і не скривав свого довір'я до них не крив.

966.

18

Др. Околот Іван

Із кривавих шляхов У. Г. А.

Ст. 1–38.

Др. Околот Іван

Із крівавих шляхів галицько-української армії.

Чого вона не пережсивала на своїх крутих, тернистих шляхах! Чого вона не переходила, ся, в так ж короткім часі, серед таких непригідних обставин з орґанізована, а так – як на революційні часи – здісціплінована армія!

Мимо недостач найконечнійших річей – як амуніції, одностроїв, тай инших конечнії армії конечних матеріальних засобів – спонувала її невидима, для посторонніх незрозуміла сила – ланцюх, котрого кільця ковані були з горячої любови до свойого народа та з кріпцевого бажання

рідної, національної державности. І це власне бажання, ся її свідомість мети була страшним маревом для ворогів українського народа. Бож галицько-українська армія була найповажнійшою репрезентанткою національної державности, реального та тривкого підвалинного під її будову.

До життя покликана галицько-україн= ського Конституантого при кінці жовтня 1918 р. Родилась она в кривавих вуличних боротьбах Львова; серед тріскоту скорострілів і гуку гармат у Перемишлі. А зростала і кристалі= зувалась в одностійний організм в часі тяжкої й нерівної боротьби зі захланним сусідським імперіалізмом.

Лихий демон положив свою важку руку на змагання українського народа до національно-по= літичної свободи. Коли иньшим новоповсталим національно-державним організмам наче ~~добиль~~ =

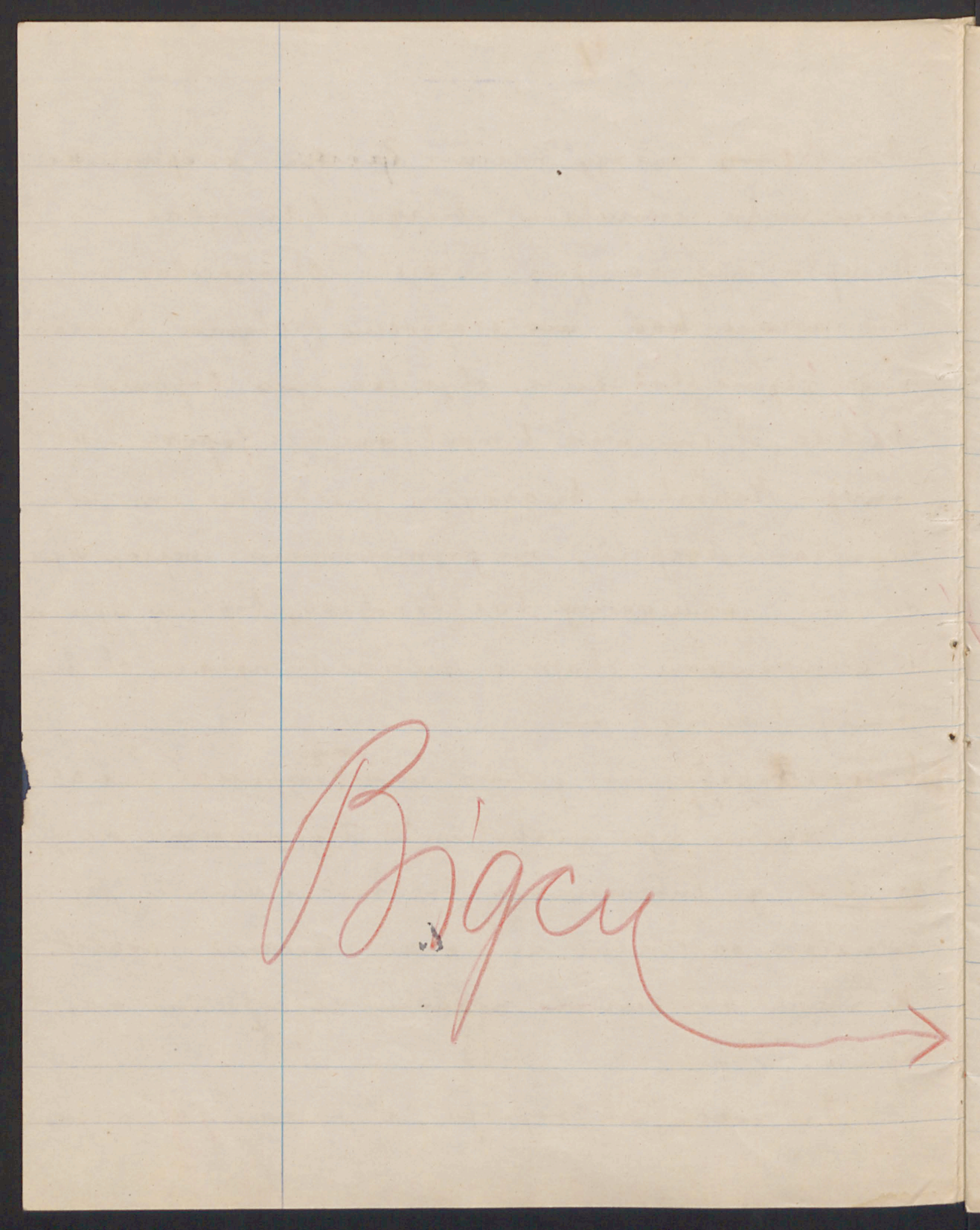
з рога обильности сипалась підмога в виді дипльоматичної піддержки та посилок матеріальних средств — українському народови, як що хто не кидав під ноги колод, то в кожному разі не помагав. Окружений зі всіх сторін ворогами був він полишений самому собі. До цего ще корінь його виставлений був на розточування й розкладаюче ділання большевицького червака. По цій послідній причині гал. армія в своїх гігантичних змаганнях з Польщею не одержала значнійшої військової підмоги зі сторони Вел. України. Противно, мусіла ще висилати свої частини на Україну проти східно-північного ворога, большевиків.

І хоч боротьба на два фронти з безпорівнання переважаючою силою вже в початках була безвиглядною, мимо цего гал. армія з раз занятих становищ ані кроком не поступилась в зад.

Аж до ~~часу~~ приходу полчищ Галлера — операційна ініціятива спочивала завсігди в її руках. Доперва під напором польсько-французьких полків почала вона ~~по~~ оборонний відворот. Кожна пядь української землі окуплена була ворожою кровію. А стиснена в трикутнику: Збруч — Днісетр — Чортків, видобула зі себе ще стільки героїчної енергії, що розторощила переслідуючу її, знамените висквіпоновану ворожу армію і нестримним скорим темпом почала свій похід в перід. —

Завзятість і хоробрість, з якою ішли тоді стрільці гал. армії — часто при цілковитій відсутности амуніції — до рукопашних боротьб і атаків без сумнівю належить до рідких героїчних проявів. Це хвиля найбільшого підйому хоробрости гал. армії.

Але хочби й як хоробра, а належно не узброєна

армія, -то змагатись вона може успішно з новочасною воєнною технікою тільки короткий час. Все таки вкінці мусить улягти. У гал. армія, по причині цілковитої недостачі воєнного матеріялу, була приневолена спинити свій розгін перед сконцентрованою, в найновійші технічно-мілітарні засоби випосаженою армією під Львовом. А по коротких змаганнях з нею, щоби не згинути безцільно геройчною смертю на безвиглядних становищах, почала свій другий відворот, що закінчився 19 липня 1919 р. переходом Збруча. - Цим кінчиться перший період життя галицько-української армії; період завзятої, жорстокої боротьби з Польщею за посідання укр. Схід. Галичини. УГА.

Не серед найкорисніших тяжких умовин знайшлась она за Збручем. - Сорок верст на схід Камянця находилися большевицькі становища. У внутрі

маленької полоси, занятої українськими військами, був великий нелад і дісорганізація. В армії остро відчувалася недостача матеріяльних воєнних середників. По причині згромадження на малім просторі більшого числа війська розпаношилась страшна дорожнеча средств поживи. А на домір цього зразкова, в початках, неприхильність підграничних селян до гал. армії. І не тільки неприхильну поставу місцевих селян – спричинену національною несвідомістю і ворожою гал. армії агітацією, але також і свойого рода мачошине трактування зі сторони уряду відчула вона.
За це, вже по двох тиждніх, по переході Збруча, післано її на большевицький фронт.

У сталось чудо! Ці обдерті, як здавалось здеморалізовані, недобитки при першій стрічі з большевиками проломали фронт і дня

7.

30. серпня заняли Київ.

З гордо піднесеною головою, з кличем на устах: „Дорога до Львова іде через Київ" вступала гал. армія застеленими цвітами улицями в столицю Соборної України.

Але лукава Доля згірдливо всміхнулась. Сталось щось ніким неожидане. А коли й ожидане, то всеж таки ніхто не сподівався подібного висліду. В Києві стрінулась она з третою силою. Силою вправді ворожою большевикам, але також не менше ворожою й українським національним змаганням. Стрінулась з російскою добровольчою армією під проводом генерала Денікіна. – До безпосередньої стрічі з нею прийшло досить ненадійно. Під напором українськоі армії большевики опустили Київ і подалися в північно-східнім напрямі. З їх замішання й паніки скористали добровольчі частини Дені-

кінна, що оперували в полудново-східнім на=
прямі Києва. Енергічно вдарили на здеморалі=
зовані большевицькі частини і скоро очистили
собі дорогу в Київ. Ствердивши факт
заняття Києва гал.-укр.-частинами, постано-
вили безкровно, відступом вирвати Київ з рук
послідних. Манісфестуючи свою щиру прихильність
до гал. армії та радість по причині побиття
большевиків, входили вони поодиноко та незамітно
малими частинами в східно-полудневу
частину міста. Занявши Печерську гору, висла-
на ними делеґація зажадала від гал. укр. Коман=
ди сейчасового вивішення на городській Думі
побіч українського і російського прапора. Від=
мова була причиною явного, ворожого становища,
якого не могло змінити й пізнійше додатне
полагодження ставлених жадань. З одної сторони
провадили Денікінці формальні, очі замилюючі

конференції з представниками гал. армії ніби-то в ціли означення невтральних полос города, з другої-ж сторони тайно приготовлялися до розоруження укр.-гал. частин в Києві. Це приходило їм тим легше, бо частини укр. армії мали строгий, а менше розумний, приказ: аж до відкликку уникати оружних сутичок з ними. В часі підступного, нікими несподіваного розоружування прийшло до замішання і в гулячкової крісової стрілянини. А що укр. частини не мали жадного в тім напрямі предвидженого приказу, а не хотіли дати розоружитись, виступили з мурів міста. Тим самим Денікінці осягнули свою бажану мету.

Цей вислід приписати належить у великій мірі мильним вираховуванням і попередній короткозорости Нач. Команди укр. армії та прямо каригідній нерішучости і цілковитій недостачі ініціативи в часі стрічі в Києві з добро=

вольчого російською армією. Предвиджения і відповідне приготовання до цеї рішучої і вельми наслідкової стрічі булоб можливо покермувало пізнійші події цілком иньшими шляхами. Але сталось! — Всякі пізнійші спроби погодити змагання української армії з плянами російських добровольців виявилися безуспішними. Добровольці уважали укр. армію за „большевиків второго сорта". Ще з гал. армією схилювалися навязати якісь, близше неозначені, переговори. Уважали її правильною армією. Представників другої частини укр. армії, наддніпрянської, не хотіли бачити. Таке відношення рос. добровольців до укр. армії було обиджаюче і вона мусіла витягнути хоча поневільні але конечні консеквенції. Український Уряд виповів рос. добровольчій армії війну. —

Не маю сумнівів твердити,

11.

укр. що відворот укр. армії з Києва був з одної
сторони першою причиною ганебного розгрому добро-
вольчої армії, а з другої сторони дочасного ратун-
ку для большевиків. Прямолінійна й одноцільна
діяльність укр. армії з рос. добровольчою армією мог-
ла би була тоді спричинити загальний упадок боль-
шевиків. Аж до часу явного розриву поміж Урядом
полудневої Росії — як називала себе правительство,
на котрого чолі стояв Денікін — а укр. Республикан-
ськими Урядом, весь національно свідомий український
елемент, в боротьбі большевиків з Денікіном, держава
більше сприяв останньому уставав в прихильній невтральности до послідного.
Надіючись, що вкінці таки прийде до повного порозуміння поміж
ним, а от. Петлюрою, головним репрезентантом
української державности. Та надії були на-
підсилили до решти пірію ненависть серед укр. громадянства до рос. добро-
вольчої армії. Саме поставлення справи Денікіна
щодо укр. питання ген. Денікіном дало почин до ворожої

агітації проти нього, в наслідок чого піднялись стихійні цілого ряду селянських повстання в цілій Україні. Тепла вода на млин большевиків, і большевики самі пізніше признавали, що Денікіна розгромили не вони, а українське селянство.

Отак опинилася Укр. Армія між двома ворожими силами. Від половини вересня 1919 р., + та в перших днях вересня положення було ще неясне на Україні. Три армії — українська, большевицька і денікінська зовсім собі ворожі, — „Bellum omnium contra omnes." В день формального проголошення війни з рос. добровольчою армією кінчиться другий період в житті Гал. Армії, а з ним закінчується і доба її героїчних змагань.

Третій період — це боротьба проти двох, а тих самих ворогів: Москалів-большевиків і Москалів-денікінців. Характеристичний він наглим упадком духа в армії. Зневіра

в успіх всіх її зусиль узискуя собі серед неї — так сказатиб — право горожаньства. Таксить оговоною хмарою на ній яко на організмі взагалі, а на кожнім її члені зокрема. Ясним ставало ~~було~~, що
воювати на всі фронти знесиленим галицьким полкам
~~конечно шукати треба, якогось можливого виходу~~
годі; що треба конечно шукати порятунку в тій матушці, а
~~із цего зачарованого кола. Треба було рішучо й скоро~~
бодай з одним, ~~бо якось доверпочатаєсь~~ із тих ворогів найти злагоду
~~приступати до порозуміння і згоди~~ з одного зі згаданих
~~ворожих сил. Тим скорше, що саме існування~~
Останк гал.
~~Армії~~, були ~~крайно загрожене~~ над пропастю. ~~Заходила також~~ Тиф ~~стал~~ клав усе покотом,
надходила — а тут ні ліків, ні одягів ~~ні~~, ні
зима, ~~а армія не була як слід вбраного ні~~ взуття,
ані 'кадії'...
Тай жадних виглядів в цім напрямі не було. На доказ
цего, а взглядно по цій причині власне, зі застрашаючою силою почав розширюватися серед гал. армії плямистий тиф. А що по причині замкнення границь була загально на Україні цілковита недостача санітарних середників та обмаль санітарного персоналу — особливо досвідних лікарів в армії, то хороба пожерала денно множество жертв.

Хто ~~особисто там~~ не був (тоді, в дні чотирокутника смерти) ні не переживав цього пекла на землі, (для того ~~тому~~ ц ~~найдокладніше~~ ~~найдосконаліше~~ не має вишуканого пера і ~~такого~~ способу, щоби все це змалювати, ~~які і артистично~~ уложені слова не змонсуть від-

Та бодай ~~частинно~~ в приблизно відтворити жахливу картину, ~~які~~ ~~творити навіть приблизно правдивого образа.~~ від якої і ~~навіть~~ навіть і сам Данте.

~~І сам Данте~~ зжахнувсяби перед цим безкраїм морем людської нужди, перед безчисленними покосами смерти, смерти серед можливо найпонеджених обставин! Було ~~Велика~~ залізнича станція в Жмеринці забита ~~була~~ трупами і конаючими гал. стрільцями. Цілі (довжезні валки підвод кавалерські відвозили трупів — наче снопами ми поліна тягнуть день у день на кладовище. Те саме ~~діялось~~ по всіх (інших залізничих станціях, почавши від Козатина аж до Проскурова. Хорі тисячами валялися ~~там без всякої найпримітивнішої опіки~~ в часі ~~зимних падолистових~~ серед холоду листопадових днів на перонах і стаційних ~~хідниках~~ долівках. Мало не в кожній селянській хаті, ~~де стояли постоєм укр. частини лежав стрілець~~ хорий галицький вояк ~~тиф~~ на тиф... Тих польових ~~Кілька~~ лічниць В тих польових ~~лічницях~~ караях, які були, бітком набиті, не має місця!

надоБавок 15.

(Лікарі, оден по одним, падають жертвою жахливої пошесті. Не достає всего. Ліків,)
хороби. Санітарної обслуги
клаптика соломи і місця якого до був кутка.
Хто приймав - захорів.
що місце для годі й думати.
Для тяжко ранених з фронту не було.

От коротенький фрагмент цеї тої страшеної трагедії!

Такі Цего рода відносини загрожували цілковитим лише знищенням не тільки армії, але невідкличною смертю кожного її вояка. Під натиском обставин Нач. Ком. гал. армії з власної ініціативи і на свою руку - як говорено - розпочала з Нач. Проводом рос. добровольчої армії переговори. Дня 9. падолиста 1919 р. підписано акт порозуміння. Найважнійшими явними точками цеї угоди були: 1) Гал. Укр. армія остаєтьсе на дальше осібним, у своїм внутрішнім діланню самостійним тілом. Задержує ціле своє майно.) Під взглядом тактичним підпорядковуютьсе ініціативі Нач. Пров.

добр. армії. Не може одначе бути ужитою до боротьби з військами У.Н.Р. ані до ліквідації селянських повстань на Україні. 2) Добровольча армія зобовязується дати гал. армії як найскоршу підмогу в санітарних середниках і лікарськім персоналі; приймати хорих членів гал. армії до своїх армейських лічниць; заосмотрити гал. армію на зиму в однострої і обув та заосмотрювати її на будуче у всі потрібні матеріяльно-технічні середники, як також достарчувати гроша потрібного на вижсивлення армії.

Були це й тайні точки, між якими — по приватним відомостям — знаходилась осібна умова, якою добр. армія зобовязувалась по ліквідації большевиків оружною силою увільнити Сх. Галичину від Поляків.

На основі вище наведеної умови перейшла гал. армія на етат рос. добр. армії. Друга частина

~~загально~~ укр. армії – зложена з Наддніпрянців розпалася. Тільки незначна її часть з головним от. укр. армії С. Петлюрого подалась до Польщі.

Цей розпад укр. армії спричинений головно загальними, невідрадними внутрішними і вкішними обставинами приписуваний Наддніпрянцями виключно Нач. Ком. гал. армії. Галицька армія – по їх думці – допустилась ганебної національної зради, що й власне спричинило розпад укр. армії. І не тільки Наддніпрянці були цим „офіціальним" кроком гал. армії невдоволені. Невдоволеним був також – і без огляду на кричучі обставини з прінціпіальних мотивів осуджував цей факт численний гурт старшин і стрілецтва гал. армії. Порозуміння з горносотенцями, – бо з таких елементів складала переважно рос. добр. армія, – не примиримими ворогами українських політичних змагань, уважалось ними не тільки безпрінціпо=

вим але також позбавленим реальних національно-політичних користей. Они доводили, що почеснійшою булаб ліквідація армії чим під пресією конечности порозуміння з ворогом. Не могли й не хотіли зрозуміти, що перед відвічальними кругами гал. армії стояло тільки дві вихідні дороги: згода з большевиками, або порозуміння з рос. добровольцями.

Згода з большевиками в данім часі не могла бути в нічім корисною для гал. армії. З одної сторони мілітарна сила большевиків, не була це певною. Їх міжнародне політичне становисько було наскрізь негативним. З другої сторони перехід гал. армії до большевиків ~~означав~~ означав політичне спалення мостів за собою зі Заходом. Крім цего зі взгляду на практикований большевиками метод поступовання не було певности задержання національного характеру армії, а що більше навіть її

цілости. Найважнійшим і найвимовнійшим аргументом одначе проти угоди з большевиками був аргумент не мілітарно-політичн~~ой~~, а практичної натури. Большевики не могли гал. армії дати цего, чого вона конечно й негайно до життя потребувала, бо того вони самі не мали. Обложені зі всіх сторін бльокадою не могли власної армії належно на зиму виеквітувати. Про одержання від них санітарних середників і мови не могло бути. А цего і головно цего негайно потрібно було гал. армії. — Розпущенню армії і цілковитій її ліквідації противились політичні взгляди. Галицька армія, як найсвідомійша національно українська озброєна сила, була найповажнійшою репрезентантною української державности взагалі і Сх. Галичини особливо. Із практичного боку це було неможливим до переведення. Онаж представляла собою в тім часі одну в

величезну лічницю. Лишалась одна однїська дорога порозуміння з Денікіном. Міжнародно-політичні взгляди з одної сторони, певність удержання ~~націона~~ одноцільности та до певної міри само=стійности армії з другої сторони, а що найважнійше можливість негайного її ратунку) були рішаючими мотивами при довершуванню згаданого акту).

З вище сказаного видко, що хоч зі засадни=чої точки погляду суспільно-національних ідей доконана умова була може невлісною – то з військово-практичних взглядів, в даних обставинах, була вона конечною. Належно зрозумів мотиви цеї залізної конечности суд, що дня 12. падолиста судив у Винниці ініціятора і творця згаданої умови генерала Тарнавского. Суджено його за довершення цеї умови без порозуміння Нач. Проводу української армії і політики. Предметовий осуд був увіль=няючий. Цим стверджено, що ген. Тарнавський,

яко начальний командант гал. армії, зробив тілоки це, що в даних обставинах зробити був повинен, зробити мусів.

Змінило свій погляд на цей факт, зрозуміло і належно оцінило його відтак українське наддніпрянське громадянство. — Українська гал. суспільність довгий час находилась в дісорієнтації, що до цеї зміни ролі гал. армією. Але хоч не знала як слід правдивих причин зробленого кроку, то мимо цего — крім малої горстки крайних соціалістів — не кидала каменем на свою рідну армію. Противно не переставала й дальше покладати на неї гарних надій.

З днем 9. падолиста вступає гал. армія в четвертий період свойого життя. — Хотяй правлячі круги добр. армії старалися виповнити всі підписані услови, а що найважнійше нести негайну санітарну поміч армії — то мимо всіх старань

тиф шалів нестримно дальше. Гал.армія сталася цілковито нездібною до бою. З виїмком малих частин I. корпуса не була до жадних акцій уживана. В ціли радикальної поправи санітарних відносин, реорганізації і відпочинку армії, постановлено перевести її в богатий і спокійний район: Херсон-Одеса. І вже в другій половині грудня почали відходити з Винниці і Жмеринки транспорти з гал. частинами в сторону Одеси. Ще в часі дороги наділено їх англійськими матеріалами, готовими однострожами і обувем. ~~З початком~~. В тім часі одначе під напором большевиків почався загальний, скорий відворот Денікінців, який зі занаттям Одеси большевиками скінчився цілковитим розгромом добр. армії. А разом з тим кінчиться короткий, але трагічний четвертий період життя гал.армії. Трагічний з огляду на величезні жертви, які понес-

ла вона в цім часі наслідком пребувалої епідемії тифу.

Які політично-військові користи для української справи загалом, а Галичини зосібна, принеслаб була заключена умова, на случай побіди добр. армії, - годі знати. Одно певне, що гал. армія булаб заосмотрена у всі середники, яких конечно до життя потребувала. Не виключене одначе й це, що поза поправою матеріяльних відносин свойого буття при корисних условах рос. добр. армії ~~сталабися~~ булаб з часом так залежною, що не моглаб принести жадної позитивної користи загально українській справі. ~~А~~ ~~Хоч~~ не хоч мусілаб була грати ролю наємної армії російських національних кругів. А яко така за своє удержання платилаб була власною кровію за осягнення ~~за~~ чужих, навіть нам ворожих інтересів.

Воєнні випадки на Україні поставили в коротці своєю елементарною силою — в перших днях

лютого 1920р — гал. армію в цілковито відмінні
відносини. В часі панічного відвороту сильна добр.
армія — числила поверх 500.000 голов — впротягу
місяця розлетілася. Частина під проводом ген.
Бредова подалась до Польщі. Друга, далеко біль-
ша частина переправилась в Тирасполі до Руму-
нії, де її розоружено, ограблено і силою переправ-
лено з поворотом за Дністер. Найбільше однак же
число розбрилось. Останок схоронився на Кримі
і став завязком пізнійшої армії ген. Врангля. —
Галицька армія не могла перейти ні до Поляків,
ані дати розоружитися Румунам. Ціль її істну-
вання не була ще осягнено. Дотеперішні геройські
подвиги і терпіння були ще без нагороди. Проти
ліквідації промовляли ті самі політичні мотиви,
що в падолисті 1919р. — Вправді з боязни перед боль-
шевиками Нач. Ком. гал. армії під впливом чужо-
-національних старшин, як шефа штабу ген.

Ціріца і других, за всяку ціну старалась поди=скати від букарештанських властей позволення на перехід гал. армії, як такої, до Бесарабії. ~~Ру~~ Старання ці одначе не увінчались успіхом. Руму=ни не хотіли заручити, що не видадуть розору=женої і обдертої ними армії в руки Поляків. Зрештою, ~~навіть~~ колиб навіть команда армії була й одержала згадану запоруку, — то не ціла армія булаб з цего скористала. Велика її части=на рішила остатися під большевиками і при їх підмозі старатись прогнати Поляків з Га=личини. В тій цілі завязався тайний комітет, що розвинув живу діяльність у згаданім напрямі. Найважнійших, большевицькій орієнтації воро=жих, членів Нач. Ком.: ген Мікітку і Ціріца згаданий комітет арештував. Сам обняв хвилево провід армії і заказав яку небудь спробу переходу на румунський бік*.

---

* Ініціяторами цего перевороту і членами згаданого комітет=ту були: от. Лісняк, от. Др. Гірняк і сот. Др. Паліїв.

Новий армейський провід підписав з большевицькою 14. дивізією в Києві, загалом близше незнані, услови(ни) порозуміння. В наслідок цего гал. армія майже в цілости перейшла на сторону большевиків.

Вступила вона тим чином за поріг пятої й послідної фази свойого іствування. Хоч вже початкові відносини большевицької влади до гал. армії були не найкращими, то всеж таки(ще) можливими. Большевики відносилися до неї в початках з певного пошаною, але щирости і тепла в їхніх відносинах не відчувалось. Бистроумнійші люди зрозуміли в коротці неможливість штучно погодити на довший час противні стремління двох, під пресією обставин, получених сил. Предвиділи, що не відкличчно одна сторона приневолена буде зре(чись) ~~~~ своїх головних ідей, ~~так~~ (авжеж) заключена умова мая бути удержана. В противнім випадку

наступить розрив, без огляду на це якою формою він проявиться. Бож гал. армія являлася сконсолідованою укр. національно-політичною озброєною силою, цвітом національної свідомости, і реальною опорою українсько-народної державности. Була це одинока армія, що тішилась на Україні живими і щирими симпатіями серед народу. Армія, на яку звернені були очи всього свідомого громадянства; яка сталась прибіжищем і захистом українських національних сил перед большевицкою нагінкою. — Чиж при такім стані річей могла бути мова про рівнобіжнє і згідливе ділання малої, але свідомої внутрішною свідомостю і внішною дісціпліною сильної гал. армії з большевицкою окупаційною силою на Україні.[2] – Галицька армія на Україні була солею в оці Москві. Була ж тим гніздом національних, синьо-жовтих шершенів – як виражувались пізнійше большевики. — Як довго вона

іствувала, „ яко така," на Україні — так довго большевики не могли чути там під своїми ногами твердого ґрунту. Тому то почалась проти неї акція. По зразковим большевицьким методам: зразу тиха, оглядна, але не меньше доцільна. Відтак щораз звійма, не перебираючи в середниках, пристрасна, нахальна, розторощуюча.

Ішла вона трома дорогами ведучими до одної цілі. — Першим шляхом було обсадження відвічальних становищ армії своїми певними людьми. Начальним командантом гал. армії іменовано бувшого австрійського підхорунжого — з походження гал. українця — ім. Порайка. Порайко довший час, яко австрійський полонений перебував в Росії і пересякнув большевицькими ідеями до цего степення, що став „ mehr päpstlich, als der Papst selbst." Його помічниками і дорадниками були в переважній части Москалі. Обсадивши

найголовніші становиська, розпочато акцію в другім напрямі; акцію звану реорганізацією армії. Ділилась вона на два відділи: на реорганізацію зовнішну і внутрішну. Зовнішна полягала на цім, що корпуси перемінено в бригади і поприділювано їх безпосередно, яко частини, до большевицьких дивізій. Метою внутрішної реорганізації було: впровадження в армію революційного духа і перероблення її з армії національно-української на інтернаціональну червону армію. Словом — знищити одноцільність і національний характер армії. Щоби осягнути поставлену мету, мусіла насамперід перетворитись кристалізація підставових переконань і почувань членів гал. армії. До цього послужити мала жива агітаційна діяльність осібного армейського т. зв. „Просвітного Комітету". На частих мітінґах збещещувано дотеперішні почування. Оплюгавлювано національні змагання.

Національно жовто-блакитний стяг називано ганчіркою. Бажання національної державности пятновано знаменем зради пролєтарської революції. Ідентіфіковано його з інтересами дрібної української буржуазії. Називано його перестарілим кличем, а для простолюддя шкідливим гадом, і т. п. Але не легко приходилося большевицьким агітаторам вирвати із сердець гал. стрільців ніжно плекану і кровію підливану любов до національно-політичних стремлінь українсько народа, до його незалежности. Це не було ~~діла~~ діло з Придніпрянцями, у котрих при помочі демагогічних кличів легонько стиралася тонка і свіжа ще поволока національної свідомости. Національна свідомість гал. стрільців була вже на стільки вкорінена і розвинена, що не далась вирвати першому гураганному напорови демагогічних кличів. Побачили піонірі большевизму в гал. армії безуспішність своєї агітаційної діяльности.

оглянулись вони за иньшими, більш успішними середниками. Видавано щораз строгійші прикази, забороняючі уживання національних стягів і ношення української відзнаки — тризуба. Але і строгі прикази не мали належного ~~відступу~~ успіху. Приходило до арештовань (~~дуже~~) богато поодиноких стрільців, що відмовлялися скинути, ~~облиті~~ власною кровію облиті — як казали — тризуб. В кінці большевики прийшли до переконання, що головною причиною безуспішности їх діяльности серед гал. армії — це найсвідоміший, найвпливовіший національний чинник: галицькі старшини. Спрямували отже свою сконсолідовану діяльність в третім напрямі. Почали серед стрілецтва повну ненависти і злоби агітацію проти старшин. Висунули найпростійші, а в дотеперішній ними уживаній практиці найуспішніші аргументи. Кинули в армію деморалізуючі кличі, що найбільшими ворогами галицьких ~~старшин~~

стрільців—це їхні старшини. „Они запродали
польським панам Галичину. Они і тільки вони винні
цему нещастю, що впало на голову гал. армії. Они
причиною розпанощення серед армії погубного тифа,
бо дбали тільки за власні вигоди і кишеню, а не за
добробут і здоровля стрільців. Тому геть з армії
з такими старшинами! Не треба їх слухати, о-
скільки не станут щиро на совітській плятформі."
– Але й цей, як здавалося, дуже добре вимірений стріл
хибив цілі. Гал.-український стрілець надто зжився
зі своїм старшиною, за богато пережив з ним
радісних і чорних хвиль, щоби міг був повірити кида=
ним камінням. Вимірений стріл місто розбити пере=
шкоду зміцнив її ще. Коли большевики побачили,
що дорогою агітації своєї мети не осягнуть, почали
з уряду систематичну нагінку на старшин. Заслуже=
них в армії старшин немотивованим приказом
усувають з полкових і курінних команд. Їх місце

О обсаджувано звичайно російськими жидами, або крайно ворожими Українцям Москалями. На цім не кінчилось. Вишукувано преріжні мнимі причини до арештовання. Старшин, поміщених на становищах, обставлено воєнкомами. Їх круг ділання звужено до цего степення, що були вони сліпими, безвольними ляльками в руках чужинців. Цего рода поступовання викликало велике збурення не тільки серед старшин, але спричинило відповідний відрух в цілій армії. Найяскравійше давсь він замітити в місцях постою бувшого III. Корпусу: в Затишу й околиці. Там в перших днях квітня розоружено малі большевицькі частини. Розстрілювано кількох комісарів. І перервано зелізничий шлях між Жмеринкою а Одесою. В злуці з повстанцями занято Тираспіль. — Ком. большевики згромадили сили в цілі придушення згаданих розрухів, в розрухах активна частина III. Корп. разом з повстанцями

зникла в степах України. А Провід Корпуса — взглядно тепер бригади — виказав, що гал. частини яко такі ~~були~~ в розрухах не причасні. Тільки поодинокі некарні члени гал. армії дались пірвати „агітаційним підшептам". Отже тільки вони повинні бути покарані... ну а їх вже не було. Большевики ніби дали переконатися. В дійсности одначе хватилися ще більших репресій.

Це все гал. армія булаб ще терпіла і переносила. Булаб навіть виреклася маркантного виразу своїх національних стремлінь. А взглядно булаб ~~ще~~ перебрала їх тільки в иньшу одіж, перекрасила, колиб не зникла була надія на осягнення її першої цілі — відзискання при большевицькій помочі Сх. Галичини. Нота московського уряду до Поляків з пропозицією навязання мирових переговорів в Борисові, та предвиджені в ній великі територіальні уступки на кошт українського народа вирвали послідну надію

зі сердець гал. стрільців на большевицьку поміч. Це була остання і рішаюча причина переходу гал. армії на сторону Петлюри, а взглядно Поляків. Перехід цей, (23) що мав місце в останніх днях місяця квітня 1920 р., був оконечною ліквідацією гал. армії. — Хоча українські круги з табору Петлюри робили старання у польського ряду в ціли дозволу втілення перейшовшої гал. армії в армію українську, що оперувала проти большевиків — то Поляки не згодились на це. Не хотіли мати її під боком з цих самих мотивів, з яких хотіли позбутись її яко такої большевики. — Армію розоружено і розміщено в таборах полонених і інтернованих. Не була цеколишна сильна армія. З вісімдесять тисячної армії, що 19. липня 1919 р. перейшла Збруч, вернулось тепер около 12.000 тисяч збідованих, судьбою битих людей. Чотири рази стільки впало жертвою тифа. Якась частина розбрилась по широкій Україні. А останок опинився

старшин і підлягав команді галицьких частин в Одесі. Справді панами Одеси були большевики. Але чи то з пошани до нас, чи може - що більше правдоподібне - не мали ще в Одесі достаточної сили - досить, що десь так до половини марта до наших частин майже не мішались. Найяскраві-шим доказом їх стерпимости було це, що над вхо-довими дверима команди галицьких частин повівала синьо-жовта хоругов. Та й взагалі часто можна було бачити вкраїнські національ-ні прапори. Був справді командантові галиць-ких частин от. Оробкові приділений „до помочі" большевицький тов. воєнний комісар - імени не тямлю. - Але був це „тоже Малоросс"; вже з природи лагідний, скромний, а до того ще мало інтелігентний головака. В знаки не да-вався. Може не міг. Може й не хотів. А може-
-ей ні то вже не може - не визнавався ще так від

в ситуації. Досить, що галичане почувалися
зразу добре, як в дома. – У наддніпрянці
не зле, хоч вже трохи гірше. – В очах одеських
громадян були ми справжніми представни-
ками колишніх царських, чи цісарських армій;
отже вищими, навіть для деяких шарів гро-
мадянства многонадійним елементом. Боль-
шевики знова дивились на нас, як на
своїх самовольних [illegible], але все таки, со-
юзників. Словом атмосфера для нас була
догідна. Тому галичане легко знакомилися
з людьми всіх шарів, без огляду на наці-
ональну приналежність, політичні переконання
ну.. й пол. Найкращим доказом цього є, що кіль-
канадцять повінчалося з донками колись
богатих і високопоставлених осіб. ~~(молодець
санітарний лікар я зволив бути мужом молодої
і гарної графині Толстой)~~ Але все таки

в таборах інтернованих ~~на~~ в Росії. Були й такі, що не хотячи впасти безцільною жертвою большевицького террору, ані віддаватись в руки Поляків — пішли в чужину, в світ за очі, щоби там на гіркім еміграційнім хлібі дожидати кращої долі для своєї ~~вітчини~~, вітчини.

Як осудить колись історія гал. українську армію яко таку — залежатиме від перспективи, з якої на неї глядіти буде; від належного освітлення нею доконаних фактів та від добору мотивів і причин цих фактів. З якої небудь однаке точки погляду на неї дивитисьме мусить прийти і прийде до висновків: що гал. українська армія була в данім часі найбільше здісціплінованою народньою озброєною силою; найсвідомійшим і найяскравійшим виразом національно політичних стремлінь українського народа; найкращим ідейним вицвітом гал. українського громадянства. Історія ствердить, що була вона

армією, котрої шлях до наміченої мети був вельми терниcтий; армією, що положила на жертівнику реалізації національних ідей величезні жертви.
Ствердить, що гал. армія спочна національного свідомостю і громадянського карністю серед многих найтяжших умовин держалася так довго аж доки здесяткована не побачилась в безнадійнім, безвихіднім положеню. Доки не кинула на стіл гри судьби послідного атута, який держала в руках. Доки не спробувала всіх надійних можливостей. Осуд історії викаже, що гал. армія ані на хвилю не спустила з очей своєї головної мети. Історик наглядно освітлить, що всі ті — тепер для декого незрозумілі — рісно-бігонові переходи гал. армії, заключування прерізних умов — це нічо иньшого як вишукування можливої дороги до поставленої собі мети.

А метою галицько-української армії було: Будова — в етнографічних межах української

народа — сильної, на демократичних основах збудованої національної державности. —

Сот.Секунда

В о є н н і з а п и с к и.

В ночи з 30-го жовтня на І-го падолиста 1918.р. умерла уїдлива старушка Австрія733емля її перром - хай спочиває в супокою: плакати однак за нею український нарoд не мав найменшої причини. Во злою мачухою була небіжка.Як лишень старушка замкнула на віки очі,кинулися зараз ріжні наїздники,щоб загарбати цілу її спадщину для себе.Найулюбленійша її дочка Прльща витягнула вже свою тяжку руку по землі українські;- Українці однак упередили її,занявши при помочи 15-го і 19-го полку столицю Галичини Львів.Поляки зібравши скоро знаходячихся в Галичині леґіонерів і жовнірів польської народности,силували відібрати старий український город Льва і східну Галичину - і зачалася прльсько-українська війна.

Мене захопила революція з І-го падолиста в Володимирі Волинськім,де я був занятий при повертаючих з російського полону австрийських жовнірах.

Переворот відбувся тут в той спосіб,що жовніри кинулися на маґазини;рабуючи їх комплетно.Часть розрабованих річей позабирали для себе,часть розпродали зараз Жидам,а решту овіяні вандальським духом нищення всего - порозкидали по улицях.Дороги від маґазинів до касарень,були вистелені сокрочками,коцами,частинами убрання,шкірою і.т.д.,які перемішані з болотом нищилися безкорисно.

По тім виладованнюся звіричих пристрастей,зачалося гуртованнятся в національні ґрупи і творення "салдацьких рад",- а тим часом маґазини рабовано дальше.Були то люде,які революцію російську і большевицькі ексцеси бачили з близька,отже свою роботу виконали надзвичайно прецизийно не лишаючи в маґазинах ані кавалочка.Були також случаї,де киданося на старшини,зривано їм відзнаки,відбирано револьвери і часто рабовано.Взагелі видно було тут лише сею другу погану часть революції,з поминенням першої шляхотної і високої,бо то перша часть революції навіть не моглася тут відограти,а друга всюди має добрий ґрунт для себе.

Вкінци розрабовано маґазини цілковито,а скінчивши то сполучуюче в собі "приємне з пожиточним" заняття,зачато думати о повороті до рідного краю.

Поворот той однак був трудний,бо желізниці на Волинщині були під зарядом військовим і обслуга,переважно німецька зараз виїхала, забираючи зі собою льокомотиви і вози,а до того стації і уряджения знищено дуже скоро,так що потяги майже в одній хвилі перестали ходити.Подорож пішки була знову небезпечна,бо цивільне населення часто рабувало по дорозі.Однау найбільшою журбою було це,що на границі галицькі Українці,а за Бугом Поляки відбирали віс зрабовані і військові річи.

Вкінці всі військові люде у Володимирі Волонськім,при помочи своїх старшин згуртувалися в національні ґрупи,а сі потворили свої "салдацькі ради",котрі роздумували переважно справу повороту домів,В той спосіб повстали ґрупи і ради: українська,чехословацька,німецька,італійська,мадярська і польська.Сі ради повибирали делеґатів до спільної ради,котра занималася спільними справами, як: розділом грошей військових,справою порядків в місті і особистого безпеченства,відтранспортовання в порядку поодиноких ґруп і.т.п.Та "спільна Рада" розділила гроші на поодинокі ґрупи і уложила плян відмаршу з Володимира Вол.,після котрого яко перша мала віїхати італійська,а яко послідня чеська ґрупа,узглядноючи найбільшу чмсельність тої послідної - і в короткім часі зачався відїзд після того пляну.

Старшина і стрільці української ґрупи поміщені були в касарнях уланських і козацьких.Предсідателем української Ради зістав вибраним поручником Іван Коссак.

Рада та прийшла до переконання,що для добра української справи пожаданим булоби,щоби декотрі старшини і стрільці лишилися в Володимирі Вол.,ще якийсь час по відході української ґрупи в ціли береження порядку в місті і оборони його перед Поляками,які вже витягали жадну руку по власть в місті.Удержати власть в українських руках ми мали право і обовязок,бо на підставі договору берестейського,Волонщина належить до української держави,а тимчасом війська українські не приходили і Володимир Вол. лишався без жадної залоги.Взагалі ми всі ждали нетерпеливо прибуття військ

Уважаючи у виду того,свою задачу в Володимирі Вол. за скінчену я пішов з двома ще старшинами до полковника коменданта варти і передав йому військову власть в місті.Полковник приняв нас дуже щиро,намовляючи вступити до його війска,однак я заявив,що галицька Україна веде в тій хвилі люту борбу з Поляками і там ми тепр передовсім потрібні.Перед відмаршом я хотів поправити получення телефонічне з Сокалем і їздив в тій цили на лінію,однак скора направа показалася неможливою.

19-го падолиста 1918.р. раненько вимашерував я з Володимира Вол. зі старшинами і своїми людьми забираючи з собої коні,вози і весь матеріял воєнний передтим нагромаджений.В Володимирі Вол. лишився лише Др.Мишуґа,от.Дідуник і ще кількох Галичан.Подорожся мусіла відбуватися пішки,бо від відїзду послідного транспорту, потяги перестали цілковито ходити.

За Володимиром Вол. поділився транспорт на 3 ґрупи,з котрого кожда пішла найкоротшою дорогою до свого повіту.Я з своєю ґрупою вибрав напрям: Сокаль- Львів.Марш був трудний і небезпечний,бо по дорозі можна було бути ограбованим через цивільне населення, котре було уоружене в кріси зрабовані з військових маґазинів і дивилося на нас,як на Австрийців,котрі підчас окупації часто їх кривдили безпосередно,або віддаючи їх під польський кнут.

Підчас маршу як і перед тим в Володимирі Вол. ми жили лишень з запасів забраних з маґазинів по розпаді Австрії.Вечером ми прибули до села Іваничі,де траба було заночувати.Село то зложене переважно з чеськи кольоністів було дуже небезпечне. Його мешканці вже давнійше рабували і нападали переїжджаючих,а тепер не хотіли нас приняти на нічліг.У виду того я закватирував людий і коні в двох великих шопах,поставив через ніч сильну варту і зарядив поготівля.

В галицьких селах були вже всюди постерунки українські,котрі однак дивилися на нас з недовірям і алярмували Сокаль о нашім переході.В першім селі вони навіть мали охоту розоружити нас,однак я заявив,що розоружитися я не дам.Вкінці прийшов приказ з Сокаля пустити нас без перешкоди і ми пішли дальше.Правдоподібно,колиб я не був значно сильнійшим від тих постерунків,булиби мене в якім

селі без церемонії розоружили і людей обрабували.

Перед самим Сокалем вийшла нагло з ліса розстрільна під командою пор.Копаницького,котрий зажадав від мене,щоби стрільці зложили кріси на вози,а за кождим возом ішло його двох стрільців.Для нас було то трохи неприємне і незрозуміле,бо прецінь я зносився часто телефоном з Сокалем і його команда знала,що я був в Володимирі Вол.,яко його залога і тепер вертаю до Галичини.Я не хотів користати з своєї переваги чисельної і під зглядом узброєння - і щоби уникнути непотрібного проливу крови,висловлюючи свою думку в тій справі,я згодився нажадання поручення пор.Копаницького.

В той спосіб ми прийшли до Сокаля 20.падолиста вечером.Тут представив я справу пор.Дромюкови,в тій хвилі комендантови Сокаля, котрий перепросив мене заявляючи,що не знав хто машерує,а в тих непевних часах муситься бути осторожним.В команді дано мені посвідку запевнюючи перемарш без перешкод через сокальский повіт і повідомлено мене про відїзд потягом,в протягу завтрішнього дня одної сотні до Жовкви,-Тим потягом постановив я також відїхати.

Переночувавши в якімсь сокальскім готелю,я помашерував слідуючого дня рано с.є. 21.падолиста на дворець,-там помашерувала також згадана сотня.

О сотні тій хочу пару слів сказати,що вона сталася завязком пізнійшої бриґади,а моя судьба звязалася сильно з її судьбою;- бо десята бриґада то прецінь моя рідна дитина,котра під моїм оком виростала,гуляла по полях підльвівських лісах брюховецьких,янівських і добростанських.І тепер,дивним дивом,судьба веде мене арзом з тою, мені на разі цілком не знакомою,сотнею до Жовкви,дорогою котрою колись буду знова вертати,мостом якого колись дам приказ спалити і знищити.-Тою дорогою колись буду цофатися,вже не з одною сотнею, лиш на чолі 5-тої сокальської бриґади,-однак надії рожеві,вітри розвіють,як лисття упале,-а пляни широкі заснуть тяжким летарґом на довгий довгий час.

Сотня та мала пізнійше іти до Володимира Вол. на мої заклики,щоби боронити майна там знаходячогося.Львів однак в тім часі переживав послідні свої дні і кождої хвилі могло наступити випофанняся наших військ.- Там передовсім треба було війска,а я і так вже вий-

шло з Володимира.-Для того сотню сю посилають до Жовкви,щоби звідтам вона відійшла до Львова.Складалася вона з двох чет., комаидантом одної зістав чит.Пашковський,другий підх руижий Адамус-комаидантом сотні зістав четар Дацишин.

Протягом пополудня заладував я людей,коні і вози яко один транспорт,а сотия заладувалася яко транспорт.і вечером 2I.падолиста 1918.р. виїхали ми з Сокаля до Жовкви.В ночи около другої приїхали ми до Рави Руської а над раном під Жовкву.Зимно було страшне,так що люде мало не позамерзали.Перд Жовквою потяг станув і машина сама відїхала на стацію,сотия виладовалася і пішла пішки до міста.Я не міг того зробити без рампи і мусів чекати аж машина верне.По довсім часі машина вернула,і перед полуднем 22.падолиста 1918.р. приїхали ми на стацію Жовква.

В Жовкві комаидантом окружним був сотник Іван Коссак.До него зголосився я і на його руки передав вози,коні,шкіру,тютюн і матеріял воєнний привезений з Володимира Вол.Стрільці котрих я припровадив в переважній частині розійшлися домів яко ще не асентеровані до українського війська.Я замешкав у чет.Гайдукевича.

Сего дня прихххххххххххххххххх переїхали через Жовкву автом Кость Левицький,Василь Вишиваний і кількох інших вихначнійших Українців,котрі в ночі виїхали зі Львова - бо сеї ночі то є з 2I на 22 падолиста впав Львів.Столиця Галичини дісталася в руки відвічного ворога України.У Львові були вже Поляки,а українські частини пригноблені тим нещасттям вицофалися в части до іньших міст,а в части розійшлися домів.

В Жовкві стрінувся я перший раз з більшим гуртом наших старшин, і ту спостеріг я один з первородних гріхів укоаїнського старшинства.Я знайшов ту богато сотників,котрі недавно ще були поручниками або четарями,поручників і четарів,котрі недавно були хоружими,булавними або навіть нищими підстаршинами.Іменували їх ріжні некомпетентні до того власти,або впрост самі себе іменували перескакуючи часом дів або і три ранґи.Пізнійше начальна команда казала декотрим зменшити число нашитих скоро зьвіздок,а декотрим затвердила неправно привлащений собі степень,кривдячи в той спосіб тих,що проливали свою кров у Львові або під Львовом,і вису-

ваючи на висші становища одиниці невідповідні з причини малої інтелігенції, браку кваліфікації або браку почуття обовязків і старшинської чести.

24.падолиста запропонував мені сот.Коссак обняти команду відтинку фронту на північ і північний захід від Львова.Для мене було дуже невигідним йти в сю хвилю з Жовкви,ожнак оли Коссак,що не має нікого відповідного на то становище,а справа є пильна,я передав йому свої річи до перехования і вечером зголосив свою готовість до відмаршу.В Жовтні одержую одну сотню в силі около 120 людей, під командою чет.Дацишина,чету машинових крісів /2 кріси/ під командою хор.Коваля і 4 стрільців У.С.С. обзнакомлених з тереном, яко провідників.Кромі того приділено мені кількох,належачих до загону Ґонти,який так страшно дався в знаки Полякам на Замарстинові.По упадку Львова,козаки ці розбіглися,а відтак прибули до Жовкви,де зробили зараз авантуру розбиваючи жидівські склепи,за що їх заарештовано,а потім віддано мені.Між ними заслугує на увагу Козак Борис знаменитий жовнір-завадіяка,а заразом авантурник і розбишака.Тими людьми маю обсадити Грибовичі великі.Крім того мені підлягає слаба залога Куликова з її командантом хор.Панасом, сотня Гайворонського в Яснисках утворена з розбитків львівських і сьвідських людей з Крехова,залога янівська під командою пор. Рибака і всі сільські міліції,котрі можу втягнути до своїх частин.

В той спосіб мій відтинок сягає від Грибович Великих включно по Янів включно.Задача була дуже трудна,бо фронту властиво не було жадного,а віддаль від Грибович Великих до Ясниск і від Ясниск до Янова є так велика,що не маючи фронту навіть порозуміння з поодинокими залогами є трудне,а тим більше дириґовання ними.Харчів не дано мені жадних,лиш позволено реквірувати - то само з кіньми.Що до доповнення,то позволено мобілізувати в околичних селах. Одним словом фронт і військо треба буде доперва творити.

Я зараз з місця зрезиґнував в души з командовання Яновом,знаючи що з ним не буду міг мати навіть відповідної лучби- і постановив обсадити Грибовичі Великі,енерґічно мобілізувати і в міру поступу мобілізації розширювати фронт до Ясниск,а відтак до Янова;- рівночасно орґанізувати сотні і куруні,інтендантуру і реґулярну

доставу харчів.

З Жовкви я вимашерував вечером в 24.падолиста 1918.р. з сокальською сотнею четою машинових крісів,чотирома провідниками,одною полевою кухнею і одним возом.За містом я зарядив обезпечений марш з перервами і двома бічними сторожами.В Куликові по відшуканню хор.Панаса я поінформувався що до куликівської дороги і зарядив висаджения залізничого моста коло Косьцієва через людей тої залоги,в протягу завтрішнього дня.В тім місточку прибув ще один віз з кіньми,котрого придибав десь козак Борис машеруючи яко права бічна сторожа.З Куликова помашерував я дальше через Дорошів Великий,Гряду до Грибович Великих.По дорозі вишукую комісарів сільських,щоби порозумітися що до сільських міліцій,однак міліції нігде я не найшов.Міліції потворилися зараз по перевороті,однак вони ограничали свою діяльність лишень до льокальної служби.Упадок Львова викликав таке пригноблення і страх між населенням підльвівських сіл,що міліціянти поховали кріси,а самі поутікали в ліси або на инші села.По дорозі я не стрінув ані одного міліціянта.

25.падолиста над раном я прийшов до Грибович Великих і зараз зарядив обезпечення їх при помочи трех полевих сторожей і замкнення доріг ведучих до Львова;виділив поготівле,казав роздати снідання,а відтак позволив людям,не маючим служби,іти спати.Я сам замешкав в коршмі при головній дорозі.

Населення дуже утішилося нами,бачучи що є ще українське військо, котре буде їх боронити перед посуванням Поляків зі Львова на схід;а найбільше удушевлялися нами жиди,котрі свіжо мали в памяти страшний погром Поляками у Львові.

Перед полуднем задержала стійка якусь дівчину зі Львова з червоним хрестом на рукаві.Подала вона себе за щиру Українку,котра працювала в шпиталі у Львові;тепер однак Поляки арештували її батька,а з нею то само хотіли зробити,-длятого втікла зі Львова. О страшиних знущанняхся Поляків над жидами і страшним положенням Українців у Львові.Називається вона Горбаївна;- утішилася дуже здибавши українську стійку і просила о приняття її до війська.Я як здецидований противник женщин при війську-радив її піти до Жовкви де певно одержить відповідну посаду в шпиталі

або в канцелярії;-коли однак вона зачала просити,щоби її взяти, як стрільця з крісом - я приняв її до канцелярії,де мала робити шкіци і писати прикази.
В Грибовичах я пізнав о.Коновальця,вуя команданта Січових Стрільців і учительку,яка подарувала мені спеціяльну карту Львова;- що було для мене великим набутком.
Дороги від Львова були замкнені - нікого не перепускалося через фронт до Львова,а від Львова ревідувалося всіх,відбираючи військові річи нам потрібні.
Убезпечення я доповнив заряджуючи постійні стежі до Грибович Малих і здовж гостинця наперед- і зміцняючи полеву сторожу від Дублян, бо після інформацій,там гуртувалися студенти академії в військову орґанізацію,-і то був для мене найнебезпечнійший напрям.

Щоби забезпечитися перед панцирними потягами і евентуальним обходом Поляками,я вислав сильну стежу з одним машиновим крісом під командою пор.хор.Коника до Зашкова,де вони мали висадити желізничий місток,держати сталу полеву сторож на штреці і шукати злуки з Ясносками.Зробивши те все,я вислав одного стрільця до Жовкви на коні зареквірованім в дворі Грибовецькім зі звітом і запотребованням муниції і харчів.
В той спосіб перші наглячі зарядження були зроблені.Виконання ширших моїх плянів,цеє злуки з Ясносками,мобілізація і за тим ідуче розширення фронту було річею довшого часу,а наразі було припинене

подіями слідуючого дня.

26.падолиста перед полуднем спостерегли стійки більший рух в Дублянах;-зачалася перестрілка,а відтак Поляки зачали звідтам на нас наступати.Наступ ми відперли,а навіть наша розстрільна пішла наперед,випираючи Поляків,заняла Дубляни село,город академії і кілька будинків,котрі належали до неї.Військо дублянське складалося з самих академіків,котрі тепер напружили всі свої сили,щоби нас виперти,-і то удалося їм.За цофаючоюся нашою стрільною пішла польська розстрільна і на краю села Грибович почався довший і тяжкий бій.Бачучи,що бій прибирає для нас некорисний перебіг,я дав приказ кухні і возам відїхати до Дорошева Великого і там ждати на дальші прикази.Наші тим часом цофнулися вже до села,а Поляки зробивши крок наперед запалили хату,чим викликали в наших стрільцях переполох і лінія зачала хитатися.Я постановив опиратися Полякам, так щоби навіть в разі потреби опущення Грибович вицофатися в порядку і без страт.В тій ціли я розмістив машинові кріси перед корчмою,а за корчмою резерву з чет.Дацишином;-чет.Пашковський забезпечав своїми людьми зад від Грибович малих.Однак стрільці,котрих я мав доперва два дні,замало мали в собі почуття дисципліни і військового духа.Їх здеморалізували вже події при розпаді Австрії,а потім в Сокалі ніхто не старався,в них стару дисципліну взновити;-я не мав ще часу з них військо зробити.

Огонь горіючих хат викликав такий переполох і упадок духа,що як я віддалився,щоби розмістити відповідно до хвилі машинові кріси, розстрільна нагло зникла,-розбіглася.Правда,що Поляки сильно натирали,правда що мали вони в Дублянах добре і свідоме військо,-однак маю враження,що маючи добрих і здисциплінованих стрільців буви я мимо всего задержав Поляків і відпер.

Бачучи,що розстрільни нашої вже нема я задеригував скоро машинові кріси до позиций при гостинці,щоби вогнем здержати Поляків, а тим часом цілу резерву витягнути до бою.Однак нім то сталося обслуга разом з крісами зникла.То само зробила вкінці і резерва.Проти Поляків лишився лиш я,Горбаївна і четар Дацишин.Грибовичі пропали:-треба однак було виратувати стійки на західнім краю села.Ми мусіли піти там скоро,стягнути стійки і разом з ними йти скоро в зад,що-

би не впасти в руки Поляків. Я сподівався, що люде задержаться в Дорошеві Великім коло кухні і возів і там постановив я їх зібрати, піднести на дусі і зачати знова акцію. Однак на гостинець не можна було іти, бо коршма була вже в руках Поляків - я мусів іти боком через багна і рови і я ішов западаючися по коліна в болото зі снігом, думаючи над направленням того що люде мої мені попсували.
А в селі вогонь щораз більше шалів, Поляки проклятї знищили кільком родинам дах над головою тепер в зимі і в ночі. Сеї ночи вони спати не будуть. -Я також.
Перед Грядою я зійшов з тих болот і багнищ на гостинець, а в коротці прийшов до Дорошева Вел., де знайшов дійсно стрільців моїх згромаджених навколо возів і кухні; -знайшлися зараз машинові кріси, - знайшлося все. Користаючи зтого, що в школі при дорозі світилася свічка, я зайшов там, а зорентувавшися після карти я прийшов до переконання, що найліпшою позицією оборонною для мене є Гряда, бо перед тим селом тягнеться дуже добрий до обсадження вал, а перед ним багно. Я видав короткий приказ до обох командантів: збірка людей, машеруємо назад до гряди, де обсаджуємо вал від мурованки до двора. Люди однак були так здеморалізовані і так переполохані, що довідавшися о моїм приказі повтікали в мить в напрямі на Жовкву; - лишилися лише вози з кухнею, я, Горбаївна і кількох більше здисциплінованих підстаршин і стрільців, -між ними також Борис. Ситуація в той спосіб витворена могла найспокійнішого команданта вкинути в крайну розпуку. Дурниця, що Поляки заняли Грибовичі, то можна було направити, Гряда є навіть значно ліпшою позицією оборонною і через то користнійшою як Грибовичі. Однак найстрашнійшою річею для команданта є стратити всіх людей і самому лишитися на полі бою, а моя ситуація була подібна до тої - я вправді не стратив людей, однак не можу з них мати жадної коритсти, то так якби їх не було. Я не дав однак за вигране, - з часом удасться з тих людей зробити військо, треба лише старшин собі виобразувати - а тепер треба ратувати ситуацію туацію і передовсім людей здержати.
В тій ціли я приказав козакови Борисови поїхати скоро конем або фірою до Куликова і там задержати людей за всяку ціну аж до мого приходу - якби добрим словом було неможливо, то кольбою, або револь-

вером. Зробити так я мусів, бо інакше люди пішлиби впрост до Жовкви, Сокаля, взагалі кождий до свого дому. Борис відїхав, а я поробивши дрібні зарядження що до кухні і возів пішов пішки до Куликова.

В Куликові я застав Бориса, а з ним задержаних людей; - Борис справився добре.

В першій лінії зажадав я телефонічно помочи з Жовкви, а одержавши обіцянку вернув до людей, промовив до них і дав приказ всім іти спати. Плян мій був, дати відпочати тим людям, які через цілий день були в бою і піднести їх на дусі, а Куликів забезпечити місцевими жандармами. Жандармів тих я стягнув і потворив з них стійки від полудня /Грибович/, сходу і заходу, а решту призначив на стежі в місті і до околичних сіл. Підмогу, яка прийде вишлю до Дорошева Вел., яко висунену позицію, - а завтра рано піду з всіми заняти, евентуально здобути Гряду після думки в Дорошеві Вел. Здобувши Гряду буду старатися здійснювати мій дальший плян, що до мобілізації, піднесення дисципліни і розширення фронту постепенно аж до довжини Грибовичі-Янів.

В ночи прийшла підмога в числі 40 людей під командою чет. Грещака, котрих я зараз вислав до Дорошева Вел., виділив з неї стійки і стежі, оставляючи решту як поготівля в середині села.

В той спосіб нині робота моя була скінчена.

Пізно в ночи приїхав до мене автом сот. Коссак, котрому я зложив звіт, а котрий сказав мені, що через Ременів іде богато нашого війська під проводом його брата Гриця Коссака - однак військо то не ішло, і ніколи не прийшло. Сот. Коссак відїхав пізно в ніч /около 3той/ а я пішов передріматися, снуючи плян завтрішнього наступу на Гряду.

На другий день ц. є. 27. падолиста 1918. раненько я вимашерував з Куликова з сотнею Дацишина і залогою Куликова, яку я взяв з собою, назначуючи її командантом десят. Кубіцького, а лишаючи в місточку лише хор. Панаса і кількох жандармів. В Дорошеві Вел. я стягнув відділ Грещака, забираючи його також з собою і перед полуднем заняв Гряду.

По спатрульованню села і огляденню з командантами поодиноких відділів терену, я поділив цілу лінію яка йде від мурованки валом поза двір на три відтинки. Лівий відтинок з резервою в корчмі при дорозі

одержав чет.Грещак,середний,з резервою в дворі чет.Дацишин,а прав з резервою в двірськім будинку за правим крилом одержав Кубіцький.

Лінія ціла була через день лиш кількома стійками обсаджена;в ночи обсаджувано лінію сильнійше і виділювано поготівля.В ціли обезпечення крил виставляв чет.Грещак слабу полеву сторожу на коліні мурованки,котра забезпечала ліве крило від сторони Дубини - Сатихова. той напрям був однак для мене мало небезпечний.Значно важнійшою була права крило,бо з правої сторони тягнуться ліси і долини,котра для Поляків може бути доброю дорогою через Бруховичі і Гамулець на мої позиції;-для того то крило було найбільшою моєю журбою і най найсильнійше я його убезпечив.Щоби заробити фронт на ліс я загнув під кладовище праве крило віддав його Кубіцькому і приказав заразже будувати там окопи,висилати часто стежі до Волі Гамулецької і на право в ліс.Щоби замкнути дорогу від Завадрьа,котра йшла до-

лом і не була видна з розстрільної,я поставив при ній сильну полеву сторожу,котра виставляла стійки на горбочку пануючим над дорогою і долиною в напрямі Завадова і Зашкова.
Машинові кріси я умістив в дворі,з тих один мав становище трохи на ліво від двора і обстрілював мурованку,Грибовичі Вел.,-Грибовичі Малі,болота перед фронтом і дорогу на Гамулець.Другий кріс мав позиції на право на стирті сіна під дашком і обстрілював дорогу до Гамульця,ліс,птерен перед Завадовом і Зашковом.Кріс перший зістав однак скоро перенесений на стрих маґазину двірського звідки він міг ліпше свою задачу сповняти.
Я сам замешкав в середині фронту в дворі пана Бізанца.Хорунжого Коваля я призначив на свого адютанта,а Горбаївна писала в канцелярії і робила шкіци.
В той спосіб старі позиції відзискано,з тою лише зміною,що місто Грибович,головною лінією стала Гряда де svоренові і стратеґічні від носини були значно користнійші і інтимнійші для п.Горбаївної. І позваляли на заложення дуже доброї лінії.
В Гряді фронт усталився і то село сталося колискою пізнійшої десятої бриґади; ту вона творилася,ту виростала.
Зараз по заняттю Гряди зачалися наступи Поляків на то село.Перший наступ перевели Поляки від Брюхович через Гамулець від ліса а заразом старaючися другою ґрупою зайти мене з правого крила з заду від сторони Завадова.Ту Поляки зайшли аж під двір та старалися вдерти до двірського городу.Їх відперто і по досить сильнім бою,ґрупа яка мене заходила розбіглася в ліс.Тоді мов праве крило пішло за нами,а права польська ґрупа страхаючися нашого обходу відступила а наші пішли за ними аж під ліс.Вкінці Поляки вивтікали до Брюхович,забираючи з собою всіх ранених а лишаючи лише одного забитого.Страти Поляків були великі,побіда наша була тут цілковита.Полених яких було досить богато,відіслано зараз до Жовкви.Я мав кількох ранених,з котрих один помер пізнійше в шпиталі.
Щоби собі забезпечити зад і крило,однак то буду міг зробити доперва тоді,як буду мати більше війська,наразі доповню я забезпечення лише через поставлення полевої сторожі в Волі Гамулецький і в лі-

сі на право,бо обі ці точки лежали на дорозі Поляків на моїй позиції.

За той бій іменовано мене сотником.

За тим першим наступом польським на Гряду пішли дальші.Відбувалася вона майже що дня і то на переміну;-раз від Брюхович через Гамулець,другий раз від Грибович Вел. здовж мурованки.Зістали вони однак завсіди відбиті і принесли Полякам завсіди нові страти.

Наступи польські в тих перших часх облоги Львови мали переважно характер рабівничий і робили враження нападу Гунів або інших диких орд.Як лишень спостереже зближаючихся польських стрільців,зачинається в селі переполох і рух незвичайний;-дзвони церковні бють на алярм,зачинається плач і нарікання;-декотрі виводять худобу,інші вивозять річи і втікають до дальших сіл.Якщо в селі знаходиться військова українська залога,тоді молодші і відважнійші хапають за кріси і спішать до розстрільної,щоби побіч військових і під їх командою боронити села від наїздників.Занявши якесь село,польські стрільці під проводом своїх старшин в першій мірі впадають на подвіря,стріляють свині,корови,кури,виводять коні-а друга партія забирає підводи на котрі ладують все зрабоване і вивозять до Львова., побиваючи при тім часто селян.Чим більше затиснявся перстень облоги Львова,тим більше така рабівничість напади було Полякам потрібні і тим більше вони з них користали,викликуючи у населення східної Галичини клятву і прокляття,які за ними будуть довго гнати,-може доженуть коли-а нарід України памятає і Хмельницького часи,коли страшно тепер відплачувався за попередні кривди.

Рівночасно з відбиванням польських наступів я перепроваджував в заді мобілізацію околичних сіл при помочі жандармерії і міліції,а

змобілізованих ужив на доповнення сотень,котрі разом творили ґрупу о офіціяльній назві "ґрупа сот.Секунди".З Ясписками я знайшов скору злуку,а через них також з Яновом;-прикази і зарядження для Янова ішли за посередництвом залоги Яснисск.Команданти Ясниск і Янова приїжджали навіть до мене,однак мимо того командирувати дійсно Яновом було для мене неможливим з причини заделекого віддалення і браку телефонічного получення.Получення таке не можна було збудувати навіть коли були вже апарати і дроти,бо не маючи фронту між Яновом а Яснисками бувби я наражений на перелапування Поляками моїх зарядженъ і приказів.
Дуже важною і наглячою річею було зорґанізування канцелярії,заложення інтендантури і урегольовання довову харчів і річей.Нерший раз одержали старшини ґажу а Стрільці льон вже около І.грудня.
До канцелярії я стягнув рахункового підстаршину з Куликова,-а чет.Панасови дав приказ урядити маґазин одностроїв і харчів в Куликові і занятися пекарнею.Дуже важним було також сотворити хотяйби чету кавалерийську для розвітки і переношення приказів і звітів.В тій цілі я мусів асентирувати і реквірувати коні по околичних дворах і в короткім часі зорґанізував собі розвідку зложену з около 20 їздців.З тих то часів походить моя верхова кляч і білий гуцул,котрі зі мною робили цілу війну аж до нашого нещасливого переходу до польської тюрми.
Рівночасно збирав я вози з потяговими кіньми і творив обоз.
Праця в Гряді була дуже тяжка.Властиво нічого не було,і з нічого треба було доперва творити військо і задові уряджения як інтендантуру і обози.З Жовкви я одержував дуже мало і рідко ітреба було самому старатися о харч і муніцію.За муніцію я посилав сюди,де лиш була правдоподібність їжі дістати.
Найбільше однак виникала трудність з браку старшин,а і ці старшини,що були,не всі надавалися на свої становища.Стрілецтво натомісць,здеморалізоване подіями прри розкладі Австрії і змучене довгою світовою війною,потребувало дуже тактовного,однак заразом енерґічного проводу,до чого потрібно було тактовних і вишколених старшин,а тих було дуже мало.З тої причини пудчас бою я був змушений виконувати службу від команданта ґрупи до звичайного капраля,кермувати боєм,давати тактичні прикази а заразом завертати людей

до розстрільної і коррегувати оставлення полевих сторожей і стійок.
В ночі я мусів сам тримави службу,щоби контролювати старшин,люзуючися своїм адютантом хор.Ковалем.Я мусів всі можливі средства остророжности застосувати,бо в Гряді я сидів як на острові,оточений з всіх майже сторін Поляками.На право і на ліво не було початково нічого з нашого фронту,розширити його,то був доперва плян;-
А тим часом всюди там крутилися польські стежі і відділи,-а ворожі кінні стежі доходили аж до Куликова.розбираися в ночі перебирати часто білля,на котрі я не міг собі позволити.
Щоби дати образ відносин тодішних на північ Львова оповім случай, яким мав місце на ліво від мене.Щоби замкнути Львів на північнім заході вислано якийсь час по моїм прибуття до Гряди вислано відділи українські під Львів під командою поручника Коссара,щоби замикати Львів від північно східної сторони.Пор.Коссар вислав наперед дві сотні,котрі закватирувалися в Стрятині на схід від Гряди. Сотні ці однак за мало забезпечилися чого наслідком було то,що Поляки в ночі несподівано їх напали і розгромили цілковито;-і я знову лишивсябез нікого на ліво і на право.В тій справі я бачив себе в праві вислати лист до пор.Коссара вияснюючи причину того нещастя і жадаючи,щоби команданти навіть найвисщі були як найблище своїх людей,бо відносини теперішні того вимагають,
В тих часах творенняся української армії командант групи мусів робити сам все,не полягаючи на підчинених старшинах-мусів все зарядити і сам припильнувати.З часом прислано мені нову сотню під командою чет.Коновальця і чет.Білика,завдяки чому я був вже в силі трохи розширити свій фронт,висилаючи сотню Дацишина до Завадова,де вона обсадила горб між Завадовом а Зашковом,бо сам Завадів має перед собою гору покриту лісом.
Щоби знову бути більше забезпеченим,я постановив заняти і обсадити Гамулець і зробити з него висунену позицію,підчас коли Гряда булаби головною лінією.
Тим часом відділ з Ременова надійшли і пригото лялися до наступу на Дубляни.Одну групу під командою чет.Фіка вислано до Гряди,звідки вона мала здобувати Грибовичі Вел. З стратечгічних зглядів я взяв всю групу,на час наступу,під свою команду і задерегував її

через Волю Гамулецьку і Грибовичі Малі на Грибовичі Вел.,а одної з своїх сотень урядив позірний наступ на Грибовичі здовж мурованки.В той спосіб,зайшовши Поляків з крила здобуто Грибовичі Вел., що улекшило пізнійший наступ на Дубляни.

Дубляни здобуто на другий день по тяжкім і довгім бою.Я тимчасом заняв сотнею Кубіцького по короткім бою Гамулець, де уряджено чудову позицію,домінуючи над цілою долиною гамулецькою, і частию Брухович.Ґрупа держала злуку з Гамульцем через кольонію Шнайдра,Грибовичі Вел. з Градою,а Завадів висилав два рази денно стежі через ліс до Гамульця.З Завадова я казав виставити ще одну сильну полеву сторож в лісничівці при дорозі з Зашкова до Бірок;-та полева сторожа замикала долину Бірки-Завадів.Кромі того за посередництвом Завадова я держав злуку з Яснисками,а через них з Яновом.

Фронт тепер ішов через Грибовичі Вел.,Грибовичі Малі німецька кольонія Шнайдра,Гамулець,лісничівка,яко перша лінія і Гряда-Завадів яко друга лінія;-з того до ґрупи "схід" /так називалася велика ґрупа на схід від мене/ належали Грибовичі Вел.,Малі і кольонія Шнайдра,-а моя ґрупа /офіціяльна назва "ґрупа сотника Секунди"/ одержала Гамулець,лісничівку,Гряду-Завадів.

/моя ґрупа належить до области північ,яка тягнеться від Грибович Вел. через Янів,під Раву Руську,Сокаль і дальше на Волинщину під Володимир Волинський а командував нею Захаріси./

В той спосіб в наших руках опинилися домінуючі становища,так що Поляки тепер вже не могли непокоїти мене;-противно ми зачали непокоїти частини польські які були в Бруховичах.

В тім часі я заанґажував до служби для моєї ґрупи одну сестру шпитальну Чешку Берту,яка вертаючи з Одесси до дому наткнулася на на-

ші частини в Завадові. Для неї призначив я кількох санітарів яко

обслугу і школу в гряді яко льокаль, а пізнійше вистарався о медикаменти з Жовкви. В той спосіб повстала перша поміч ґрупи.

Ґрупа вже була яко тако зорґанізована, лишень брак апаратів телефонічних і матеріялу давався відчувати бо телефон треба було заступати їздцями.

Ґрупамоя складалася в той час з команди ґрупи з пять сотень, які доповнялися змобілізованими, чети кавалерийської і першої помочи.

I сотня чет. Дацишина
II - " - Грицака доповнялися людьми з Гряди, Завадова, Зашкова і Косьцеєва.
III - " - Коновальця-Білика, доповнялися з Ясниск, Рокітна і околиці.
IУ. - хор. Гайворонського
У. - " ет. десят. Кубіцького доповнялися з Куликова і Дорошева.

Обоз мав пор. Романишин, котрий сповняв також службу інтенданта. Четою кавалерийською комендарували на разі підстаршини. Службу начальника канцелярії ізавідуючого сповняв поки що Ґеминович під моїм доглядом. Кожда з тих сотень мала одну чету машинових крісів. Начальна команда зажадала від мене перенесення своєї команди до

Куликова,я однак уважав то за недобре бо при тодішних відносинах треба було мені сидіти близько людий,а фронт мій не був ще так довгий,щоби іти аж о два села взад.Начальна згодилася на се,щоби я лишився в Гряді,а до Куликова прислала около I4.XII. сот.Шашкевича,котрий заявив мені,що буде старатися зорґанізувати зади,іменно інтендантуру,довіз харчів,телефону ітд. а я займуся лишень фронтом;- і дійсно від того часу я займаюся майже виключно фронтом, а Шашкевич старається ґрупу прохарчувати.Шефом штабу Шашкевича був чет.Бачинський.

I5.грудня I918. поїхав я з Шашкевичом до Грибович Вел. Дублян а відтак до Жидатич де був пор.Коссар,в ціли орентованнясь я в сусіднім відтинку.Нагло приїжджає до Жидатич на коні Горбаївна і дає мені звіт,одержаниі черед їздця з Яниск,що Поляки заняли Янів, а його залогу і пор.Рибака забрали в полон.В Виду того я вернув скоро до Гряди,а Шашкевич до Куликова.

Мимоволі насувалося питання чи Поляки підуть дальше,чи задержаться в Янові;-в кождім однак разі мені треба пересунути цілий фронт трохи на захід,щоби лекше обсервувати події в Янові,а в разі офензивного поступовання Поляків,забезпечити,на ліви від мене занходячуся ґрупу "Схід".Пересуненнясь моє було тим більше оправдане,що Грибовичі Вел. і Гамулець були в наших руках.Длятого IV-ту сотню я післав до Рокітна,котре то село вона обсадила висилаючі стежі і полеві сторожі до Бірок Домінканських і виставляла полеві сторожі в Бірку.Я сам переніся I6.грудня рано до Завадова,де замешкав в лісничівці між Завадовом а Зашковом.Гряду я опорожнив цілком забираючи з собою сотні.

В той спосіб часть мого первісного пляну здійснилася;фронт від Грибович по Яниска зробився одноцільним.

В Завадові я призначив одного військового завідателем лісами,котрий назначував місця звідки можна було брати дерево і видавати дерево на письменне моє позволення,позволення таке діставали лиш люде найбіднійші.

Так зробити я мусів з тої причини,що населення цивільне страшно нищило ліси.

Того самого дня коли я виїхав з Гряди,прийшов до того села от.Долуд з своїм загоном ім.Ґонти і заняв моє місце.З ним познакомив-

ся я зараз пополудни при нагоді переїзду через Гряду до Гамульця в ціли сконтрольовання робіт при будові позиції. Того дня змобілізовано між іншими пор. Романишина з Зарудець, якого я призначив на команданта обозу.

Ще від хвилі заняття Гамульця крутився мені по голові плян заняти Бруховичі, о чім я говорив часто з Шашкевичем. Тепер плян той мав здійснитися наступом на село і стацію, в якім мали взяти участь я і Долуд. Для одноцільности команди Долуд також підчинявся під прикази Шашкевича - і втой спосіб утворилася ґрупа Шашкевича, зложена з моєї ґрупи і загону Ґонти. Мою ґрупу я переіменував на підґрупу, однак в устах старшин і стрільців вона дал ше істнувала яко "ґрупа сот. Секунди", чет. Коновалець відійшов до Нач. Кмди, а сотню III обняв чет. Білик.

17. вечером зїхалися у мене в Завадові сот. Шашкевич з своїм шефом чет. Бачинським і от Долуд з адютантом і командантом батерії сот. Карасьом і ми разом опрацювали точний плян наступу. За день наступу вибрано день св. Николая, однак то було за скоро і зараз змінено на 20. грудня. Я мав наступати на стацію Бруховичі і тримати стацію;- Долуд мав наступати на Лису Гору і село при помочи кавалерії своєї відтяти Полякам відворот на дорозі Бруховичі-Голоско. Для одноєї ґрупи с.є. загону і моєї сотні наступаючої має урядити Долуд першу поміч в Гряді, а для другої с.є. наступаючої на стацію маю урядити я в Завадові. План наступу був строго тайним.

18. грудня. я видав точні диспозиції наступу для всіх сотень і вислав одну селянку з Завадова до Львова, з котрою також пішла в перебранню Горбаївна в цілях розвідчих.

19. грудня я обїхав свій фронт від Ясниск до Гамульця і визначив особисто напрям наступу моїм частинам. На першу поміч для правої ґрупи я призначив лісничівку при дорозі Зашків-Бірки.

Сегоż дня вернула зі Львова моя розвідка.

20. грудня 1918р. раненько зачався наступ. Сотня У. з Кубіцьким на чолі пішла скоро на перед і по короткім бою заняла село Бруховичі, а відтак пішла просто на стацію. Курінь Ґонти розвинувся в дві лінії і пішов правим крилом через Гамулець а лівим крилом через ліс на Лису Гору, а по заняттю її до села Бруховичі, де був Кубіцький;- загін не пізнав його і зачав перестрілку з У-тою сотнею,

однак по усуненню непорозуміння ввійшов до села, а Кубіцький з сотнею пішов на стацію, де відбувався сильний і завзятий бій. між моїми сотнями а боронячимися Поляками.
З правої сторони я післав III сотню через Зелів на Рісну Польську, де вона мала Поляків шахувати а з рештою сотень пішов через Бірки до Бірок Домініканських;- ту я лишив I сотню яко резерва висилаючи одну Ї чету з хор. Белейом на право для забезпечення заду, перед обходом Поляків, а з рештою розвинувшисяпішов на стацію. На саму стацію я скоро дістався, однак в вілях при стації Поляки боронилися довго і розпачливо числячи на поміч з Голоска і Рісни. Специяльно сильний опір ставили Поляки замкнені в одній камениці про дорозі з стації до село на право, не дозваляючи, сильним огнем машинових крісів і ручних ґранат, доступити нашим. По довшім штурмованню удалося чет. Біликови вдертися з одною четою до партеру. xxxxxxxxxxxx xxxxxxxxxxxx Поляки дальше боронилися на поверсі. По короткій хвилі надійшла з Рісни Польської підмога і під її натиском цофнулися мої сотні зі стації і ці, що були в Камениці дісталися нагло в поль-

ський полон. Цофаючуся розстрільну я задержав в ліску коло стації, витягнув цілу резерву до бою і натар знову на стацію. Стацію взяли ми знова.

Тимчасом Поляки знущалися над тими, що лишилися в Камениці - побили н милосердно кольбами чет. Білика і кількох стрільців, грозячи їм розстрілом. В тій хвилі однак Кубіцький потискув з села, а я зі стації і Поляки зачали втікати на Голоско і Рісну Польську, лишаючи побитих і полонених. Чет. Білик відійшов зараз до шпиталя, а сотню обняв хор. Голуб. Як наглим і несподіваним для Поляків був наш наступ на Брюховичі свідчить факт, що в хвилі наступу на двірци вїхав на стацію пасажирський потяг зі Львова;- наші захопили його і хотіли перевести до Завадова. Однак польські залізничники, щоби тому перешкодити випустили всю пару, через що їх покарано смертію через прибувших в тій хвилі козаків загону Ґонти.

Зараз по заняттю Брухович, знищила, призначена до того стежа тор зелізничий між Брюховичами а Рісною Польською, а я забрався до розставлення полевих сторожей і убезпечення. Після пляну я мав обсадити стацію, а Долуд село - з причини однак, що Долуда в тій хвилі не було, а старики загону бачучи як найскорійшого забезпечення здобутих місцевостей звернулися до мене по прикази, я видав диспозиції для своєї ґрупи і для загону Ґонти. III. сотня по наступі вернула знову до Ясниск;-сотню IУ-ту я післав до Бірок янівських, щоби забезпечувала крило і держала злуку між стацією а Яснисками. У-та сотня виставила полеві сторожі на зелізничій штреці в напрямі на Рісну Польську, а I-шу сотню я лишив на самім двірци яко резерву. Хорунжому Свистунови з загону Ґонти я приказав виставити своїми людьми полеві сторожі між стацією а селом, а четаря Стеткевича і Долуда комендантів другої і першої сотні загону я відослав до села, щоби його обсадили і забезпечили від Голоска. З причини, що решта людей загону Ґонти розбіглася я мусів своєю другою сотнею обсадити Лису Гору, виставляючи машинові кріси на дорогу з Голоска. Тимчасом розвідка козацька Долуда патролювала ліси Брюховецькі.

Поляки вицофавшися з Брухович витворили сильний огонь артилерийський на стацю, котрий однак не тревав довго.

В якийсь час по заняттю Брухович приїхав на стацію сот. Шашкевич,

щоби оглянути побоєвище,а відтак ми оба вернули кінно до Завадова. Я однак вертав з непокоєм,щоби Поляки не зробили протинаступу і не викликали паніки між нашим стрілецтвом і на сю тему велася розмова по дорозі.

Сумніви мої показалися узасадненими,бо того самого ще дня перед нашим відїздом надїхав з Рісни Польської броневий потяг і взяв стацію і село під сильний артилерийський обстріл,під охороною котрого вийшли польські стрільці і скорим темпом розпочали наступ на Брюховичі.Наші не могли видержати в сильнім артилерийськім вогні випофалися з Брюховия під польським натиском,-загін Ґонти на Гряду,а моя ґрупа до Завадова і Рокітна,займаючі старі позиції, з тою лиш ріжницею,що Долуд держав тепер Гамулець,а я Бірки Домініканські.
Ми воцофалися,однак бій о Брюховичі мав велике значіння бо був то один з перших по Дублянах більших боїв натискаючих перстень коло Львова і доказав Польщі,що ми є силою,котра Львови сильно загрожує.І від того часу Поляки сидять в Брюховичах,оточених з всіх сторін лісами дуже несвобідно,-лякаються,що з тих лісів може кождої хвилі вийти більший український відділ і знищити їх, лякаються так що кожде наше зближенняся до Брюхович викликує вже паніку і страх,а очі кождого з них мимоволі шукають передовсім дороги відвороту.У Львові довго ще оповідали о жорстокостях Долу-

дівців супроти обслуги потягу,хоч смерть їх з становища військового - в часі бою - була цілком зрозумілою і оправданою;- а в кілька днів пізнійше Долуд одержав лист писаний митрополитом Шептицьким,диктований правдоподібно Поляками.

У-ту сотню з Кубіцьким я стягнув до Завадова.

Хор.Голуб відійшов вкоротці а трету сотню обняв підхор.Білик.

Кілька дальших днів перейшло спокійно,що я використав,заряджуючи вправи для сотень.В тім часі збудовано получення телефонічне між мовю канцелярією і Куликовом.До Завадова прислано мені одну свіжу сотню під командою чет.Мангайму,котру я назвав УІ-тою і чет.Проскурку,котрому я віддав команду нової УІІ-мої сотні.В той спосіб ґрупа моя збільшилася до 7.сотень.

24.грудня 1918 я дав приказ 3-тій сотні заняти одною четою Зелів і простежити Козичі і Домажир,а переконавшися що П оляки є там дуже слабі,я заняв легко оба села цілою 4-тою сотнею.

25.грудня 1920 Загін Ґонти заняв знову Лису Гору і Бруховичі село, а я 7-мою сотнею Бруховичі Стацію і 2-гою Бірки Лнівські.Бруховичі занялося легко,бо Пряки скоро повтікали під нашим натиском, а Бірки були зовсім без бою заняті.Того самого дня пополудне я перенісся з всіми сотнями з Завадова до Козич оставляючи початково обоз з пор.Романишином в Зарудцях,зглядно в Завадові.З причини, що в Гряді де був дальше Долуд і в цілій гамулецькій долині,котру він держав не можна було ужити артилерії,длятого батерію загону під командою сот.Карася одержав я.Батерія та умістилася в Зелеві, де я дав також одну чету яко її прикриття.

Вечером уряджено Полякам "віґілію",а іменно 3-та сотня і одна канона Карася підїхали до Рісни Руської,звідки взяли під огонь артилерийський Рісну Польську,а відтак вернули назад.

Щоби забезпечитися в Козичах перед польською панциркою попсовано динамітом зелізничий місток в Рісні Руській.

На другий день я заняв одною сотнею Рісну Польську і фільварок на ліво від неї,котрі то місцевости були ~~ххххххх~~ для мене висуненою позицією,а обсаджувала їх завсіди на переміну одна сотня з Козич, виставляючи полеві сторожі в фільварку,в будці зелізничій на краю Рісни Польської і на полудневім краю села.Перша полева сторожа боронила проти обходу сотню в Рісні Руській,друга мала напряк на

Рісну Польську і Львів,а трета на зелізничу штреку Львів-Городок. Першу поміч котру обняв прибувши до мової ґрупи санітарний четар Ваврик умістив я в Ясисках в старім дворі від сторони Козич;- там також було місце фасовання для ґрупи.Обоз перенісся до Рокітна. В той спосіб мій фронт посунувся наперд,а через заняття Козич і лінії зелізничої Львів-Янів,ми заслонили від Львова,де була вже укр.залога під командою хор.Бінаса Янів і затіснили знову більше перстень окружаючий Львів зблизившися до штреки Львів-Городок. Від часу до часу я заряджував виправи на штреку,брав її під артилярийський вогонь,не позваляючи потягам безкарно переїжджати і непокоючи безнастанно Поляків.Взагалі мій побут в Козичах,тобув оден ряд штурхання в штреку і непокоєння Поляків.-То само робили ґрупи на південь від штреки,занимаючи навіть від часу до часу Мшану і її місцевости,при чім нищилося містки зелізничі і штреку:- Поляки направляли незвичайно скоро попсовані місця штреки,одначе положення Поляків вздовж штреки зелізничої ставалося щораз труднійше,а рух зелізничий щораз слабший.

Фронт мій був тоді слідуючий: 7-ма сотня - Бруховичі стація,2-га сотня -Бірки Янівські,I,3,5,6 сотня - Козичі,4-та сотня Домажир; до того належить ще висунена позиція Рісна Руська,обсаджувана на переміни одною сотнею з Козич.Фронт той був вже властиво на штреку зелізничу Львів-Городок,а лише ліве крило мало напрям на Львів. В тім часі коли я був в Козичах перекралися через фронт зі Львова

п.Пашкевичівна і р Рибчаківна.Їздили вони до Жовкви і Тернополя в урядових справах,а вертаючи зайшли до мене,тим більше що мешкали в Домажирі.П.Пашкевичівна вернула назад до Львова,а Рибчаківна зголосилася до служби в шпиталі при моїй ґрупі.В той спосіб перша поміч складалася з четаря санітарного,двох сестер ,одного санітарного підстаршини і санітарів.
Козичі лежать на довгім горбі і надаються на оборону позицію,длятого по заняттю їх я забрався зараз до окопів.Окопи виконано на ліво від села звідки був знаменитий обстріл на дорогу і поля між Козичами а Рісною Руською,а через село здовж горба /коло церкви/ ідучі окопи опанували цілу долину між лінією зелізничою,Львів-Янів, а лінією Львів-Городок.Для обсервовання збудував Кубіцький,котрий зістав вже булавним обсервацийну вежу на високім дереві.
На конець грудня проєктувала начальна команда загальний наступ на Львів.В наступі тім ми мали взяти участь наступаючи на Голоско і Рісну Польську,і то: я одержав приказ заняти Рісну,а Долуд Голоско.Для моїх сотень я видав письменні точні диспозиції,після яких 3-та сотня мала іти через Бірки Янівські,потім через ліс на лісничівку при зелізничій дорозі,а занявши її піти дальше на Рісну Польську і наступати з північної сторони.
5-та сотня мала забезпечати наступаючу ґрупу від сторони Львова, виставляючи сильні заступи на горбах на право від дороги,а рештою наступати від гостинця Львів-Янів.Решта сотень мала розвинутися в Рісні Руській і наступати фронтально.Батерія займе позицію в Рісні Руській і звідтам приготовить і підійме наступ.
Наступ загальний на Львів,а тим часом мій на Рісну Польську зачався 28.грудня 1918.р. рано.Сотня 3-та пішла після мого приказу через Бірки Домініканські на лісничівку,заняла її,і приготовлялася до наступу на саму Рісну Польську.
2-га сотня пішла впрост до Рсни Руської а з рештою і артилерією я помашерував також до Рісни Руської,лишаючи в Козичах лиш пів сотні,І-шої з її командантом Дацишином;-другу половину тої сотні ужито на забезпечення від полудня с.є.від штреки Львів-Городок і умістилася яко сильна полева сторожа на кладовищу,виставляючи стійки дальше на право.За точку виходу моє хвилеве становище я

вибрав будку зелізничу при виході з Рісни Руської,звідси вимашерувала 5-та сотня на право від дороги і забезпечившися від сторони Львова розпочала наступ лінією рівнобіжною до гостинця.З трох сотень лишаючихся при будці,дві розвинулися по обох сторонах дороги і пішли наперед,а трета лишилася за будкою як резерва.Батерія умістилася в селі а її командант сот.Карась прийшов до мене коло будки,звідки дерегував огнем.

Батерія наша острілювала розстрільну польську,яка ішла селом і костел,де був польський машиновий кріс.Від часу до часу стріляла також на сильно Поляками обсаджені горби над Рісною Польською котрі належали до Голоска. І на Львів,зглядно дороги ведучі від Львова до Рісни Польської.Львів видно як на долоні,-а у Львові мешкає Віся і діти мої;- може втікають в тій хвилі від експльодуючих над Львовом наших шрапнелів,-а може який ґранат вдарить в моє помешкання розриваючи жінку і діти,котрі так близько моєї позиції, а мимо того не можу скочити до дому і випровадити їх в якесь спокійне і безпечне місце.-Може Віся і діти проклинають мене за сі стріли?-а може ні,-може вони з задоволенням вслухуються в гук канонів і наших стрілів,бо прецінь лише при гуку армат можемо війти до Львова.Серце мені стискається - однак даю прикази стрі-

ляти.Здається що довге вовання зробило з мене жовніра і попсувало душу - затвердло сереце,заснуло чувство.А може ні,бо за кождим стрілом дрожить серце,однак приказую стріляти - стріляти щоби як найскорше дійти до Львова.-До Львова не дійшов,бо долуд не може здобути Голоска ані проклятих горбів над Рісною Польською.Прийшов приказ цофнутися на старі позиції.

Знаючи психіку нашого стрілецтва,я постановив вицофати помало частини зачинаючи від правого крила.З початку відворот відбувався спокійно,однак коли артилерія потльска почала сильнійше стріляти, а стрільці спостерегли,що я вицофую сотні,а до того наша батерія, криючи знаменито відворот,отворила на підходячих Поляків сильний вогонь,відворот хих змінився нагло в дику жихих утечу товпою.На щасття я підїхав скоро конем на другий конець села і там удалося мені задержати втікаючих і в порядку припровадити до Козич,однак боронити Рісни Руської вже не було можна.Поляки пішли наперед і запалили село.При тім знущалися над селянами,бючи і рабуючи їх;- одну хату запалили,замикаючи передтим в середині родину,котру здається в послідній хвилі випустили за високим окупом.На другий день ми відзискали знову Рісну Руську і обсада лишилася така яка була перед наступом.В наступі тім були великі втрати в ранених - майже всі підчас відвороту.Так як наступ на Рісну Польську,так само скінчився загальний наступ на Львів.По хвилевих сукцесах,вкінці наші всюди відступили,-Львова не взято.

Слідуючих кілька днів переходить без важнійших подій - а моя діяльність знову ограничується до непокоєння ворога і утруднювання руху зелізничого між Львовом а Городком.В тій цілі сот.Карась острілює віс переїжджаючі потяги,частозмушуючи їх вертатися з дороги, а від часу до часу уряджуся формальні виправи непокоючі неприятеля.Такою пр. була виправа I-шої і 5-тої сотні разом з артилерією на млин Стриховалець де була сильна польська полева сторожа.

В тих днях відходить хор.Гайворонський до Укр.Січових Стрільців, на приказ Начальної Команди,а 3-ту сотню обіймає булавний Хас.До Ясниск приходить в той час півкурінь зложений з двох сотень і обозу під командою пор.Леня.Для одноцільности ділання хотів Шашкевич взяти його під свою команду і підчинити мені,коли однак він зая-

 87

вив,що підлягає лише Начальній Команді перестав ним інтересуватися а Лень з півкуренем відійшов до Жарниск.

Дня 6.січня 1919. приходить знова до важнійшого бою в Рясні Руській і Козичах.Раненько,підчас зміни І-шої сотні 4-тою в Рісні Руській Поляки зачали наступ на наші висунені позиції від Рісни Польської і від ліса.Вони скоро відкинули полеву сторожу в фільварку.--- і пішли наперед своїм правим крилом в напрямі на Козичі,відтинаючи відворот сотням в Рісні Руській.По тяжкім бою сотні ці вицофалися в напрямі полудневім і великим луком пішли до Янова не могучивідступ ити до Козич,бо Поляки посунулися наперед і наступали вже на село.Зачався сильний бій під Козичами з піддержкою артилерийською з обох сторін.Поляки зачали нас обходити своїм правим крилом попід горб,я однак спостеріг то завчасу і вислав цілу сотню 5-ту на ліво,щоби вона відкинула польське праве крило і крила наше крило ліве.Артилерія наша стріляла знаменито в польську розстрільну спричинюючи сильні страти у ворога.Поляків однак була велика сила - за розстільною йшли цілі їх відділи з артилерією,так що вкінці ми мусіли вицофуватися.Ради вже не було,а вицофатися треба було скоро щоби не дістати окруженими і відтятими.

Ціль Поляків була загадкова;ішли вони великою силою з артилерією і обозами з заду.Виглядало,що так якби прямували на Янів,або ще дальше на Перемишль не маючи в пляні вже до Львова вертати.

Поляки війшли вже до Козич,бій тревав ще якийсь час між хатами а вкінці 5-та сотня і артилерія вицофалися до Ясниск,а я з рештками 3-тої і 4-тої і одною частию І-шої /котра цофнулася з фільварку/ відступив до Жорниск,а Поляки заняли Козичі і Домажир.В часі бою в Козичах дісталося кількож наших людей в польський полон,не маючи часу вже втікати.Між ними був також мій адютант хор.Коваль.- Той однак бачучи безвихідне для себе положення крикнув до польских стрільців "від Кавана" показуючи їм напрям де мають іти.Стрільці польські думаючи що він є польським старшиною пішли в вказанім напрямі,а Коваль скочив до хати,скоро перебрався і в перебранню оглядав спокійно довгі кольони польських відділів і обозів тягнучі гостинцем від Рісни Польської до Козич і Домажира.В селі Поляки рабували збіже і худобу у селян.

Прибувши до Жорниск я опорядкував сотню і обсадив моїми стрільцями

а Лень продовжив розстрільну дальше на право.Забезпечивши в той спосіб Жарниска я вислав їздця до Янова де командантом був хор.Бінас,жадаючи від него хотяй одної сотні.Коли однак Бінас відповів,що не може нічого післати /а упадком Козич був передовсім Янів загрожений/,Лень і я постановили перечекати до вечера і вечером зробити протинаступ на Домажир і Козичі.Вкоротці я знайшов злуку з 5-тою сотнею і батерією Карася в Ясниcках і видав диспозиції своїм частинам приказуючи артилерії вечером о означеній годині отворити короткиі однак сильний огонь на церков в Домажирові,де Поляки вмістили мишиновий кріс і на польські резерви в селі, а відтак в міру поступу наступу приносити огонь на дорогу і Козичі.Наступ мав відбутися нагло,одним тягом аж до Козич.Подібні диспозиції видав Лень для своїх людей.

Я і Лень чекаємо на вечір під хатою на краю Жарниск,роздумаючи детайлі наступу.Однак з мого ряду думок,декотрі як птахи невпоздержимі вилітають з ряду і місто йти разом до розстрільної летять, дальше,далеко за розстрільну на другу її сторону;-влітають до освітленої салі де згромаджена родина за столом споживає торжественну вечеру,бо то прецінь святий Вечір Різдва Христового.

З одної сторони покою стоїть деревце святе убране лакощами і горіючими свічками. Пред деревцем стоїть хлопчик з розпаленми очима, хотівби ними обняти відразу віс забавки завішані на деревци, хоче кожду діткнути ручками а не знає від котрої зачати. Радостію своєю ділиться з мамою, яка з другим, ще меншим хлопчиком на руках тішиться утіхою синів, -і забула що ща когось бракує. Дуже давно вже як я був дома на Святий Вечір. Тепер обходжу Різдво наснігу в полі і мушу цілу увагу звернути на наступ, використати кождий момент і зарядити в кождій хвилі, що потрібно; -і я так роблю, -лишень сі непоправні, -вириваючися з розстрільни думки якось не можуться нагнути під дисципліну.

Наступ відбувся нагло інесподівано для Поляків, котрі думали наїстися добре на руське Різдво в українського священника і на другий день дальше наступ продовжати. Через якийсь час боронилися Поляки, однак не видержали нашого наступу і скоро пук їх фронт. Наші пішли скорим темпом через Домажир до Козич занимаючи з поворотом оба села. Поляки втікали, якби збожеволіли і то переважно не на Львів, лиш на полудні до штреки, оставляючи часть возів в болотах і багнах.

Вертаючи до Зозич з Ленем я вступив до о. Рибчака, де скоро зїв вечеру інформуючися о Поляках які господарили пів дня в Домажирі. Відтак вернули ми до Козич, забезпечивши їх, дали людям відпочинок. Лень обсадив Домажир.

В хвилі наступа Поляків на Козичі, обоз перенісяс до Ясниск до Рокітна.

Слідуючий день перейшов для нас спокійно, однак на півночі від Рави Руської Поляки під командою ґенерала Ромера розпочали похід на Жовкву дня 7. січня 1919. р. Щоби видержати дальший похід Поляків, одержав Долуд приказ від сот. Шашкевича відмашерувати до Куликова а я мав заняти його становище, опускаючи Козичі і Ясниска. Приказ той я одержав 8. січня перед полуднем. Того дня рано підїхала під Козичі польська панцирка і взяла наші позиції і дорогу до Ясниск під сильний огонь. З панцирки пробували перейти Поляки висісти і наступати на нас, однак наступ той ми легко відбили.

Зараз по одержанню згаданого приказу я завізвав до себе Леня, а коли він прийшов разом з сотнями, я передав йому Козичі, а сам з мо-

єю ґрупою відмашерував на Ясниска до Брухович і Гамульця.
Дорога до Ясниск була сильно обстрілювана сильно польською артилерією,однак дальше ми машерували вже зовісм спокійно.З обсадою я був готовий допервa на другий день ц.є. 9/7 1920.р. і перепровадив його в слідуючий спосіб.І-ша сотня обсадила Бірки Янівські і мала бути лучбою між моєю ґрупою а пів куренем Леня,і крити в разі потреби з лівої сторони.Сотня 7-ма тримає Бруховичі Стацію, а 6-та обсадила Бруховичі село і Лису Гору.Сотні 2-га,3-та і 5-та перенеслися до Гамульця,а сотня 4-та обсадила Гряду.До гряди я задеруґував обоз,а до Воіл Гамулецької першу поміч.До моєї розпорядимости лишилися в Гамульці козацька розвідка Долуда під командою Батира.xxxxxxx Загін Ґонти тим часом відмашерував,однак Жовква вже була занята Поляками,і він обсадив Куликів.
Ситуація моя була дуже трудна,бо треба було звернути увагу на обі сторони,на Львів і Жовкву:З полудня треба було забезпечуватися на всякий случай;-сю задачу мали сотні в Бруховичах,Гамульці і Гряді. Грибовичі Вел. були вправді в анаших руках,однак належа сподіватися кождої хвил натиску Поляків від Львова,а навіть поминувши то треба було запевнити собі дорогу на схід.Через пофнення нашої лінії до Куликова отворилася Полякам дорога на Гряду і Бруховичі на захід від гостинця Куликів-Грибовичі-Львів; до того бій Долуда з Поляками під Куликовом вже зачався.З тих причин я післав 5-ту сотню також до Гряди,де вона мала заняти фронт проти Куликова.
В той спосіб фронт мій на Львів був; перша лінія йшла через Грибовичі - Бруховичі,Бірки Янів.,а друга лінія через Гряду,Гамулець; фронт в другу сторону йшов здовж горба в Гряді.Такий вузкий канал я вітворив собі на евентуальний відворот.
Бій під Куликовом був незвичайно важним і завзятим і прибирав чимраз більше для нас некорисний хід;-було вже до предвидження,що Долуд не дасть ради Ромерови.У виду того я зачав зараз вицофувати найдальші частини і дав приказ сотням в Бірках Янівських,Бруховичах Стації і селі стягнутися сейчас до Гамульця і повідомити о тім пор.Леня в Козичах.
Тимчасом Поляки почали окружувати загін і заходити йому на zади і Долуд по тяжких стартах змушений був вицофатися перед переважаючими значно силами Поляків на Уднів,а потім на Ременів і Кукизів.

Задача моя в тій хвилі була очевидною;вицофати без страт і в порядку мої частини на другий бік гостинця і то як найскорше,бо лише вузкий коритар лишився мені до переходу на другу сторону.
В хвилі коли Долуд зачався вицофувати,я дав приказ своїм сотням відходити через Грибовичі Вел. до Дублян;-однак ситуація змінилася так скоро,що нім найдальша сотня ц.є.І-ша перейшла Гряду, Поляки заняли вже то село,і завдяки лиш тому,що Поляки не виставили жадних сторожей,сотня та перейшла спокійно і неспостережено під їх носом,а сотню 5-ту заскочив приказ відступу ще нім вона обсадила Гряду.Ці дві сотні то є І-ша і 5-та з Гряди пішли просто здовж Горба через Дубину,перша до Сишихова а 5-та до Стротятина,де утворили фронт на захід.Решта сотень пішла після приказу на Грибовичі.
Я сам по відході сотень їхав кінно разом з розвідкою козацькою через Грибовичі Малі до Грибович Великих,ґальопом,щоби не впасти в руки Поляків.В Грибовичах Вел. я стрінув свої сотні,які ішли з Гряди і Гамульця і попровадив їх до Дубля.Обоз і перша поміч відїхали до Яричева.Поляки ще цего самого дня заняли Грибовичі Вел.,і в той спосіб отворили собі дорогу з Жовкви до Львова.Здається,що Полякам ходило головно о заняття і держання зелізничої лінії Рава Руська-Львів.
Пор.Лень відступав за послідньою моєю сотнею,однак коло Гамульця наткнувся вже на Поляків.Зачався бій на життя і смерть,-наші билися як льви,однак Поляків було без порівнання більше;богато на-

ших попадало,богато зістало ранених - вкінці Поляки розбили півкурінь Леня,забираючи в полон команданта і тих,що ще лишилися при життю,а не могли втічи.В той спосіб скінчив життя півкурінь,який давнійше відзначився під Равою Руською.

В Дублянах я застав сот.Шашкевича і пор.Коссара і рештки його куріня.Шашкевич і Коссар скоро віїхалаи,а я обнявши хвилево команду також над людьми Коссара,уставив полеві строжі і зарядив окопанняся їх.

В ночи прийшов приказ до мене і до сот.Коссара заняти з поворотом старі позиції се є я Гряду,а Коссар Михайловщину.Приказ такий був лише доказом бездумности тих,що з далека,не бачучи ситуації і не маючи о ній ані о психіці нашого стрілецтва поняття такі прикази давали.Сотні в тяжких бояк і тяжкім відвороті змаліли до половини, люде перемучені і здеморалізовані хвилево боями були в тій хвилі до наступу нездібні.Кромі того кольосальний брак консеквенції,бо перед кількома годинами був приказ відступати по програній битві Долуда,а тепер ,коли ми ці трудні до здобуття точки опустили,а Поляки їх сильно обсадили,знову здобувати і то без жадного приготовання,ані піддержки.Не маючи жадних шанс чогось наступом скористати,а маючи лише великі вигляди стратити безкорисно решту людей, я заявив,що наступу робити не буду.Коссар застановлявся,однак на моє представлення наслідків,які моглиби з такого наступу повстати , також не зробив його,Коссара пізнійше потягнули за се до відвічальности; для чого зі мною не зробили так не знаю.

Поляки занявши Жовкву і Куликів в першій лінії взялися до рабовання українських мешканців тих місточок,при чім жертвою впали майже всі мої річи,які я лишив в Жовкві і Куликові.В Куликові лишив я декотрі річі в бул.Кубіцького,котрого куликівські Поляки не любили за його службу при українській армії;-длятого зараз по вході польських війск до Куликова показали його хату,як предмет,котрий надається до рабовання.Стрільці і цивільні кинулися на помешкання і позабирали обруси,срібні сервіси і інші річи.При тім наткнулися на мої річи також розбиваючи скринки і куферки.Мої акварелі і книжки подерли або позабирали,найбільшою однак здобичею були папіроси,котрих я мав досить богато ще з австрийських часів. Довго ще цілі процесії куликівських Поляків тягнуло до помешкання

Кубінького за тими папіросами,потягаючи при тій нагоді ріжні його і його жінки річи.

На другий день рано с.є.9.грудня Поляки продовжили наступ жжх з Грибович Вел. на Дубляни висилаючи сильнійшу стежу з Гряди на Дубину.Стежу сю відбила сотня в Ситихові;однак з Дублян відступили в напрямі на Жидатичі,і на краю ліса,між Жидатичами а Дублянами я розвинув розстільну.До Жидатич приїхав Шашкевич і Коссар,і коли Поляки наступали дальше Шашкевич дав мені приказ відступати до Пикуловець,віджджаючи з Коссарем в напрямі Підліски-Ременів.
Я задержався ще в Жидатичах,однак коло Поляки зачали заходити нас з заду від лівої сторони,я виконав приказ і відступив до Пикулович. Поляки переслідували нас якийсь час,а потім вернули до Жидатич.
В Пикуловичах я забезпечився лише від сторони північної /користаючи з виконаних позицій/,бо між Прусами і Ляшками мурованими ішла розстрільна правого крила ґрупи Схід.
Ще сего дня я одержав злуку з Шашкевичем,однак довідався що він відходить до Начальної Команди.- Здається мені,що амбітний Долуд стремлячи до висадження Шашкевича і заняття його місця,підставив йому ногу через звіти до команди ґрупи північ,котрі пересадно малювали діяльність Долуда,а обнижували брехливо ісвідомо діяльність інших частин і Шашкевичем битва о Бруховичі і пізнійше з армією Ромера,а котрі Долуд посилав оминаючи службову дорогу.Робота така кидала темне світло на заслуги Долуда і була дуже шкідливою.Взага лі після мого погляду Долуд з тої,як і інших причин зробив в нашій армії більше злого як доброго;він то передовсім деморалізував нашу армію,позволяючи рабувати і мордувати - а загін його стався якби злим сонцем,кидаючи навколо чорні лучі деморалізації і самоволі,котрі у нашого стрілецтва нераз придушували шляхотні ідеї визвольної війни.Поляки також мордували і рабували,може навіть більше як наші,однак вони овіяні шовінізмом імпертиненцкою бутою,стремлячи до підчинення собі інших націй,мають ціли вже низькі і брутальні,не могли перенятися високими ідеями підчас коли ми повинні були перенятися,лише шляхотними ідеями,дивитися лише в одну ясну звізду-ведучу до свободи України;-до шляхотної високої ціли треба іти шляхотними і високими средствами.

Вечером вступив припадково до мене пор.Левицький,який одержав приказ обняти курінь Коссара,-бо Коссара цілком несправедливо також відкликано за згадані мною вище події.
Слідуючого дня я одержав від Долуда повідомлення,що він обнимає команду над цілою групою в місце Шашкевича,котрого відкликала команда области "Північ".
З причини,що ґрупа Схід має робити наступ на Дубляни,с.є. що Львів має замикатися знову,я постановив також вертати на разі до Жидатич,і заявив пор.Левицькому,що в разі потреби до часу,коли одержу прикази від своєї команди буду резервою дя Дублян.
Дубляни відобрано а я на другий день рано с.е.II-того грудня 1919.р. вернув з сотнями до Жидатич,-однак зараз по приході там я одержав приказ від Долуда іти до Підлісок Малих і там розкватируватися.
Ще перед полуднем я приїхав до Підлісок Малих зі своєю ґрупою і замешкав в дворі у п.Папарів.До Підлісок я стягнув також першу поміч,а до Запитова обоз.В часі коли я відступав з Дублян,відступила також І-ша сотня з Ситихова до Јричева,а відтак вернулася до Підлісок.В той спосіб ціла моя ґрупа зібралася в тім селі з винятком 5-тої сотні,котра з Стротятина підійшла до Кошелова,а звідтам до Дорошева Малого.12-го січня занято Куликів а пізнійше Жовкву; того дня я приїхав кінно до 5-тої сотні до Кошелева,корта наступала через Дорошів Малий на Дорошів Великий.Дорошів Великий сотня та заняла і убезпечилася при помочи полевих сторожей і окопів від Заходу.Рівночасно заняла 3-та сотня загону Ґонти під командою хор. Ворони з Підлісок через Дубляни,Гряду.
Сот.Карась,котрого я застав в Підлісках Малих відійшов скоро десь на північ.
В тих днях обняв команду ґрупи Північ полк.Курманович.
14.січня відходить з Гряди сотня Ворони через Дорошів Малий,де ночує до Куликова,а я обсаджую Гряду сотнею І-шою Данишина,і даю одну сотню до Ситихова,а решту задержую в Підлісках,де стягаю також обоз і умішую його в дворі.
Час перебутий в Підлісках я зужив на переорганізовання свого війська і обозу тим більше що Долуд також до того стремів і влучивши до свого загону курінь станиславівський переорґанізував його на взір самостійного куріня.

Сотня моєї ґрупи,котрі перейшли тільки кровавих боїв,тільки тяжких наступів і відступів змаліли дуже,тимбільше що бурливі часи припинили мобілізацію через що доповнення устали,а страти були завсіди.Длятого треба було сотні получити зі собою стягаючи ґрупу в курінь.Сю реорґанізацію я перевів в слідуючий спосіб: сотня 5-та задержує дальше свою назву і складається з около 180 людей:- команду сотні одержує булавний Кубіцький.Четовими є підстаршини, сотня І-ша Дацишина лучиться з 4-тою і 6-тою,а команду над нею одержує чет.Мангайм.На четових призначує чет.Дацишина,чет.Щебельського,підхор.Адамуса і підхор.Белея.Сотня та одержує назву 6-тої. Сотню 2,3,і 7 лучу в сотню 7-му і даю під команду чет.Проскурки. Четовими назначую: чет.Грещака,Бул.Хаса,ст.десят.Клочника і ст. десят.Лебединського.Сотня числить около І50 людей.

Кромі того приділив мені Долуд свою сотню 3-ту,котру я назвав 7-мою Комендантом її був пор.Камінський,а командантами четовими: хор.Єднак,хор.Пасічняк і десят.Занько.Сотня та числить І3о людей і два скорострілі.

Рівночасно чет.Баранецький одержав від мене приказ зорґанізувати скорострільну сотню,котра поки що мала задачу вишколювати скорострільчиків для сотень і для себе.

Комендантом обозу і заразом харчевим лишився пор.Романишин,а першої помочи санітарним чет.Ваврик.

Курінь мій складається отже з курінного штабу з чотирох піхотних сотень,одної скорострільної,першої помочи та харчевого обозу. Кожда піхотна сотня складається з трох чет піхотних і одної скорострільної і,числить І00 до І50 боєздатних стрільців.Користаючи з спокою я зарадяв вправи щоденно в кождій сотнідля піднесення дисципліни і вишколювання людей.

В той спосіб ґрупа моя перестала існувати як самостійна ґрупа і перемінилася в курінь,котрий Долуд назвав 2-гим,називаючи свій давний загін Ґонти куренем І-шим.Команду І-го куріня віддав Долуд сот.Климкевичеви,а сам обняв команду над ґрупою зложеною з обох згаданих курінів.

Обсаду я перепровадив в слідуючий спосіб;команда куріня,обоз і 7-ма сотня в Підлісках Малих,8-ма сотня в Кошелеві,І-ша яко резерва для Ґряди і 2-га сотня для 5-тої,5-та сотня в Дорошеві Ве-

ликім,а 6-та в Гряді,сі дві послідні творять фронт.
Сотню машинових крісів я умістив в Дорошеві Малім.Чет.Ваврик одержав від мене приказ заложити санітарні курси,і від тої хвилі зачинається вишкіл санітарів,моїм куренем.Той короткий час спокою використано вповні.

22.січня 1920.р.вечером одержав я приказ заняти Зашків,а Климкевич Завадів і Зарудці,що зістало виконане 23.січня рано.Зашків зістав занятий резервовою сотнею с.є.8-мою,я сам переніс-ся до Дорошева Великого і замешкав у священника разом з першою помічю,лишаючи в Підлісках Малих лише обоз, котрий однак за кілька днів я переніс до Дорошева Малого.

Сотня 7-му з Підлісок Малих я дав до Гряди,де вона робила службу на переміну з 6-тою.Курінь І-ший обсадив одною сотнею Завадів, одною Зарудці,а решту куріня і команда перенеслися до Косьцеева. Сотні мої в Гряді виставляли полеві сторожі в напрямі на ліс на право і на Гамулець,а сотня в Зашкові на ліс на право.

24.січня придідено до мене чет.Лучку,котрого я назначив адютантом курінним,приділюючи хор.Коваля до сотні скорострілів,а вкоротці відійшов від мене чет.Грещак.

Часи в Дорошеві Вел. були зовсім спокійні,бо Поляки були дуже далеко аж в Рісні Польській і Малехові.-Час той був визисканий в дальшім тягу до зміцнення дисципліни і вишколення стрільців,санітарів

і скорострільчиків;що дня відбувалися вправи і курінь чим раз більше ставався подібним до передвоєнного.

По нашім воцофанюся 8.січня з Козич,Домажира,Зелева,Ясниск ітд. Поляки чим раз більше зражували до себе сільське населення через рабунки,реквізиції,арештовання і знущанняся над нашими людьми.Згадані села зачинають поволи орґанізуватися,збирати оружа і творити міліцію переважно з людей,котрі служили вже при війську.Декотрі села утворили навіть фронт проти Поляків,тримаючи злуку між собою і з нами при помочи їздців і післанців.Декотрі села,прим.Зелів поробили собі деревлянні тарахкавки,котрі за зближуваннямся Поляків обертали на лідуючи тріск стріляючого скорострілa.-і Поляки звичайно цофалися.В той спосіб потрафили вони удержати свій фронт до пізні шого на ого повороту. екотрі молодші Парубки втікали перед Поляками і вступали в нашу армію,а всі ждали нас нетерпеливо.Села, як Ясниска,Рокітно,Ледів і інші посилали навіть кілька разів післанців до нас з просьбою о муніцію і взиваючи нас,щоби вже раз вернути і боронити їх перед Поляками.

З кінцем січня приділено до ґрупи Долуда останки "козятинської бриґади",котрі розділено поміж оба курінi.Прибувших в той спосіб до мене Наддніпрянських старшин я попризначував слідуючо:уряд. Чернушенко обняв ліквідатуру,чет.Оґер і інші відійшли до сотень, а пор.Ярицький зі скорострілом "Максим" і 12 наддніпрянськими скорострільчиками відійшов до сотні машинових крісів;-Ярoцький обняв команду сотні,а чет.Баранецький і хор.Коваль були його четовими. Чет.Венґер,чет.Караєвський і чет.Словінський прийшли до 7-мої сотні,а чет.Оґер і чет.Дзюба до 8-мої сотні.

З Дорошева Великого я їздив часто до Долуда до Куликова де обговорювано стратеґічні пляни.Там одержав я приказ заняти своїм куренем новий фронт: Лиса Гора,Бруховичі,село,Бруховичі стацію і Рісну Польську;-Климкевич мав рівночасно заняти заганом Ґонти Ясноска і Козичі дня 6.лютого я видав для сотень письменно точні диспозиції після яких сотня 8-ма під командою чет.Проскурки мала вимашерувати на другий день о 4-тій рано з Зашкова через Гряду і Волю Гамулецьку до Гамульця,звідки одна чета мала піти здовж стежки попри церков на ліво і через ліс прямо в розстрільні на Лису Гору і заняти її,а рівночасно решта сотні головною дорогою

до Брухович села і заняти його.Сотня та по занятт села мала виставити одну сильну полеву сторожу на дорозі до Голоска,другу між селом а стацією перед лісом і держати стало одну чету з машиновим крісом на Лисій Горі.Заки зістане обсаджена стація мала та сотня убезпечитися також від сеї сторони.

7-ма со тня мала вийти рано з Гряди і машерувати за 8-мою сотнею через Волю Гамулецьку,Гамулець,Бруховичі село на стацію і заняти його убезпечаючися від Рісни Польської полевими сторожами на штреці,перед ліском на право і на ліво до Брухович села.Сотня та мала можливо скоро знищити тор зелізничий і по можности висадити місток між стацією а Рісною Польською.Сотня 5-та машерує з Куликова через Завадів,Рокітно,Ясниска до Рісни Руської і забезпечується полевими сторожами в фільварку і в будні проти Рісни Польської і коло цвинтаря на право проти полудня.

Сотня 6-та вимашеровує з Гряди до Гамульця,де лишається яко резерва,посилаючи одну чету стало на кольонію Шнайдра.

Дня 7.січня I9I9.р. занято точно після мого приказу згадані місцевости без страт і без опору зі сторони Поляків.

Чета в кольонії Шнайдра держала злуку з Грибовичами,а Лиса Гора з Михайловщиною,де було праве крило групи "Схід".З I-шим курінем котрий прийшов цілий з командою яко резерва до Ясниск і вислав лиш одну сотню до Козич,держав я злуку за посередництвом 8-мої сотні,котра висилала стежі фірами до Ясниск.Обоз перейшов до Гряди,а перша поміч до Вульки Гамулецької.В той спосіб занято знову всі позиції,які ми держали перед походом Ромера.

Артилерія сот.Карася обрала собі за осідок знову село Зелів.

Згадати ще належить о Бруховецькій розвідці,котра належала до 8-мої сотні,а складалася виключно з добровольців бруховецьких.Розвідка та під командою булавного   ,також мешканця Брухович, віддавала великі прислуги,знаючи знаменито терен і ліси бруховецькі.Того самого дня,коли ми заняли Бруховичі я обїхав фронт,а відтак вступив до Ясниск,де застав Долуда.По вечері Долуд запропонував мені разом з ним переночувати в Ясниськах у от.Мармаша.

В розмові перед спанням сказав мені Долуд,що область "Північ" віддала йому Янів,а він хоче команду над містом і його залогою мені

передати, рівночасно старається стягнути міліцію з околичних сіл, котрі потворили по нашім відході з причини походу Ромера, і утворити курінь, представників тих міліцій запросив він навіть на завтра с.є.7. лютого до Жарниск. Ходилоби тепер о назначення команданта для II-го куріня Долуд призначив пор. Каравана. На другий день т.є.8-го або 7-го лютого 1919.р. виїхав Долуд зі мною до Янова, а для декорації взяв з собою свою козацьку розвідку, котра кінно їхала перед і за залубками. По дорозі вступили ми до Жарниск, де Долуд при ужиттю всіх средств ділання на товпу заявив міліціянтам, що обняв над ними команду, хоче їх зорґанізувати в військову частину і дати їм безпосередного команданта.

До Янова ми приїхали около полудня. Тут Долуд письменним приказом віддав мені команду міста і залоги, а по полудні ми відїхали з поворотом.

По дорозі обговорювали ми плян замкнення Львова і прийшли до переконання, що найраціональнійше буде скоро зорґанізувати янівську залогу і міліціянтів, а маючи о дві боєві частини більше ударити на Каменобрід, а через заняття зелізнодорожного коліна коло того місточка, заняти Львів: бо штурмом Львоав не возьмемо, лиш через цілковите його замкнення. Сю акцію мав я виконати, Долуд давав мені до диспозиції залогу Янова, свій перший курінь і артилєрію Карася.

Пізно в ночі я приїхав до Гамульця, а слідуючого дня передав пор. Каравaнови команду 2-го куріня.

Дня 10 або 9-го лютого 1919.р. рано я виїхав з Гамульця до Янова, забираючи з собою чет. Манґайма, чет. Оґера і чет. Баранецького разом з цілою сотнею машинових крісів, оставляючи лиш пор. Ярицького з його

наддніпрянськими скорострільчиками і Максимом. Я забрав також кількох кінних їздців, зарубки з парою потягових коней і мої два улюблені верхівці Ганку і Сивенького;-з тим всім прибув коло полудня до Янова. Сотню машинових крісів умістив я в школі коло церкви, а для пізних сотень казав урядити поміщення в суді, де була вже закватирована залога Янова. Канцелярія моя була напроти суду. По проході до Янова в першій мірі скоректував я і доповнив його обезпечення. Властиво Янів треба було оточити зі всіх сторін полевими сторожами, бо найблищі наші відділи були досить далеко, іменно в Ясинсках і Яворові, а наоколо суть ліси, котрими ворог міг обійти місто з довільної для него сторони;-впрочім о тім переконало мене перше заняття Поляками Янова, коли вони від Ярини обійшли лісами став і коли залога билася від сторони Яворова, вони впали до міста дорогою ведучою від Лозини.

Обезпечення Янова складалося з 6-тьох полевих сторожей.

I-ша була недалеко різні при дорозі ведучій від костела до ставу і виставляла стійку над ставом, котра уважала на став і його береги і другу на горбі коло цвинтаря, котра обсервувала терен між гостинцем Янів-Яворів а лісами над ставом.

2-га поміщалася при виході з міста при дорозі до ~~Янова~~ Яворова. і виставляла стійку перед цвинтарем при дорозі, а обсервувала саму дорогу і терен по обох її сторонах. Та полева сторожа висилала кромі того стежі в напрямі Ярини.

3-та була поміщена в ґрупі хат на полудневий захід Янова і виставляла дві стійки обсервуючі терен і ліси перед Яновом з сеї сторони.

4-та стояла в суді і виставляла стійки на краю городу судового, котрі дивилися на край ліса перед судом. Та полева сторожа мусіла однак працювати переважно стежами в ліс, бо ліс є дуже близько суду.

5-та стояла при дорозі до Львова недалеко Заліся і виставляла стійки обсервуючи ліси і терен між Страчем а Яновом і одну стійку на дорозі замикаючу його.

6-та стояла в млині над ставом при дорозі при виході з міста замикаючу дорогу з Лозини. Та полева сторожа була найслабша, інші в силі одної чети.

Комендантом Янова і його залоги перед моїм приходом був хор.Бінас, чоловік підприємчивий,однак за молодий,щоби тактовно а заразом сильно держати своїх людей.Залога Янівська була властиво лише більшою ґрупою уоружених добровольців,без сталого поділу на сотні і взагалі без військової орґанізації.Залогу сю я поділив на 4-ри сотні і переорґанізував обоз і першу поміч.В той спосіб повстав з залоги Янівської курінь,зложений з піших сотень 9,10,11,12, сотні машинових крісів,обозу і першої помочи;-названий він зістав 3-тим куренем.На командантів сотенних я назначив чет.Манґайма, Оґера і хор.Бінаса- а одна сотня лишилася поки що під командою підстаршини з причини браку старшин.

В тім часі прислано мені кільканайцять наддніпрянських старшин, з котрих підполковника Лещишина я назначив командантом куріня, задержуючи собі лише команду підґрупи,пор.Пошивайла моїм адютантом,пор.Рибака адютантом курінним,пор.Крикливого командантом сотні немаючої до тепер жадного старшини,чет.Копитчака командантом обозу,а прочих розділив на поодинокі сотні.

В той спосіб склад 3-го куріня був слідуючий;

Командант:підпол.Лещишин;його адютант пор.Рибак

Командант 9-тої сотні;чет.Мангайм

" " 10-тої " хор.Бінас

" " 11-тої " пор.Крикливий

" " 12-тої " чет.Оґер

" " обозу чет.

Лікара військового не було жадного,длятого я заанґажував цивільного лікаря др.   до служби за заплатою.

Рівночасно з реорґанізацією перепроваджував я мобілізацію околичних сіл і бранку в Янові,а змобілізованими і до війська принятими доповняв сотні.

Утворивши поодинокі сотні я зараз обсадив Страч 9-тою сотнею через що 5-та полева сторожа зменшилася і ограничила свою роботу лише до замкнення дороги від Львова і обсервовання ліса між Страчем а Яновом.Страч надається дуже добре на оборонну позицію,бо знаходячися на високім горбі панує над долиною від полудня і взагалі над цілим околичним тереном.Сотня 9-та містилася в школі і виставляла полеві сторожі перед селом,а одну з машиновим крісом коло плебанії замикаючи нею дорогу ведучу від полудня через Роттенчан.

Зараз по повстанню думки окруження Львова через заннята залізничого коліна між Львовом а Городком і по призначення мене на переведення тої думки в діло,я робив старання,щоби Долуд позволив мені стягнути до себе бул.Кубіцького з його сотнею.Долуд згодився на те і вкоротці по моїм прибуттю до Янова і утворенню 3-го куріня я стягнув Кубіцького з сотнею до себе і умістив в суді,де і так лишилося місце по 6-тій сотні.Сотня та підлягала мені безпосередно, а харчувалася в 3-тім курени.В Янові приходили до мене часто люде з близчих сіл зелізничої штреки як висланники міліцій,сільських орґанізацій або впрост сіл приміром з Великополя,Добростан іт.д. котрі просили щоби післати до них якусь військову частину,бо Поляки часто нападають рабуючи і знущаючися над ~~ххих~~ населенням - обіцяли самі залогу живити і добровільно рекрута дати.

Обсадити великопрле я мав намір вже давнійше,бо через то редукується полева строжа ч.4-те дуже неприємна длятого,що перед самим носом має густий ліс,а головно для того,що Стрич і Великополе забезпечають Янів від полудня.Однак обсадивши Стрич,я мав лиш три сотні в місті і сі були мені конче потрібні до полевих сторожей, служби в місті і в разі потреби яко резерва в місті,котру можнаби кождої хвилі там де потрібно кинути.

Тепер маючи ще до розпорядимости 5-ту сотню я дав приказ підпол-Лещишинови обсадити сотнею ІІ-тою Великополе,і то зістало зараз переведене.

В Янові було богато справ,з котрими зверталися до мене яко командантаміста і околиці,прим. справа лісів,котрі нищило населення цивільне,навіть хор.Бінас давнійшими часами,щоби одержати гроші для своєї залоги продавав дерево,дальше справа невиплачення урядникам і учителям пенсії,справа повітового комісара і інші.Справи сі я повинен був полагодити,бо Янів був полосою фронтовою і під кождим зглядом підлягав військовій власти.Однак я був тут лише переходово і міг полагодити лише деякотрі справи;то що вимагало більше часу,тим я занятися не міг.Мої всі думки заняті були планами замкнення Львова; в Янові я перебуваю лише для того,щобт зорґанізувати собі військо потрібне до моєї цілиа- а зорґанізувавши то військо відійду дальше в бої о зелізничу лінію Львів-Перемишль. Я знав о тім,однак населення міста того не знало,і не повинно було знати.Длятого я нераз мусів вислухати,обіцяти що займуся,а в дійсности старався передати як найскорше Долудови,котрий прийде як я відійду на південь. O

16.лютого 1919.р. приготовання мої були покінчені.Того дня прийшов до Янова загін Ґонти під командою сот.Климкевича і артилерія Карася до Янова,які Долуд віддав до моєї розпорядимости.З причини,що в Янові місця не було я призначив для загону Лелехівку,де він зараз відмашерував;батерія лишилася в Янові.

Підґрупа моя /оіціяльно підґрупа сот.Секунди/складалася отже:
з команди підґрупи - ком.Я.адютант пор.Пошивайло
з 1-го куріня - командант сот.Климкевич Михайло,адют.пор.Примак павло
з 3-го куріня - - " - підпол.Лещишин " пор.Рибак
з 5-тої сотні - - " - бул.Кубіцький
з Розвідки козацької - Батир
з Обозу 3-го куріня,котрий був заразом обозом ґрупи - ком.чет.Копитчак,з першої помочи під зарядом цивільного лікаря,Маркля.
До першої помочи я стягнув з 2-го куріня сестру Берту;тепер я приділив її до 3-го куріня,бо першу поміч підґрупи я хотів лишити в Янові.

Завтра зачнеться похід на Каменобрід,однак о тім ніхто не знає - а диспозиції видам щойно в послідній хвилі.

Вечером уряджено в Янові приняття для мене;я був на вечері,однак

около півночі я відійшов о канцелярії,де уложив плян завтрішнього походу і видав письменні диспозиції. Тої ночі я одержав також деякі дерективи від Долуда,після котрих Страч мала обсадити сотня 4-го куріня.Курінь той був вже утворений під командою сот.Укарми і обсадив позиції першого куріня.Після моїх диспозицій має перший і 3-тий куірнь і 5-та сотня підійти завтра рано до Волі Добростанської,де одержать від мене дальші прикази;обсада Великополя мала лишитися на своїм місци.Обоз і моя головна канцелярія з пор-Пошивайлом лишається в Янові,а я,як свого другого адютанта беру однорічно о Дениса.

На другий день с.є.17.лютого над раном Поляки зачали нагло наступ на Ротенчан і Страч маючи правдоподібно за ціль свою Янів.Ротенчан занали вони дуже скоро і з цілим куренем удалися на Страч.По короткім,однак по тяжкім бою сотня 9-та вицофалася з Страча і утворила розстрільну вздовж ліса перед Яновом.У виду того я лишив 9-ту сотню на занятій через ню позиції з задачею боронити Янова і не пустити Поляків дальше зі Страча під жадним услівєм;я сам з І-щим куренем,трема сотнями 3-го куріня 5-тою сотнею і артилєрією вимашерував до Волі Добростанської,однак не пішов дальше,лиш дав приказ 3-му куреневи і 5-тій сотні виставити полеві сторожі в напрямі на Добростани і від ліса з правою і лівої сторони,а коли пор.Крикли-

вий доніс,що Поляки наступають на Великополе і він потребує помочи, я приказав сот.Климкевичеви післати там сейчас одну сотню І-шого куріня яко підмогу.6 год.І-шій попол. відмашерувала друга сотня загону під командою хор.Стеткевича до Великополя,однак нім там дійшла пор.Крикливий уступить з Великополя,отвираючи розстрільну під лісом проти Страча,а Великополе заняли Поляки,а хор.Стеткевич

розвинув розстрільну проти них.У виду сего я вислав сейчас цілий І-ший курінь приказуючи Климкевичови заняти безуслівно Великополе. Сот.Климкевич вимашерував зараз і о год.5-тій попол. зачався сильний бій,який скінчився о 7-мій гол. вечером заняттям Великополя і забранням богато Поляків в полон.З обох сторін були страти в ранених і забитих.Ділати дальше треба було як найскорше,бо лиш наглостію і скорістю можна було вигнати Поляків зі Страча,де був найменший курінь польський,бо командував ним якийсь майор.Длятого Климкевич одержав приказ іти дальше на Роменчан і Страч і вдарити над раном з заду на всі місцевости.

Голуд тим часом перед полуднем приїхав до Янова,а звідтам до Лелехівки,дн закватирувався на стало лишаючи поки що канцелярію в Куликові.

18.лютого 1919. раненько зачався наступ на Ротенчан і Страч.Поляки мали в селі одну чету і оден машиновий кріс в млині в Ротенчан також одну чету і оден машиновий кріс,а в Страчи цілий курінь під

командою якогось майора. Сотня I-ша і 2-га розкинулася перед Ротенчаном і пішла на то село і сотня 3-та обійшла став прямуючи на дорогу між Страчем а Ротенчаном, а сотня 4-та пішла яко резерва. Ротенчан а потім Страч здобуто по короткім бою; Поляки заскочені з заду повтікали з Страча в панічнім переполоху в напрямі Ямельна і Вороців, лишаючи богато поленених і матеріялу. Декотрі не могучи уратувати кухні і інший матеріял кидали кітли в став, як пізнійше оповідали селяни. Як наглим і несподіваним був наш наступ на Великополе і Страч свідчить факт, що по заняттю Великополя польська команда не знаючи о тім вислала кінним їздцем приказ до коменданта Великополя, тримати абсолютно то село держачи злуку з Страчем; -їздець попав в наші руки і приказ віддав вже в нашій канцелярії.

В той спосіб відзискано страчені позиції, чет. Мангайм одержав від мене обсадити Страч і Ротенчан, Поріче пор. Крикливий обсадити з поворотом Великополе, а чет. Климкевича я стягнув ще сего дня з поворотом до Волі Добростанської зв винятком 4-тої сотні, котру забрав Долуд до Бірок, а котра доперва по двох дня вернула з поворотом до свого куріня.

В Волі Гамулецькій я переніс з хати в селі, де дотепер була, до закладу водопрового.

В той спосіб забезпечивши собі зади може вже іти дальше до залізничої штреки. Ще того самого дня заняв 3-тий курінб Добростани, а коли я переконався стежами, що на білій горі Поляки є дуже слабі, вечером заняв і то село сотнею Кубіцького без великого труду.

В Білій Горі злапано одного польського підстаршину.

По заняттю Білої гори я взявся зараз до оброблення пляну наступу на Каменобрід. В ночі були вже готові диспозиції для поодиноких моїх частин а раненько мав зачатися наступ. Точкою вихідною була Біла гора де удався в ночі я з сот. Карасьом; там примашерували також в ночі сотні наступаючі. Артилерія підїхала до Добростан, звідки мала стріляти.

Лишень одну чету з 10-тої сотні я лишив в Волі Добростанській, а одну з тої сотні в Добростанах як прикриття артилерії.

Наступ відбувся стисло після моїх диспозицій <u>дня 19. лютого 1919. р.</u>

Бій 18.лютого 1919.р. рано. Здобуття Страча.

Ситуація перед наступом на Каменобрід 19.2.1919.р.

Рано около 3-тої розпочався артилерийський огонь на стацію і село Каменобрід,а також на ліво на село Зушиця а відтак артилерія пе-

ренесла огонь на зелізничу штреку і дорога від Городка і Мшани і взад,щоби перешкодити Полякам доставлення резерв,або вислання бронепотягів.В тій хвилі розпочався наступ піхоти.Сотня 5-та пішла на ліво поза доми,а розвинувшися в розстрільну натерла на ліву сторону села Каменоброду прямуючи на церков і мости;сотня I-ша пішла вздовж дороги по обох її сторанах наступаючи на ліву часть села, відтак мала іти на стацію;сотня I2-та пішла на право наступаючи на будинок стацийний.Сотня друга вимашерувала з Добростан і пішла впрост на село Оттенгаузен заняла його по короткім бою і шахували Поляків находячихся в селі Затока. Сотня 3-та і половина I0-тої лишилися в Білій горі яко резерва.Бій перетягнувся до полудня; сотня 5-та заняла церков,однак дальше піти не могла,бо мости були сильно обсаджені піхотою польською і машиновими крісами,а доступ до мостів був утрудненний мостами і річкою перед ними.Сотня I2-та дійшла аж під сам будинок стацийний,однак коли надійшла польська панцирка цофнулася.Я вислав майже цілу резерву до розстрільної однак Поляки вже одержали поміч і взяти Каменобрід сталося неправдоподібним.Тоді прийшло мені на думку вицофати 5-ту сотню і з резервою післати її наоколо на ліво на село Затока,по котрого зняяттю малаби вона піти на стацію і мости здовж зелізниці,однак то також було трудне з причини болот над річкоб між Каменобродом а селом Затока,а Поляки мали вже час своїми резервами обсадити позиції охороняючі сам Каменобрід,длятого я дав приказ наступу на старі позиції.Наступ на Каменобрід не вдався і приніс страти обом сторонам,задержано однак в наших руках Оттенгаузен і Білу гору.При тій нагоді я доповнив обсаду Білої гори виставляючи одну стежу з машиновим крісом на ліво проти церкви і мостів. В той спосіб ми зближилися до мостів на яких 500 з сеї сторони,а позиції усталилися вже на довший час.Від того часу робив службу на Білій горі завсіди один курінь,тоді команда куріня переносилася до Добростан, а другий курінь приходив тоді до резерви до Волі Добростанської. По битві під Каменобродом позиції на Білій горі заняв 3-тий курінь, а I-шим курінь пішов до резерви,сі курені змінялися.Я замешкав в заводі водопроводовім.

Янів був в тім часі порожним,Долуд лишив там лише свою стацийну команду з пор.Лисим.

В тім часі коли ми билися з Поляками в Великополю,Страчи і Добростанах,Поляки рівночасно своїм наступом на Страч від Мшани наступали також на Козичі і Домажир від Рісни Польської.Зачалися бої на дорозі Львів-Янів,підчас котрих Козичі і Домажир переходили

два рази в польські руки.Остаточно лишилася обсада Брухович,Козич і Зелева через 2-гий курінь а Домажира і Ямельної через 4-тий курінь.Фронттой усталився на якийсь час і зачалася праця окопування і ошанцовування позицій.В короткім часі пороблено перед Білою горою,Оттенгаузен,Великополем і Страчем окопи і дротяні застави.24-го Лютогот змінено сотню загону Книти в Оттенгаузен через сотню Кубіцького.Перед Оттенгаусен зближилася наша лінія на 300 до мостів і там уряджено позицію на мости,церков і Каме-

нобрід і Затоку.добра позиція була також на Білій горі.Кромі того вишукано знамениту позицію для артилерії в лісіс між Добростанами а Оттенгаусен звідки оба мости Каменоброді і цілу штреку від Мшани по Городок можна було обстрілювати.На сю позицію їхали що дня раненько канони і обстрілювали мости і потяги,які довозили до Львова харчі,муніцію і військо.Кромі сего потяги всі буди обстрілювані машиновими крісами з Білої гори і Оттенгаусен.Потяг звичайно з Каменоброду до Мшани їхав повною парою,щоби як найскорше переїхати цю пекольну просторонь,-часто ставав нагло і завертав з поворотом.
Майже що дня був якийсь стріл в міст або штреку,той знищив його, однак цілком знищити не можна було,бо артилерія,котру я мав до розпорядимости була за малого калібру і Поляки всі знащення скоро і по майстерськи направляли ночами,так що на другий день потяг міг знову їхати,-однак рух потягів днем ставався слабшим.
В тім місци я був дуже зближений до штреки 300-200 і маючи хотяй трохи тяжчих каноеів можна було знищити мости і перервати цілковито штреку між Львовом а Городком.Якщоби до того я мав ще трохи більше війська бувби напевно здобув Каменобрід,а через то замкнув цілковито Львів- а замкнений Львів не мігся довго держжги.Длятого я просив кілька разів на милість Бога о тяжку батерію;принайменше о два канони більшого калібру і о два або один курінь,зобовязуючися замкнути Львів.Я просив через Долуда - а він передавав дальше, однак вищі команди боялися давати щось в той небезпечений кут.Лінія ту творила великий живіт,ішла вона дальше на Захід на Яворів,там заокруглялася і вертала під Раву Руську і Сокаль.З тої причини вищі команди даючи іншим ґрупам канони,телефони,харчі,убрання ітп. нам того всього відмовляли,під позором,що не мають,а в дійсности обавляючися,щоби колись Поляки потиснувши від півночі не відтяли нас від решти армії,через що канони;военний матеріял і люде ту знаходячіся булиби страчені.Узгляднючи однак партизантський характер війни і факт,що Львів можна було лише з заходу взяти розумовання то не було добре.Належало відтягнути сили зі сходу,лишаючи там лиш слабу обсаду,а більшою силою вдарити на заході з полудня або найліпше з моїх позицій,котрі були так близько штреки,перервати

лінію зелізничу і злютувавши сильними резервами той перстень облоги Львова, там власне на лінії зелізничій держати Поляків, котріби правдопрдібно послідними силами старалися від Перемишля той перстень перервати. Заразом требе було часть сил зужити на вдержання евентуального нападу від півночі, -від Рави Руської. Держання великої сили на сході, безкористне штуркання звідтав в Львів і нищення муніції артилярийської на ратуш львівський уважано за забавку, як і тішенняся, що якийсь ґранат подер футро польському урядника в намісництві за дитинство. На Схід Поляки булиби не пішли; а якби хотіли йти то добре, най ідуть - щасливо їм дорога. Треба було раз вхопитися рішучого средства і трохи зарезукувати, бо прецінь від заняття Львова була зависима дальша судьба Східної Галичини.
А Львів заняти треба було скорше, нім прийде Гелер зі своїми військами, о котрім говорено чим раз більше.
Помочи мені не дано, ані артилерийської ані піхотні і я мусів дальше ограничитися до непокоєння неприятеля і нищення йому штреки зелізничої артилерією, яку я мав до розпорядимости. Рух зелязничий в день ставався чим раз слабший, аж вкінці устав цілком. Лінія зелізнича днем виглядала якби вимерла, потягів не було вже видко, а здовж цілої лінії настав гробовий спокій, як на кладивищі. В ночі лише часами було чути свист потягу, який перекрадався осторожно до Львова, але то ставалося щораз рідше.
Без получень з Перемишлем Поляки у Львові істнувати не могли і зачали зараз робити старання через Антанту о завішення оружа, щоби той час використати звоженням до Львова запасів харчів і війська. 22. лютого предложила Антанта Українцям пропозицію завішення оружа, а 26-го рано о 6-тій год. рано мало зачатися перемирє. Приказ оповіщуючий викликав велике звивовання і невдоволення між старшинством і стрілецтвом українським. Ми знали вже сі перемиря, які зі сторони Поляків ніколи не були щирими, а служили лише до зискання на часі, переґруповання ся і заосмотренняся в запаси частини польські у Львові. Думку старший і стрільців моїх в тій справі я передав телефонічно от. Долудови, котрий його післав ище - однак приказ треба було виповнити. Перерд перемирям я постановив ще раз спробувати щастя і вдарити на Каменобрід, а якщиби наступ не вдався,

в кождім случаю зближитися ще близше до штреки.О моїх намірах я дав звіт Долудові,котрий обіцяв мені рівночасно урядити позірний наступ 4-тим куренем на Вороців,а я уложив скоро плян наступу і видав вечером письменні диспозициї для моїх частин.Після цих диспозиций мав курінь перший вислати одну сотню на стацію,одною наступати здовж дороги по обох її стронах,одною на село і правим крилом злучитися з 5-мою сотнею ;-одну сотню мав він задержати яко резерву в полудневій части Білої гори.Сотня 5-та мала одною четою наступати на Зушицю маркеруючи наступ і тримаючи в шаху Поляків,а рештою наступати на церкви таМосержала чету сепнрську з екразітом і по заняттю села і стації висадити в воздух мости. Сотня І-шо куріня котра наступає на правім крилі має по заняттю стації знищити тор зелізничий від Городка і на то має призначити ще перед наступом осібну стежу.Рівночасно 9-та сотня з Страча має зробити наступ на Мальчиці в чім спомагати його буде ІІ-та сотня. Той наступ буде однак лишень на шаховання Поляків, властивий наступ буде робити лише І-ший курінь і 5-та сотня.Вимарш сотень І-го куріня на Білу гору,котра буде точкою виходу,о 3-тій год. в ночи.Наступ хотів урядити я цілком без артилерийського приготовання,яко наглий нічний напад,однак сот.Карась командант артилерії і сот.Климкевич командант І-го куріня налягали щоби наступ приготовити сильним огнем артилерії,бо інакше трудно буде йому піти на випрацьовані польські позиції.Я сам є в тій війні абсолютним приклонником наглих,нічних наступів без приготовання артилерийського який осягає свою ціль переважно через викликання переполоху між ворогом.Вкінці,узгляднюючи се,що треба нераз виповнити бажання наступаючого,бо той є передовсім інтересований я уступив і приказав коротке,однак сильне приготовання артилерийське о год. 3-тій в ночи;- то був мій найбільший блуд,який я поповнив через цілий час війни;- мені треба було лише своїм розумом кермуватися. 3-тий курінь я призначив на прикриття з правого крила і артилерії.: пів сотні того куріня мало лишитися в Волі добростанській,забезпечати її від заходу тим більше,що звідтам має стріляти артилерії , то само мала зробити друга її половина в добростанах,а друга сотня лишилася в північній части Білої гори,яко резерва дальша і для

113

забезпечення того села від заходу.
Наступ має зача ися о 4-тій рано,а скінчится о 6-тій рано,бо тоді зачинається перемирє.О год.3-тій в ночи дня 26.лютого 1919.р. I-ший курінь вимашерував на Білу гору,де заняв вихідні точки, там поїхав також я з сотником Карасьом.
О 3-тій трийцять заревіли гармати,огонь був так сильний як колимь під Горлицями або в боях на добердо,лук і блиск шрапнелів і ґранатів,котрий зачався дуже нагло і дуже сильно робив впрост страшне враження.Артилерія ххххх стріляла головно на Каменобрід і хххх в части на Зушиці.О год.4-тій перенесоно огонь на треку зелізничу від Городка і Мшани і взад,щоби не позволити підїхати польським панциркам і польській резерві.В тій хвилі зачався наступ. Правим крилом ішла перша,серединою по обох боках дороги 2-га, а лівим крилом 4-та сотня.I-ша обійшла луком і прямувала на сотню, а 4-та своїм лівим крилом зійшлася з 5-тою сотнею,яка з Оттенгаузен заняла скоро церков.Сотня 3-та лишилася яко перша резерва. Наступ виконали стрільці знаменито,одним ходом пішли наперед, відкинули перші польські застави і пішли дальше,виперли неприятеля зі стації села і правим крилом перейшли тор.
На стації і перед мостами зачався шалений бій.Наші стрільці билися, як льви;-я не маю для них слів похвали,а навіть Поляки виразили пізнійше своє пряме здивовання,що можна бути так хоробрим і відважним.
В часі бою надїхали броневики польські зі Львова заалярмовані Поляками з Каменоброду ще підчас артилерийського приготовання, станули перед мостами і незвичайно сильним артилерийським огнем і машинових крісів обложили з крила моє ліве крило,не позволяючи йому підійти до штреки.Сі броневики змусили вкінці лве крило цофнутися.Бій на правім крилі тревав ще дальше,однак оли ліве крило вицофалося,а броневики скориставши з того підїхали блище і праве крило мусіло цофнутися.В тій хвилі год. показував 6-ту годину. Шануючи постанови командуючих,після яких о год.6-тій не смів пасти жаден стріл,я наказав відворот заборонячи більше стріляти. Артилерія наша і машинові кріси нагло утихли;-однак Поляки не ушанували умови і взяли під сильний вогонь машинових крісів наших

котрі були вже під Білою горою. ~~xxxxxxxxxxxxx~~ Вже довго по 6-тій а польські канони і кріси стріляють. Наші найбільші страти були власне по 6-тій, 8 забитих і 27 ранених. Вкінці втихло все, а санітарі і сестри зачали свою роботу на фронті. - Перемиря зачалося, однак наступ на Каменобрід не вдався знова, - тим разом з причини тої 6-тої години і артилерийського приготовання, яке непотрібно заалярмувало сплячих Поляків.

Перемиря заключене було на 24 годин, однак могло бути продовжене,

В часі перемиря приходили до мене польські старшини що дня, а часом два рази денно, Завязувано їм очі і переводжено до мене. Перший прийшов командант Каменоброду, питаючися чи я не знаю щось близшого про перемиря, висловлюючи признання нашим стрільцям за бій в Каменоброді. Був то симпатичний чоловік, якийсь старшина з російської армії. Потім приходили інщі в дрібних справах, прим. щоби позволити якісь панні з Оттнгаузен відійти до Городка, на що я не згодився і з іншими подібними справами, так що я в кінці заборонив командантови 3-го куріня, який повнив службу на переді, перепускати сі польські місії через лінію, з винятком дуже важних, і лише політичних справ.

По наступі обсаду на переді одержав дальше 3-тий курінь, а І-ший курінь вернувся до Воіл Добростанської до резерви. VV
Після условин перемиря, по 6-тій рано дня 26. лютого 1920.р. не смів пасти жаден стріл ані з одної ані з другої сторони;- не вільно було перепроваджувати жадних рухів війск, ані достав амуніції. Позиції лишалися такі, які були в хвилі розпочаття перемиря. До Львова не вільно було нічого доставляти з винятком харчів, котрі можна було вести лиш означеним числом потягів,-однак мимо того з настанням перемиря зачали потяги масами їхати через Каменобрід;- на декотрих бачено навіть військо .Денно переїжджало нераз кількадесять потягів;-я числив їх і давав звіт до вищої команди;- вона правдоподібно протестувала а Поляки дальше до Львова звозили військо, муніцію і харчі. Перемиря я використав будуючи дальше, однак осторожно і потайком окопи і дротянні перешкоди і заряджуючи вправи в Волі Добростанській. Перемиря продовжувано що дня дальше, xxxx оголошено, що переговори не довели до бажаного результату і що з днем 3. марта 1919.р. воєнні кроки продовжуються дальше. Зачалися знову перепалки стеж і обстрілювання поїздів. На позицію відійшов загін Гонти а 3-тий курінь прийшов на спочинок до Воіл Добростанської. OO
Оба неудалі наступи на Каменобрід розбудили чуйність Поляків в тім місці,-обсадили вони його сильною залогою, укріпили і обвели дротом мости і стацію. Плян дальших наступів на зелізничу штреку в ітм місци тратив чим раз більше підставу, бо правдоподібність успіху ставалася чим раз менша, натомість страт безкорисних чимраз більше. Зайшла потреба шукати іншої точки, з котрої можнаби знову вдарити на штреку. На тій підставі одержав я від Долуда диспозиції перейти на захід і з села Лісінович, яко вихідної точки зачати новий похід на штреку, держачи Поляків дальше під Каменобродом.
Одержавши такий приказ, я передовсім поробив такі старання, щоби xxxx Страч передати іншій частині і коли на сі сторони Долуд дав приказ 4-му куреневи обсадити Страч, я стягнув 9-ту сотню до Білої гори, а фронт від Великополя включно по Білу Гору обсадив лишке 3-тим куренем і 5-тою сотнею стягаючи Загін Гонти в зад. В той спосіб Великополе держала ІІ-та сотня, Оттенгаузен 5-та сотня, а Білу Гору

і Добростани 9,10 і 11-та сотня,які змінялися на Білій Горі,а відпочивали в Добростанах,де була також команда 3-го куріня.Вона одержала приказ держати безуслівно обсаджені позиції,ая з I-шим куренем відмашерував 8.марта 1919.р.до Лісновичь,лишаючи свою канцелярію в Волі Добростанській.Артилерія лишилася також в Волі Добростанській.

До Лісновичь прийшли сотні вечером,а машеруючи через болота між Добростанами а Лісновичами,люде були сильно помучені.Длятого я постановив зачати наступи доперва слідуючої ночі,а завтрішний день використати на зорєнтованнясся в терені і приготовання наступу тим більше,що цілий той мій похід я хотів перевести лиш нічними наглими ударами,длятого,бо як офензивну силу я мав лиш один курінь, се є дуже мало,а навіть поминувши тов теперішній війні такі наступи мали найбільше виглядів,а приносили найменше страт.Однак в ночи прийшов від Долуда приказ наступати вже завтра рано на Гартфельд. Я представив телефонічно Долудови мій плян,доказуючи,що наступ в день не має жадних шанс поводження,спричинить богато страт,а не принесе успіху.Наступ в день був тим більше безсенсовний ,що Гартфельд був окопаний і дротами обтяжений,а я не мав коло себе навіть одної батерії.Долуд відповів однак,що приказ наступу є від команди ґрупи "Північ" і треба його перевести.У виду ятого я заявив,що не беру відвічальности за нього,бо маю переконання,що від

не вдасться і забрався до опрацьовання диспозиций.Після них наступ мав зачатися о 5-тій рано,однак з причини пізного одержання мною приказу і п ремучення людей,трохи спізнився.В ночи віддано під мою команду дві сотні яворівські,які я умістив в Тучанах,для охорони з правої сторони,однак сі сотні в наступі уділу не взяли. 9-го марта окого 6-тої години зачався наступ після моїх диспозицій рівночасно на села Решчани і Гартфельд.Сотня 3-та заняла позиції на краю ліса від Каменоброду і штреки Городок-Каменобрід в цілі задержання Поляків з сеї сторони і унеможливлення удару на зади наступаючих на Речинани сотень.Сотня І-ша і 4-та відійшли до ліса на ліво від Лиснович;на його краю розвинулися в розстрільні і вдарили на Речичани,Сотня 2-га пішла на право і наступала на Гартфельд від сторони Тучай.З нею разом мала наступати одна сотня яворівська та однак відтягнулася від уліду в наступі.Взагалі з тих сотень яворівських користи жадної не було.

Речечани занято досить скоро,а сотні 2-га і 4-та пішла дальше на Гартфельд,однак тут Поляки маючи сильні дротянні застави ставили сильний опір.Бій передовжився до полудня,зробився млавим і дуже мало інтересним.Дотого ще надїхав польський потяг з Городка, а з него вийшло військо,котре розвинувшися зачало чим раз сильнійше наступати від штреки загрожуючи чим раз більше сотням 2 і4-тій з заду.В кінці сі обі сотні цофнулися,то само зробила сотня 4-та. Бій був гроґраний;сотні вицофалися з досить великими втратами до Ліснович,а моя команда переконалася о раціональности моїх плянів і лишила мені вже вільну руку.Я постановив зробити ще тої самої ночі другий наступ на Гартфельд і Речечани стисло після мого пляну в формі нічного і наглого нападу.Люде були вправді помучені,однак

не було часу і треба скоро іти на перед. Я припускав також, що Поляки не будуть сподіватися безпосередного другого нападу по першім невдалім. Від того дня взагалі я оперував лиш нічними нападами і в той спосіб дійшов пізнійше до штреки і разом з У.С.С. замкнув Львів. По Полудні прислано під мою команду до Ліснович сотню чортківську, котрою командував чет. Мицик.

10-го марта 1919. р. о год. 2-гій в ночі відбувся другий наступ на Речичани і Гартфельд. Сотня 2-га пішла боком в західну часть Речичан і звітам вдарила на Гартфельд висилаючи одну чету на дорогу до Галичанова, сотня чортківська 3-тим наступом вздовж гостинця по лівій стороні фронтально. Сотня I-ша наступала лівою стороною гостинця і західної флянки. 4-та сотня лишилася в резерві. Гартфельд був оточений цілий дротами з виїмком полудневої части зверненої до Галичанова; - там власне зайшла чета 2-гої сотні, відтинаючи заразом дорогу відвороту Полякам. Тим часом інші частини знищили дротяннні запори, користаючи з темної ночи. Поляки по короткім бою повтікали в найбільшім переполоху, лишаючи свою канцелярію свою цілу в наших руках і богато полонених. По заняттю Гартфельду обезпечено його виставляючи полеві сторожі і машинові кріси в напрямі полудневім коло цвинтаря і на право від него, на дорозі до Галичанова і на східнім краю Речечан від Каменоброду і штреки, - люде пішли спочивати, а я забрався до плянования дальшого наступу на Галичанів, бо наперед треба було іти, як найскорше, тим більше, що, як я довідався У.С.С. натискають на штреку від полудня на село Братківці.

Того самого дня в ночі відбувся наступ на Галичанів. Наступала сот-

ня I-ша правим,а сотня 4-та лівим крилом.Сотня 2га лишилася в Речичанах забезпечуючи їх від сходу а сотня 3-та в Гартенфельді яко дальша резерва.Галичанів забрано досить легко,однак Поляки втікаючи запалили хати,а огонь викликав такий переполох,що наші також зачали втікати.Бачучи то а знаючи що У.С.С. заняли вже Братківці і ідуть на Буроталь і припускаючи,що Поляків в селі нема а хати запалили власне длятого що цофалися я з кількома людьми які навинулися під рукою обсадив Бурґталь,а тим часом приказав відповідним командантам збирати сотні.Над раном прийшли У.С.С. а я обсадив лиш I-шою мотнею Галичанів а рештою Речечанів,Гартфельд і Лисновичі Поляки втікаючи з тих сіл,впали в огонь моїх власних частин,які думали що то Українці.

В той спосіб зіткнувся я за посередництв м У.С.С. з ґрупою полудневою штреку перервано між Судовою Вишнею а Городком і знищено,а Львів зістав цілковито замкнений і відтятий від світа;-ходить тепер лише о те,щоби його тримати якийсь час,а буде мусіти піддатися, Того дня це є II.марта 19.р приїхав до Гартфельду Долуд і був на похороні упавшого в послідних боях стрільця на високій козацькій могилі під Гартфельдом.У.С.С. заняли позиції в Бурґталю здовж гостинця фронтом до залізниці.Мали вони там великі страти від Броневиків польських,які крутилися між Городком а Львовом.Мої сотні в Галичанові,Гартфельді,Речичанах,Білій Горі і дальше на ліво також від часу до часу діставали сильний огонь артилерийський,однак обійшлося без великих страт.Пополудні того самого дня я одержав від Долуда приказ I-му куріневі диспозиції наступу на Каменобрід від сторони Речичан,а самому вертати зараз до Волі Добростанської і деригувати звідтам наступом. Наступ на Каменобрід мав відбутися сеї ночі,а уділ в нім мали взяти курінь I-ший з чортківською сотнею і курінь 2-гий.Я знову висловив свої сумніви,щоби ми могли Каменобрід здобути.Люде були сильнопомучені,бо ночами замість спати робилося наступи; - терен від Речечан був болотнистий,так що трудно

зі сеї сторони доступити,а від Білої гори Поляки були сильно к

укріплені.Львів був вже окружений,длятого взявши під увагу фізичний стан людей,теренові трудні обставини і добре ошанцованняся Поляків ліпше замісссть таратити людей лишити Каменобрід,а за те знищити цілковито тор залізничий і позволивши людям відпочати,держати сильно від Каменоброду і Городка а ще сильнійше від Перемишля і в горі від Рави Руської,а Львів сам мусить вкінці піддатися. Каменобрід добре булоби взяти,тим більше що на слідуючі дні пляновано наступ на Городок,однак тепер зі згляду на перемучення людей і некорисні обставини теренові належало наступ залишити.На сі уваги одержав я знову відповідь,що такий є приказ.У виду того я видав диспозиції для І-го куріня після яких одна його сотня мала іти на зелізничу штреку,заняти її і висадити місток між Каменобродом а Городком,сотня чортківська мала іти на стацію,одна сотня мала бути в Речичанах,як резерва і звідтам поступати як лінія за чортківською,а дві сотні І-го куріня мали остати в Гартфельді як резерва дальша.Я сам виїхав зараз до Волі Добр跟ст.,а був то вже пізний вечір і там дав диспозиції для 3-го куріня,після яких мав він наступати від Білої Горина Каменобрід фронтально,а одною сотнею обходом з права на штреку і стацію.5-та сотня мала наступати в части позірно на Зушицю і рештою сотні на церков і мости.Одна сотня мала лишитися в резерві.

Наступ відбувся в ночі з 12.на 13. березня 1919.р. я був дуже змучений і невиспаний бо від часу виїзду до Лиснович це є від початку мого походу під Городок я майже не спав,так що тепер ледви держався на ногах, однак поїхав до Білої Гори,щоби звідтак дирегувати наступом.Наступ той одначе знову не вдався.Поляки зафлянкували ліве крило сотні чортківської і виперли його в болота між Речичанами а Каменобродом.-
Люде наші загрязли в багно і зачали топитися.Подібно сталося з правим крилом 3-го куріня,де була 10-та сотня.Вкінці над раном наші вицофалися до Речечан і Білої Гори,лишаючи богато вбитих і потоплених.Тоді дістався в полон командант чортківської сотні.Сам курінь I-ший і чортківська сотня мали 17 убитих і потоплених і богато ранених.В цей спосіб закінчився послідний наступ на Каменобрід.
13.березня 1919.р. я одержав приказ відіслати I-ший курінь до Янова,а лишити лиш його одну сотню в Гартфельді і Речичанах.Галичанів перебрали У.С.С. а курінь ще сеї ночі відійшов з Янова,п звідтам в напрямі Жовкви,лишаючи другу сотня як обсаду Гартфельда і Речичан..Я залишивяс поки що на моїм давнім місци в Волі Доброст.
Тим часом розпочався наступ полудневих ґруп на Городок.Цілими днями гуділи армати а над містом пукали шрапнелі;-ночю ракети і тріскаючі шрапнелі і ґранати освітлювали місто - однак і той наступ не вдався - і Городка не взято.Львів однак був замкнений і переживав в той час найтяжчі дні.Щоби відтягнути наші сили між Львовом а Перемишлем Поляки зробили хитру демонстрацію на півночі і та удалася їм цілковито.
Одного дня прийшла вістка,що Поляки заняли Маґерів,а відтак що наші Маґерів відбили,однак Полякм заняли Немирів.Фрон т на півночі б ув слабо обсаджений а його перервання грозило наступом на північний захід від Львова,це є і моїм частинам відтятим і отвирало Полякам дорогу на наші зади.Нічого дивного що Долуд і виці команди,

як і я сам занепокоїлися поважно заняттям Поляками Поляками Маґерова,а потім Немирова,-однак команди замість зміцнити цей фронт, відпочатими частинами зі сходу Львова постановили стягнути сили з під Каменоброду,Страча і Козич і з ними лиш латали діру на півночі.

В тій цілі Долуд стягнув 16.березня 1919.р. 6-ту сотню з 2-го куріня і з кождої сотні 4-го куріня дві чети до Янова лишаючи прочі частини на давних позиціях.В той спосіб з 2-го куріня лишилася 7-ма сотня в Бруховичах селі,Лисій Горі,і Бруховичах стації,а 8-ма сотня в Козичах і Домажирі.З 4-го куріня лишилася одна чета 13-тої сотні в Ямельній,одна чета з 14-тої сотні в Порічу,а одна чета 15-тої сотні змінила 11-ту сотню в Великополю,а сотня 11-та відійшла на Білу Гору і разом з 10-тою і 12-тою обсадили Оттенгаузен,Білу гору і Добростани,а сотня 9-та і 5-та відійшли на приказ Долуда разом зі мною до Янова.Сот.Карась з артилерією лишився в Волі Доброст.,я приїхав до Янова пізно вечером і переночував у панства Раґотів.В той спосіб в Янові зібралися слідуючі частини

Кінниця 1-го куріня/се є Долуда/,6-та сотня під командою пор.Яроцького,5-та сотня під командою бул.Кубіцького,9-та сотня під командою чет.Мангайма,дві чети 13-тої сотні під кмдою хор.Сцібайла, дві чети 14-тої сотні під кмдою пор.Гумена,дві чети 15-тої сотні під кмдою хор.Ворони.Сі частини разом творили підґрупу,котру від-

дав Долуд під мою команду і приказав нею вигнати Поляків з Маґерова і Немирова.

17-го марта 1919.р.пополудни я вимашерував з тою в той спосіб зложеною на нову моїю підґрупою з Янова до Вишенки,котру я призначив яко мою точку xxxxxxxxxxxxxx виходу.

Додаток.

Наші посувалися поволі з трудом на перед.Дійшли вже до перших хат польського села,однак дальше не можна було посунутися.Резерву цілу стягнув я в розстрільну посилаючи її четарем Грещаком через фільварок під ліс,щоби вона звідтак Поляків зафлянкувала в полученню з 3-тою сотнею,- однак x села не можна було так довго заняти, доки Долуд не займе горбів від Голоска.Поляки отворили на нас сильний гарматний огонь з якоїсь батерії між Клепаровом а Львовом; сю батерію треба було спонукати до мовчання.В тій цїли стріляє наша батерія на Клепарів і передмістю Львова від сторони Клепарова.

Зараз по приїзді до Янова прислав мені Долуд і віддав під мою команду свою козацьку розвідку.В дійсности він боявся її команданта Батира і длятого віддав мені.Я ужив його на патрулювання янівських лісів,спеціяльно приказав стежити від сторони Ярини.Козацька розвідка умістилася в будинках судових,де були також стайні.

Крім того одержав її командант чет.Мангайм від мене приказ зібрати жандармерію,стацийну команду і все що може боронити міста і ужити їх яко резерву,зглядно доповнення розстрільни.

Перший курінь складається з команди обозу,першої помочі і чотирох сотень і так:

1-ша сотня	ком.	Чет.Долуд
2-га	"	хор.Стеткевич
3-та	"	чет.Терешкун
4-та	"	чет.Мотюк
обоз	"	пор.Шах Володимир
перша поміч		чет.Островський

+ Під Великополем зістав ранений хор.Стеткевич і зараз відійшов,а його сотню перебрав чет.Долуд віддаючи першу сотню пор.Боголійови.

VV і одну сотню вислав до Ліснович,щоби забезпечувати праву мою флянку.Відійшла там 4-та сотня,яка держала злуку з Добростанами на ліво і ґрупою яворівською на право і розвідкою козацькою в Молошковичах,котра також мала держати злуку з Яворовом і патролювати терен на право.

O В Янові передано мені важні части машин водопроводових з закладу Добростанського,які я початково здепонував у себе в канцелярії, а потім відіслав до Долуда,не хотячи їх з собою волочити.

OO В тім часі розвідка козацька усадовилася в Молошківцях і звідтам патролювала ліси і держала злуку з Яворовом.Складалася вона з кільканайцять їздців,в части Наддніпрянців,а в части з Галичан,які однак удавали Наддніпрянців.Були то пере овсім спеціялісти в мордованню полонених і підозрілих і в безпощаднім рабованню.Такими зробив їх Долуд,позваляючи рабувати,а наш мужик,того рода вільностями скоро перенимається.Кромі того мали вони спеціяльне поняття про честь і вільність козака.Убрані були по козацьки,в баранкових чорних шапках з червоними шликами,на декотрих видно було кубанські шинелі.На зверх представлялися досить інтересно і гарно.Козак в тої розвідки був вічно на коні,якби до нього прикований,а інакше їхати не уміли,як лише ґальопом,псуючи при тім страшно коні.Мимо того їх все були гарні,бо знищені коні зміняли зараз по дворах або навіть у селян,а часто здобували на Поляках.Загально були то духи неспокійні,жадні крови і рабунку,однак на зверх виглядали гарно і при добрій волі тактовного команданта можна було з них зробити добру кавалерію козацьку,не лишень з відвагою і бравурою,але також з ідеями козацькими,котру однак треба було тримати сильно в руках,а Долуд більше з ними політикував,а мало держав в військовій дисципліні.Забійчим було також тихе позваляння з його сторони на рабунки і морди.Долуд уживав їх переважно до декорації свойого педесталу,менше до розвідки,а часами до переводження екзекуцій шпіонів і підозрілих о шпіонство.Командантом їх був Батир,незвичай-

но цікава людина.

Батир називав себе козаком кубанським і оповідав,що колись кінчив техніку в якімсь німецькім місті,відтак як уроджений на Кубанщині служив при кубанських козаках,а тепер яко четар командує розвідкою і служить українській справі.В дійсности - як оповідали його знакомі був він Гуцулом з під Кут чи Коломиї,звичайним селянином, який служив при австійським війську як підстаршина,а старшиною в дійсности ніколи не був.Що був він жовніром австрійським о тім свідчить факт,що був обзнакомлений знаменито з командою австрійською.Лице несимпатичне і просте,жорстоким і кровожадний ходив завсіди в затовщенім кожуху і чорній баранковій шапці.Без великої інтеліґенції,однак здібний і незвичайно хитрий,був він пострахом цивільних,однак також нераз для своїх старшин.Долуд сам боявся його і длятого прислав його разом з розвідкою під мою команду до Янова,а пізнійше легко зачав піддавати декотрим козакам розвідки невдоволеним з Батиря думку,що він є большевицьких погдядів і длятого небезпечний,а яко такого належить усунути.В той спосіб Долуд лисячо хитрою політикою спричинив.

Рівнобіжно з слабленням зелізничого руху ставалося положення самого Львова чим раз більше оплакане.З часом навіть світла ламп погасли так на двірці,як і в місті,а в ночі місто було темне,як гріб. Видно,що урядження електричні зістали понищені,або не стало вугля на продукцію сили електричної.Все те можна було легко обсервувати з горбів коло Козич і Ясниск.Води також забракло,бо найважнійші части машин забрано з Волі Добростанської і здепоновано в Янові.

Сскуада

II примірник

Сот.Секунда

Военні записки.

В ночи з 30-го жовтня на І-го падолиста 1918.р. умерла уїдлива старушка Австрія733Земля її перром - хай спочиває в супокою: плакати однак за нею український народ не мав найменшої причини. Бо злою мачухою була небіжка.Іколишень старушка замкнула на віки очі,кинулися зараз ріжні наїздники,щоб загарбати цілу її спадщину для себе.Найулюбленійша її дочка Прльща витягнула вже свою тяжку руку по землі українські;- Українці однак упередили її,занявши при помочи І5-шо і І9-го полку столицю Галичини Льків.Поляки зібравши скоро знаходячихся в Галичині леґіонерів і жовнірів польської народности,силували відібрати старий український город Льва і східну Галичину - і зачалася прльсько-українська війна.

Мене захопила революція з І-го падолиста в Володимирі Волинськім,де я був занятий при повертаючих з російського полону австрийських жовнірах.

Переворот відбувся тут в той спосіб,що жовніри кинулися на маґазини;рабуючи їх комплетно.Часть розрабованих річей позабирали для себе,часть розпродали зараз Жидам,а решту овіяні вандальським духом нищення всего - порозкидали по улицях.Дороги від маґазинів до касарень,були вистелені сокрочками,коцами,частинами убрання,шкірою і.т.д.,які перемішані з болотом нищилися безкорисно.

По тім вилядованнюся звірячих пристрастей,зачалося гуртовання ся в національні ґрупи і творення "салдацьких рад",- а тим часом маґазини рабовано дальше.Були то люде,які революцію російську і большевицькі ексцеси бачили з близька,отже свою роботу виконали надзвичайно прецизийно не лишаючи в маґазинах ані кавалочка.Були також случаї,де киданося на старшини,зривано їм відзнаки,відбирано револьвери і часто рабовано.Взагелі видно було тут лише сею другу погану часть революції,з поминенням першої шляхотної і високої,бо то перша часть революції навіть не могла ся тут відограти,а друга всюди має добрий ґрунт для себе.

Вкінци розрабовано маґазини цілковито,а скінчивши то сполучуюче в собі "приємне з пожиточним" заняття,зачато думати о повороті до рідного краю.

Поворот той однак був трудний,бо желізниці на Волинщині були під зарядом військовим і обслуга,переважно німецька зараз виїхала, забираючи зі собою льокомотиви і вози,а до того стації і урядження знищено дуже скоро,так що потяги майже в одній хвилі перестали ходити.Подорож пішки була знову небезпечна,бо цивільне населення часто рабувало по дорозі.Однау найбільшою журбою було це,що на границі галицькі Українці,а за Бугом Поляки відбирали віс зрабовані і військові річи.

Вкінці всі військові люде у Володимирі Воломськім,при помочи своїх старшин згуртувалися в національні ґрупи,а сі потворили свої "салдацькі ради",котрі роздумували переважно справу повороту домів,В той спосіб повстали ґрупи і ради: українська,чехословацька,німецька,італійська,мадярська і польська.Сі ради повибирали делеґатів до спільної ради,котра занималася спільними справами, як: розділом грошей військових,справою порядків в місті і особистого безпеченства,відтранспортовання в порядку поодиноких ґруп і.т.п.Та "спільна Рада" розділила гроші на поодинокі ґрупи і уложила плян відмаршу з Володимира Вол.,після котрого яко перша мала віїхати італійська,а яко послдіня чеська ґрупа,узглядноючи найбільшу чмсельність тої послідної - і в короткім часі зачався від'їзд після того пляну.

Старшина і стрільці української ґрупи поміщені були в касарнях уланських і козацьких.Предсідателем української Ради зістав вибраним поручним Іван Коссак.

Рада та прийшла до переконання,що для добра української справи пожаданим булоби,щоби декотрі старшини і стрільці лишилися в Володимирі Вол.,ще якийсь час по відході української ґрупи в ціли береження порядку в місті і оборони його перед Поляками,які вже витягали жадну руку по власть в місті.Удержати власть в українських руках ми мали право і обовязок,бо на підставі договору берестейського,Володищина належить до української держави,а тимчасом війська українські не приходили і Володимир Вол. лишався без жадної залоги.Взагалі ми всі ждали нетерпеливо прибуття військ

Гетьмана,котріби перебрали влась в свої руки,що наівть моглоби виратувати богато майна для української держави,-однак війська ці не приходили.Добровільно лишитися обіцяв підхорунжий Др.Мишуґа, який був начальником хіхххх міста,отець Дідуник і ще кількох. З тих Др.Мишуґа обняв цілу цивільну власть в місті.Бачучи,що мало старшин лишається і що нема нікого надаючогося до обняттявійськовової власти,я постановив також лишитися,аж до відповідної хвилі, а Рада віддала мене команду ґарнізону Володимира Вол.В той спосіб ціла Рада цивільна упинилася в руках Дра Мишуґи,а військова в моїх.

Стрільці також рвалися до дому,однак при помочи малої аґітації зібрав я около півтора сотки добровольців і умустив їх,як залогу в Білій ґімназії де я також замешкав.

Вхоплення влади в українські руки і сотворення хотяйби малої залоги було конечно потрібне - і то зараз далося бачити. Одного дня знайшлися в мене в Володимирі Вол. якісь панови,котрі заявили,що приходять з рамени ради реґенційної в Варшаві,щоби перебрати власть.В довгій дебаті витолкувано вкінці тим панам,що власть ми вже давно перебрали - і вони відїхали.

В короткім часі потім приїхав на стацію бронепотяг з польськими стрільцями,знова в цілі перебрання влади.Зачалися переговори Др.Мишуґа з Поляками,а я вимашерував з цілою залогою на стацію,щобв в разі потреби вигнати наїздників.Прийшло однак до угоди без проливу крови і авантурники відїхали.

Взагалі в таких случаях Др.Мишуґа пертрактував,а я показував непрошеним гостям наше військо,котре в разі потреби могло оружно виступити і то відносило добрі успіхи.Позатим ми старалися захопити як найбільше матеріялу военного.Почамо звожено вози й коні і умішувано їх в касарнях козацьких,а потім в Білій ґімназії;-збирано кріси,муніцію,апарати,дрот хххграфіххх телефонічний і інший матеріял.Від Чехів виторгував я два машинові кріси,-оден захопив перед тим.

Телефонічну злуку ми мали з Сокалем,звідки я жадав хотяйби одної сотні,щоби виратували для нашої держави майно з маґазинів - однак відповідь була завсіди одна,що сотні післати не можуть.

Тимчасом в місті творилися міліції:українська,жидівська і польська.На творенняся польської міліції ми згодилися по офіціяльній заяві польських представників на спільнім Засіданню,що Поляки узнають Волинщину з Володимиром Вол. за територію українську о українськім населенню і належачу до української держави,а творять свою міліцію лишень длятого,щоби причинитися спільно до держання порядку в місті,в котрім живуть також в меншости Поляки. На Засіданню тім був присутним пор.Коссак,я і ще оден старшина, котрого назвиська не тямлю - з української сторони,і пор.Мручковський з кількома старшинами з польської сторони.

Дня 5.падолиста 1918.р. відїхала з Володимира Вол. українська ґрупа,а в коротці потім і інші ґрупи.Лишилася лишень моя залога,Збирання матеріялу воєнного відбувалося тепер лекше,бо можна було то робити в день,явно,а Др.Мишуґа помагав мені на кождім кроці.Богато праці і такту вимагало лишень держання в дисципліні моїх стрільців,бо були то люди,котрі приглянулися большевицьким ексцесам з близька;часто провадили з собою сварки й бійки,а на старшин дивилися оком російського большевика - мимо того удержати їх як військо удалося мені аж до кінця.

Около 7-го або 8-го падолиста вислано з Сокаля відділ зложений з 40 студентів сокальких підпроводом проф.Єлева Василя в ціли обсадження декотрих стацій між Сокалем а Володимиром Вол. Зроблено то на донесення служби телефонічної на тих стаціях,що населення цивільне рабує маґазини.Відділ той обсадив в першій лінії стації Іваничі і Бубнів.Однак на другий день мужики узброєні в кріси зробили наступ на стацію/Жарачихі Іваничі,студенти розбіглися і повтікали назад до Сокаля,а мужики забрали всі запаси з маґазинів,понищили уряджения стацийні і поперервали дроти телефонічні.В той спосіб получення телефонічне між Сокалем а Володимиром Вол. нагло щезло,порозуміватися з ніким вже не було можна. і ми зістали формально відірвані від світа.

Вкоротці по тім розійшлася нагло вістка по місті,що ідуть українські козаки.Дійсно до Володимира Вол. прийшов курінь гетманських військ належачий до пограничної варти над Бугом разом з урядовцями.Має він обсадити Буг і по дорозі перебрати владу в свої руки.

Тимчасом в місті творилися міліції:українська,жидівська і поль-
ська.На творення польської міліції ми згодилися по офіціяльній
заяві польських представників на спільнім Засіданню,що Поляки
узнають Волинщину з Володимиром Вол. за територію українську
о українськім населенню і належачу до української держави,а тво-
рять свою міліцію лишень длятого,щоби причинитися спільно до дер-
жання порядку в місті,в котрім живуть також в меншости Поляки.
На Засіданню тім був присутним пор.Коссак,я і ще оден старшина,
котрого назвиська не тямлю - з української сторони,і пор.Мручков-
ський з кількома старшинами з польської сторони.

Дня 5.падолиста 1918.р. відїхала з Володимира Вол. українсь-
ка ґрупа,а в коротці потім і інші ґрупи.Лишилася лишень моя за-
лога,Збирання матеріялу воєнного відбувалося тепер лекше,бо мож-
на було то робити в день,явно,а Др.Мишуґа помагав мені на кождім
кроці.Богато праці і такту вимагало лишень держання в дисципліні
моїх стрільців,бо були то люди,котрі приглянулися большевицьким
ексцесам з близька;часто провадили з собою сварки й бійки,а на
старшин дивилися оком російського большевика - мимо того удержати
їх як військо удалося мені аж до кінця.

Около 7-го або 8-го падолиста вислано з Сокаля відділ зло-
жений з 40 студентів сокальких підпроводом проф.Єлева Василя
в цели обсадження декотрих стацій між Сокалем а Володимиром Вол.
Зроблено то на донесення служби телефонічної на тих стаціях,що
населення цивільне рабує маґазини.Відділ той обсадив в першій
лінії стації Іваничі і Бубнів.Однак на другий день мужики узброєні
в кріси зробили наступ на стацію/~~Жаранних~~ Іваничі,студенти роз-
біглися і повтікали назад до Сокаля,а мужики забрали всі запаси
з маґазинів,понищили урядженя стаційні і попереривали дроти теле-
фонічні.В той спосіб полученя телефонічне між Сокалем а Володи-
миром Вол. нагло щезло,порозуміватися з нікім вже не було можна
і ми зістали формально відірвані від світа.

Вкоротці по тім розійшлася нагло вістка по місті,що ідуть
українські козаки.Дійсно до Володимра Вол. прийшов курінь гетман-
ських військ належачий до пограничної варти над Бугом разом з уря-
довцями.Мав він обсадити Буг і по дорозі перебрати владу в свої
руки.

Уважаючи у виду того,свою задачу в Володимирі Вол. за скінчену я пішов з двома ще старшинами до полковника коменданта варти і передав йому військову власть в місті.Полковник приняв нас дуже щиро,намовляючи вступити до його війська,однак я заявив,що галицька Україна веде в тій хвилі люту борбу з Поляками і там ми тепр передовсім потрібні.Перед відмаршом я хотів поправити полученния телефонічне з Сокалем і їздив в тій цілі на лінію,однак скора направа показалася неможливою.

19-го падолиста 1918.р. раненько вимашерував я з Володимира Вол. зі старшинами і своїми людьми забираючи з собої коні,вози і весь матеріял военний передтим нагромаджений.В Володимирі Вол. лишився лише др.Мишуґа,от.Дідуник і ще кількох Галичан.Подорожся мусіла відбуватися пішки,бо від відїзду послідного транспорту, потяги перестали цілковито ходити.

За Володимиром Вол. поділився транспорт на 3 ґрупи,з котрого кожда пішла найкоротшою дорогою до свого повіту.Я з своєю ґрупою вибрав напрям: Сокаль- Львів.Марш був трудний і небезпечний,бо по дорозі можна було бути ограбованим через цивільне населення, котре було уоружене в кріси зрабовані з військових маґазинів і дивилося на нас,як на Австрийців,котрі підчас окупації часто їх кривдили безпосередно,або віддаючи їх під польський кнут.

Підчас маршу як і перед тим в Володимирі Вол. ми жили лишень з запасів забраних в маґазинів по розпаді Австрії.Вечером ми прибули до села Іваничі,де траба було заночувати.Село то зложене переважно з чеськи кимунxxxxx кольоністів було дуже небезпечне. Його мешканці вже давнійше рабували і нападали переїжджаючих,а тепер не хотіли нас приняти на нічліг.У виду того я закватирував людий і коні в двох великих шопах,поставив через ніч сильну варту і зарядив поготівля.

В галицьких селах були вже всюди постерунки українські,котрі однак дивилися на нас з недовірям і алярмували Сокаль о нашім переході.В першім селі вони навіть мали охоту розоружити нас,однак я заявив,що розоружитися я не дам.Вкінці прийшов приказ з Сокаля пустити нас без перешкоди і ми пішли дальше.Правдоподібно,колиб я не був значно сильнійшим від тих постерунків,булиби мене в якім

селі без церемонії роззброїли і людей обрабували.
Перед самим Сокалем вийшла нагло з ліса розстрільна під командою пор.Копаницького,котрий зажадав від мене,щоби стрільці зложили кріси на вози,а за кождим возом ішло його двох стрільців.Для нас було то трохи неприємне і незрозуміле,бо прецінь я зносився часто телефоном з Сокалем і його команда знала,що я був в Володимирі Вол.,яко його залога і тепер вертаю до Галичини.Я не хотів користати з своєї переваги чисельної і під зглядом узброєння - і щоби уникнути непотрібного проливу крови,висловлюючи свою думку в тій справі,я згодився нажадання поручення пор.Копаницького.
В той спосіб ми прийшли до Сокаля 20.падолиста вечером.Тут представив я справу пор.Дронюкови,в тій хвилі комендантови Сокаля, котрий перепросив мене заявляючи,що не знав хто машерує,а в тих непевних часах муситься бути осторожним.В команді дано мені посвідку запевнюючи перемарш без перешкод через сокальский повіт і повідомлено мене про відїзд потягом,в протягу завтрішнього дня одної сотні до Жовкви,-Тим потягом постановив я також відїхати.
Переночувавши в якімсь сокальскім готелю,я помашерував слідуючого дня рано с.є. 21.падолиста на дворець,-там помашерувала також згадана сотня.
О сотні тій хочу пару слів сказати,що вона сталася завязком пізнійшої бриґади,а моя судьба звязалася сильно з її судьбою;- бо десята бриґада то прецінь моя рідна дитина,котра під моїм оком виростала,гуляла по полях підльвівських лісах брюховецьких,янівських і добростанських.І тепер,дивним дивом,судьба веде мене арзом з тою, мені на разі цілком не знакомою,сотнею до Жовкви,дорогою котрою колись буду знова вертати,мостом якого колись дам приказ спалити і знищити.-Тою дорогою колись буду цофатися,вже не з одною сотнею, лиш на чолі 5-тої сокальської бриґади,-однак надії рожеві,вітри розвіють,як листя упале,-а пляни ширoкі заснуть тяжким летарґом на довгий довгий час.
Сотня та мала пізнійше іти до Володимира Вол. на мої заклики,щоби боронити майна там знаходячогося.Львів однак в тім часі переживав послідні свої дні і кождої хвилі могло наступити вицофанняся наших військ.- Там передовсім треба було війска,а я і так вже вий-

шло з Володимира.-Для того сотню сю посилають до Жовкви,щоби звідтам вона відійшла до Львова.Складалася вона з двох чет., командантом одної зістав чит.Пашковський,другий підх ружжий Адамус-командантом сотні зістав четар Дацишин.
Протягом пополудня заладував я людей,коні і вози яко один транспорт,а сотня заладувалася яко транспорт.і вечером 21.падолиста 1918.р. виїхали ми з Сокаля до Жовкви.В ночи около другої приїхали ми до Рави Руської а над раном під Жовкву.Зимно було страшне,так що люде мало не позамерзали.Перд Жовквою потяг станув і машина сама відїхала на стацію,сотня виладовалася і пішла пішки до міста.Я не міг того зробити без рампи і мусів чекати аж машина верне.По довсім часі машина вернула,і перед полуднем 22.падолиста 1918.р. приїхали ми на стацію Жовква.
В Жовкві командантом окружним був сотник Іван Коссак.До него зголосився я і на його руки передав вози,коні,шкіру,тютюн і матеріял воєнний привезений з Володимира Вол.Стрільці котрих я припровадив в переважній частині розійшлися домів яко ще не асентеровані до українського війська.Я замешкав у чет.Гайдукевича.
Сего дня ~~ихххххххххххххххххх~~ переїхали через Жовкву автом Кость Левицький,Василь Вишиваний і кількох інших визначнійших Українців,котрі в ночі виїхали зі Львова - бо сеї ночі то є з 21 на 22 падолиста впав Львів.Столиця Галичини дісталася в руки відвічного ворога України.У Львові були вже Поляки,а українські частини пригноблені тим нещасттям випофалися в части до іньших міст,а в части розійшлися домів.
В Жовкві стрінувся я перший раз з більшим гуртом наших старшин, і ту спостеріг я один з первородних гріхів укоаїнського старшинства.Я знайшов ту богато сотників,котрі недавно ще були поручниками або четарями,поручників і четарів,котрі недавно були хорунжими,булавними або навіть нищими підстаршинаими.Іменували їх ріжні некомпетентні до того власти,або впрост самі себе іменували перескакуючи часом дів або і три ранґи.Пізнійше начальна команда казала декотрим зменшити число нашитих скоро звіздок,а декотрим затвердила неправно привлащений собі степень,кривдячи в той спосіб тих,що проливали свою кров у Львові або під Львовом,і вису-

ваючи на висші становища одиниці невідповідні з причини малої інтелігенції,браку кваліфікації або браку почуття обовязків і старшинської чести.

24.падолиста запропонував мені сот.Коссак обняти команду відтинку фронту на північ і північний захід від Львова.Для мене було дуже невигідним йти в сю хвилю з Жовкви,однак коли Коссак,що не має нікого відповідного на то становище,а справа є пильна,я передав йому свої річи до перехованя і вечером зголосив свою готовість до відмаршу.В Жовтні одержую одну сотню в силі около 120 людей, під командою чет.Дацишина,чету машинових крісів /2 кріси/ під командою хор.Коваля і 4 стрільців У.С.С. обзнакомлених з тереном, яко провідників.Кромі того приділено мені кількох,належачих до загону Ґонти,який так страшно дався в знаки Полякам на Замарстинові.По упадку Львова,козаки ці розбіглися,а відтак прибули до Жовкви,де зробили зараз авантуру розбиваючи жидівські склепи,за що їх заарештовано,а потім віддано мені.Між ними заслугує на увагу Козак Борис знаменитий жовнір-заводіяка,а заразом авантурник і розбишака.Тими людьми маю обсадити Грибовичі великі.Крім того мені підлягає слаба залога Куликова з її командантом хор.Панасом, сотня Гайворонського в Ясниськах утворена з розбитків львівських і сьвідських людей з Крехова,залога янівська під командою пор. Рибака і всі сільські міліції,котрі можу втягнути до своїх частин.

В той спосіб мій відтинок сягає від Грибович Великих включно по Янів включно.Задача була дуже трудна,бо фронту властиво не було жадного,а віддаль від Грибович Великих до Ясниск і від Ясниск до Янова є так велика,що не маючи фронту навіть порозумінняся з поодинокими залогами є трудне,а тим більше дириґовання ними.Харчів не дано мені жадних,лиш позволено реквірувати - то само з кіньми.Що до доповнення,то позволено мобілізувати в околичних селах. Одним словом фронт і військо треба буде доперва творити.

Я зараз з місця зрезиґнував в души з командовання Яновом,знаючи що з ним не буду міг мати навіть відповідної лучби- і постановив обсадити Грибовичі Великі,енерґічно мобілізувати і в міру поступу мобілізації розширювати фронт до Ясниск,а відтак до Янова;- рівночасно орґанізувати сотні і куруні,інтендантуру і реґулярну

доставу харчів.

З Жовкви я вимашерував вечером 24.падолиста 1918.р. з сокальською сотнею четою машинових крісів,чотирома провідниками,одною полевою кухнею і одним возом.За містом я зарядив обезпечений марш з перервами і двома бічними сторожами.В Куликові по відшуканню хор.Панаса я поінформувався що до куликівської дороги і зарядив висадження залізничого моста коло Косьпієва через людей тої залоги,в протягу завтрішнього дня.В тім місточку прибув ще один віз з кіньми,котрого придибав десь козак Борис машеруючи яко права бічна сторожа.З Куликова помашерував я дальше через Дорошів Великий,Гряду до Грибович Великих.По дорозі вишукую комісарів сільських,щоби порозумітися що до сільських міліцій,однак міліції нігде я не найшов.Міліції потворилися зараз по перевороті,однак вони ограничали свою діяльність лишень до льокальної служби.Упадок Львова викликав таке пригноблення і страх між населенням підльвівських сіл,що міліціянти поховали кріси,а самі поутікали в ліси або на инші села.По дорозі я не стрінув ані одного міліціянта.

25.падолиста над раном я прийшов до Грибович Великих і зараз зарядив обезпечення їх при помочи трех полевих сторожей і замкнення доріг ведучих до Львова;виділив поготівлє,казав роздати снідання,а відтак позволив людям,не маючим служби,іти спати.Я сам замешкав в коршмі при головній дорозі.

Населеня дуже утішилося нами,бачучи що є ще українське військо,котре буде їх боронити перед посуванямся Поляків зі Львова на схід;а найбільше удушевлялися нами жиди,котрі свіжо мали в памяти страшний погром Поляками у Львові.

Перед полуднем задержала стійка якусь дівчину зі Львова з червоним хрестом на рукаві.Подала вона себе за щиру Українку,котра працювала в шпиталі у Львові;тепер однак Поляки арештували її батька,а з нею то само хотіли зробити,-длятого втікла зі Львова. О страшиних знущанняхся Поляків над жидами і страшним положенням Українців у Львові.Називається вона Горбаївна;- утішилася дуже здибавши українську стійку і просила о приняття її до війська.Я як здецидований противник женщин при війську-радив її піти до Жовкви де певно одержить відповідну посаду в шпиталі

або в канцелярії;-коли однак вона зачала просити,щоби її взяти, як стрільця з крісом - я приняв її до канцелярії,де мала робити шкіци і писати прикази.

В Грибовичах я пізнав о.Коновальця,вуя команданта Січових Стрільців і учительку,яка подарувала мені спеціяльну карту Львова;- що було для мене великим набутком.

Дороги від Львова були замкнені - нікого не перепускалося через фронт до Львова,а від Львова ревідувалося всіх,відбираючи військові річи нам потрібні.

Убезпечення я доповнив заряджуючи постійні стежі до Грибович Малих і здовж гостинця наперед- і зміцняючи полеву сторожу від Дублян, бо після інформацій,там гуртувалися студенти академії в військову орґанізацію,-і то був для мене найнебезпечнійший напрям.

щоби забезпечитися перед панцирними потягами і евентуальним обходом Поляками,я вислав сильну стежу з одним машиновим крісом під командою пор.хор.Коника до Зашкова,де вони мали висадити желізничий місток,держати сталу полеву сторож на штреці і шукати злуки з Ясисками.Зробивши те все,я вислав одного стрільця до Жовкви на коні зареквірованім в дворі Грибовецькім зі звітом і запотребованням муніції і харчів.

В той спосіб перші наглячі зарядження були зроблені.Виконання ширших моїх плянів,цеє злуки з Ясисками,мобілізація і за тим ідуче розширення фронту було річею довшого часу,а наразі було припинене

подіями слідуючого дня.

26.падолиста перед полуднем спостерегли стійки більший рух в Дублянах;-зачалася перестрілка,а відтак Поляки зачали звідтам на нас наступати.Наступ ми відперли,а навіть наша розстрільна пішла наперед,випираючи Поляків,заняла Дубляни село,город академії і кілька будинків,котрі належали до неї.Військо дублянське складалося з самих академіків,котрі тепер напружили всі свої сили,щоби нас виперти,-і то удалося їм.За цофаючоюся нашою стрільною пішла польська розстрільна і на краю села Грибович почався довший і тяжкий бій.Бачучи,що бій прибирає для нас некорисний перебіг,я дав приказ кухні і возам відїхати до Дорошева Великого і там ждати на дальші прикази.Наші тим часом цофнулися вже до села,а Поляки зробивши крок наперед запалили хату,чим викликали в наших стрільцях переполох і лінія зачала хитатися.Я постановив опиратися Полякам, так щоби навіть в разі потреби опущення Грибович вицофатися в порядку і без страт.В тій ціли я розмістив машинові кріси перед корчмою,а за корчмою резерву з чет.Дацишином;-чет.Пашковський забезпечав своїми людьми зад від Грибович малих.Однак стрільці,котрих я мав доперва два дні,замало мали в собі почуття дисципліни і військового духа.Їх здеморалізували вже події при розпаді Австрії,а потім в Сокалі ніхто не старався,в них стару дисципліну взновити;-я не мав ще часу з них військо зробити.

Огонь горіючих хат викликав такий переполох і упадок духа,що як я віддалився,щоби розмістити відповідно до хвилі машинові кріси, розстрільна нагло зникла,-розбіглася.Правда,що Поляки сильно натирали,правда що мали вони в Дублянах добре і свідоме військо,-однак маю враження,що маючи добрих і здисциплінованих стрільців бувби я мимо всего задержав Поляків і відпер.

Бачучи,що розстрільни нашої вже нема я задериґував скоро машинові кріси до позицій при гостинці,щоби вогнем хвилево здержати Поляків, а тим часом цілу резерву витягнути до бою.Однак нім то сталося обслуга разом з крісами зникла.То само зробила вкінці і резерва.Проти Поляків лишився лиш я,Горбаївна і четар Дацишин.Грибовичі пропали:-треба однак було вирятуватись стійки на західнім краю села.Ми мусіли піти так скоро,стягнути стійки і разом з ними йти скоро в зад,що-

би не впасти в руки Поляків. Я сподівався, що люде задержаться в Дорошеві Великім коло кухні і возів і там постановив я їх зібрати, піднести на дусі і зачати знова акцію. Однак на гостинець не можна було іти, бо коршма була вже в руках Поляків - я мусів іти боком через багна і рови і я ішов западаючися по коліна в болото зі снігом, думаючи над направленням того що люде мої мені попсували.
А в селі вогонь щораз більше шаліє, Поляки прокляті знищили кільком родинам дах над головою тепер в зимі і в ночі. Сеї ночи вони спати не будуть.-Я також.
Перед Грядою я зійшов з тих болот і багнищ на гостинець, а в коротці прийшов до Дорошева Вел., де знайшов дійсно стрільців моїх згромаджених навколо возів і кухні;-знайшлися зараз машинові кріси,-знайшлося все. Користаючи з того, що в школі при дорозі світилася свічка, я зайшов там, а зорєнтувавшися після карти я прийшов до переконання, що найліпшою позицією оборонною для мене є Гряда, бо перед тим селом тягнеться дуже добрий до обсадження вал, а перед ним багно. Я видав короткий приказ до обох комендантів: збірка людей, машеруємо назад до гряди, де обсаджуємо вал від мурованки до двора.
Люди однак були так здеморалізовані і так переполохані, що довідавшися о моїм приказі повтікали в мить в напрямі на Жовкву;- лишилися лише вози з кухнею, я, Горбаївна і кількох більше здисциплінованих підстаршин і стрільців,-між ними також Борис. Ситуація в той спосіб витворена могла найспокійнішого команданта вкинути в крайну розпуку. Дурниця, що Поляки заняли Грибовичі, то можна було направити, Гряда є навіть значно ліпшою позицією оборонною і через то кориснійшою як Грибовичі. Однак найстрашнійшою річею для команданта є стратити всіх людей і самому лишитися на полі бою, а моя ситуація була подібна до тої - я вправді не стратив людей, однак не можу з них мати жадної коритсти, то так якби їх не було. Я не дав однак за вигране,- з часом удасться з тих людей зробити військо, треба лише старшин собі виобразувати - а тепер треба ратувати ситуаціютуацію і передовсім людей здержати.
В тій ціли я приказав козакови Борисови поїхати скоро конем або фірою до Куликова і там задержати людей за всяку ціну аж до мого приходу - якби добрим словом було неможливо, то кольбою, або револь-

вером. Зробити так я мусів, бо інакше люди пішлиби впрост до Жовкви, Сокаля, взагалі кождий до свого дому. Борис відїхав, а я поробивши дрібні зарядження що до кухні і возів пішов пішки до Куликова.

В Куликові я застав Бориса, а з ним задержаних людей;- Борис справився добре.

В першій лінії зажадав я телефонічно помочи з Жовкви, а одержавши обіцянку вернув до людей, промовив до них і дав приказ всім іти спати. Плян мій був, дати відпочати тим людям, які через цілий день були в бою і піднести їх на дусі, а Куликів забезпечити місцевими жандармами. Жандармів тих я стягнув і потворив з них стійки від полудня /Грибович/, сходу і заходу, а решту призначив на стежі в місті і до околичних сіл. Підмогу, яка прийде вишлю до Дорошева Вел., яко висунену позицію,- а завтра рано піду з всіми заняти, евентуально здобути Гряду після думки в Дорошеві Вел. Здобувши Гряду буду старатися здійснювати мій дальший плян, що до мобілізації, піднесення дисципліни і розширення фронту постепенно аж до довжини Грибовичі-Лнів.

В ночи прийшла підмога в числі 40 людей під командою чет. Грещака, котрих я зараз вислав до Дорошева Вел., виділив з неї стійки і стежі, оставляючи решту як поготівля в середині села.

В той спосіб нині робота моя була скінчена.

Пізно в ночи приїхав до мене автом сот. Коссак, котрому я зложив звіт, а котрий сказав мені, що через Ременів іде богато нашого війська під проводом його брата Гриця Коссака - однак військо то не ішло, і ніколи не прийшло. Сот. Коссак відїхав пізно в ніч /около 3тої а я пішов передріматися, снуючи плян завтрішнього наступу на Гряду.

На другий день ц.є. 27. падолиста 1918. раненько я вимашерував з Куликова з сотнею Данишина і залогою Куликова, яку я взяв з собою, назначуючи її командантом десят. Кубіцького, а лишаючи в місточку лише хор. Панаса і кількох жандармів. В Дорошеві Вел. я стягнув відділ Грещака, забираючи його також з собою і перед полуднем заняв Гряду.

По спатрульованню села і огляненню з командантами поодиноких відділів терену, я поділив цілу лінію яка йде від мурованки валом поза двір на три відтинки. Лівий відтинок з резервою в корчмі при дорозі

одержав чет.Грещак,середний,з резервою в дворі чет.Дацишин,а правий з резервою в двірськім будинку за правим крилом одержав Кубіцький.

Лінія ціла була через день лиш кількома стійками обсаджена;в ночи обсаджувано лінію сильнійше і виділювано поготівля.В ціли обезпечення крил виставляв чет.Грещак слабу полеву сторожу на коліні мурованки,котра забезпечала ліве крило від сторони Дубини - Сатихова. той напрям був однак для мене мало небезпечний.Значно важнійшою була праве крило,бо з правої сторони тягнуться ліси і долини,котра для Поляків може бути доброю дорогою через Еруховичі і Гамулець на мої позиції;-для того то крило було найбільшою моєю журбою і найсильнійше я його убезпечив.Щоби заробити фронт на ліс я загнув під кладовище праве крило віддав його Кубіцькому і приказав заразже будувати там окопи,висилати часто стежі до Волі Гамулецької і на право в ліс.Щоби замкнути дорогу від Завадова,котра йшла до-

лом і не була видна з розстрільної,я поставив при ній сильну полеву сторожу,котра виставляла стійки на горбочку пануючим над дорогою і долиною в напрямі Завадова і Зашкова.
Машинові кріси я умістив в дворі,з тих один мав становище трохи на ліво від двора і обстрілював мурованку,Грибовичі Вел.,-Грибовичі Малі,болота перед фронтом і дорогу на Гамулець.Другий кріс мав позиції на право на стирті сіна під дашком і обстрілював дорогу до Гамульця,ліс,птерен перед Завадовом і Зашковом.Кріс перший зістав однак скоро перенесений на стрих магазину двірського звідки він міг ліпше свою задачу сповняти.
Я сам замешкав в середині фронту в дворі пана Бізанца.Хорунжого Коваля я призначив на свого адютанта,а Горбаївна писала в канцелярії і робила шкіци.
В той спосіб старі позиції відзискано,з тою лише зміною,що місто Грибович,головною лінією стала Гряда де теренові і стратеґічні від носини були значно користнійші і інтимнійші для п.Горбаївної. І позваляли на заложення дуже доброї лінії.
В Гряді фронт усталився і то село сталося колискою пізнійшої десятої бриґади; ту вона творилася,ту виростала.
Зараз по заняттю Гряди зачалися наступи Поляків на то село.Перший наступ перевели Поляки від Брюхович через Гамулець від ліса а заразом старачючися другою ґрупою зайти мене з правого крила з заду від сторони Завадова.Ту Поляки зайшли аж під двір та старалися вдерти до двірського городу.Їх відперто і по досить сильнім бою,ґрупа яка мене заходила розбіглася в ліс.Тоді мов праве крило пішло за нами,а права польська ґрупа страхаючися нашого обходу відступила а наші пішли за ними аж під ліс.Вкінці Поляки вивтікали до Брюхович,забираючи з собою всіх ранених а лишаючи лише одного забитого.Страти Поляків були великі,побіда наша була тут цілковита.Полених яких було досить богато,відіслано зараз до Жовкви.Я мав кількох ранених,з котрих один помер пізнійше в шпиталі.
Щоби собі забезпечити зад і крило,однак то буду міг зробити доперва тоді,як буду мати більше війська,наразі доповню я забезпечення лише через поставлення полевої сторожі в Волі Гамулецький і в лі-

сі на право,бо обі ці точки лежали на дорозі Поляків на моїй позиції.

За той бій іменовано мене сотником.

За тим першим наступом польським на Гряду пішли дальші.Відбувалася вона майже що дня і то на переміну;-раз від Брюхович через Гамулець,другий раз від Грибович Вел. здовж мурованки.Зістали вони однак завсіди відбиті і принесли Полякам завсіди нові страти.

Наступи польські в тих перших часх облоги Львови мали переважно характер рабівничий і робили враження нападу Гунів або інших диких орд.Як лишень спостереже зближаючихся польських стрільців,зачинається в селі переполох і рух незвичайний;-дзвони церковні бють на алярм,зачинається плач і нарікання;-декотрі виводять худобу,інші вивозять річи і втікають до дальших сіл.Якщо в селі знаходиться військова українська залога,тоді молодші і відважнійші хапають за кріси і спішать до розстрільної,щоби побіч військових і під їх командою боронити села від наїздників.Занявши якесь село,польські стрільці під проводом своїх старшин в першій мірі впадають на подвіря,стріляють свині,корови,кури,виводять коні-а друга партія забирає підводи на котрі ладують все зрабоване і вивозять до Львова., побиваючи при тім часто селян.Чим більше затиснявся перстень облоги Львова,тим більше така рабівничість напади було Полякам потрібні і тим більше вони з них користали,викликуючи у населення східної Галичини клятву і прокляття,які за ними будуть довго гнати,-може доженуть коли-а нарід ~~xxxxxxx~~ України ~~xxxxx~~ памятає і Хмельницького часи,коли страшно тепер відплачувався за попередні кривди.

Рівночасно з відбиванням польських наступів я перепроваджував в заді мобілізацію околичних сіл при помочі жандармерії і міліції,а

змобілізованих ужив на доповнення сотень,котрі разом творили ґрупу о офіціяльній назві "ґрупа сот.Секунди".З Ясниськами я знайшов скору злуку,а через них також з Яновом;-прикази і зарядження для Янова ішли за посередництвом залоги Ясниск.Команданти Ясниск і Янова приїжджали навіть до мене,однак мимо того командирувати дійсно Яновом було для мене неможливим з причини заделекого віддалення і браку телефонічного получення.Получення таке не можна було збудувати навіть коли були вже апарати і дроти,бо не маючи фронту між Яновом а Ясниськами бувби я наражений на перелапування Поляками моїх зарядженъ і приказів.

Дуже важною і наглячою річею було зорґанізовання канцелярії,заложення інтендантури і уреґульовання довозу харчів і річей.Перший раз одержали старшини ґажу а Стрільці льон вже около I.грудня.
До канцелярії я стягнув рахункового підстаршину з Куликова,-а чет.Панасови дав приказ урядити маґазин одностроїв і харчів в Куликові і занятися пекарнею.Дуже важним було також сотворити хотяй-би чету кавалерийську для розвітки і переношення приказів і звітів.В тій цілі я мусів асентирувати і реквірувати коні по околичних дворах і в короткім часі зорґанізував собі розвідку зложену з около 20 їздців.З тих то часів походить моя верхова кляч і білий гуцул,котрі зі мною робили цілу війну аж до нашого нещасливого переходу до польської тюрми.

Рівночасно збирав я вози з потяговими кіньми і творив обоз.
Праця в Гряді була дуже тяжка.Властиво нічого не було,і з нічого треба було доперва творити військо і задові урядження як інтендантуру і обози.З Жовкви я одержував дуже мало і рідко ітреба було самому старатися о харч і муніцію.За муніцію я посилав сюди,де лиш була правдоподібність їжі дістати.

Найбільше однак виникала трудність з браку старшин,а і ці старшини,що були,не всі надавалися на свої становища.Стрілецтво натомісць,здеморалізоване подіями при розкладі Австрії і змучене довгою світовою війною,потребувало дуже тактовного,однак заразом енерґічного проводу,до чого потрібно було тактовних і вишколених старшин,а тих було дуже мало.З тої причини пудчас бою я був змушений виконувати службу від команданта ґрупи до звичайного капрала, кермувати боєм,давати тактичні прикази а заразом завертати людей

до розстрільної і корреґувати оставлення полевих сторожей і стійок. В ночі я мусів сам тримави службу,щоби контролювати старшин,люзуючися своїм адютантом хор.Ковалем.Я мусів всі можливі средства остророжности застосувати,бо в Гряді я сидів як на острові,оточений з всіх майже сторін Поляками.На право і на ліво не було початково нічого з нашого фронту,розширити його,то був доперва плян;- А тим часом всюди там крутилися польські стежі і відділи,-а ворожі кінні стежі доходили аж до Куликова.розбирайся в ночі перебирати часто білля,на котрі я не міг собі позволити.

Щоби дати образ відносин тодішних на північ Львова оповім случай, яким мав місце на ліво від мене.Щоби замкнути Львів на північнім заходї вислано якийсь час по моїм прибуття до Гряди вислано відділи українські під Львів під командою поручника Коссара,щоби замикати Львів від північно східної сторони.Пор.Коссар вислав наперед дві сотні,котрі закватирувалися в Стрятині на схід від Гряди. Сотні ці однак за мало забезпечилися чого наслідком було то,що Поляки в ночі несподівано їх напали і розгромили цілковито;-і я знову лишивсябез нікого на ліво і на право.В тій справі я бачив себе в праві вислати лист до пор.Коссара вияснюючи причину того нещастя і жадаючи,щоби команданти навіть найвисщі були як найблище своїх людей,бо відносини теперішні того вимагають,

В тих часах твореннясяя української армії командант ґрупи мусів робити сам все,не полягаючи на підчинених старшинах-мусів все зарядити і сам припильнувати.З часом прислано мені нову сотню під командою чет.Коновальця і чет.Білика,завдяки чому я був вже в силі трохи розширити свій фронт,висилаючи сотню Дацишина до Завадова,де вона обсадила горб між Завадовом а Зашковом,бо сам Завадів має перед собою гору покриту лісом.

Щоби знову бути більше забезпеченим,я постановив занятиі і обсадити Гамулець і зробити з него висунену позицію,підчас коли Гряда булаби головною лінією.

Тим часом відділ з Ременова надійшли і пригото лялися до наступу на Дубляни.Одну ґрупу під командою чет.Фіка вислано до Гряди,звідки вона мала здобувати Грибовичі Вел. З стратечіґічних зглядів я взяв всю ґрупу,на час наступу,під свою команду і задереґував її

 143

через Волю Гамулецьку і Грибовичі Малі на Грибовичі Вел., а одної з своїх сотень урядив позірний наступ на Грибовичі здовж мурованки. В той спосіб, зайшовши Поляків з крила здобуто Грибовичі Вел., що улекшило пізнійший наступ на Дубляни.

Дубляни здобуто на другий день по тяжкім і довгім бою. Я тимчасом заняв сотнею Кубіцького по короткім бою Гамулець, де уряджено чудову позицію, домінуючи над цілою долиною гамулецькою, і частию Брухович. Група держала злуку з Гамульцем через кольонію Шнайдра, Грибовичі Вел. з Градою, а Завадів висилав два рази денно стежі через ліс до Гамульця. З Завадова я казав виставити ще одну сильну полеву сторож в лісничівці при дорозі з Зашкова до Бірок; - та полева сторожа замикала долину Бірки-Завадів. Кромі того а за посередництвом Завадова я держав злуку з Яснисками, а через них з Яновом.

Фронт тепер ішов через Грибовичі Вел., Грибовичі Малі німецька кольонія Шнайдра, Гамулець, лісничівка, яко перша лінія і Гряда-Завадів яко друга лінія; - з того до ґрупи "схід" /так називалася велика ґрупа на схід від мене/ належали Грибовичі Вел., Малі і кольонія Шнайдра, - а моя ґрупа /офіціяльна назва "ґрупа сотника Секунди"/ одержала Гамулець, лісничівку, Гряду-Завадів.

/моя ґрупа належить до области північ, яка тягнеться від Грибович Вел. через Янів, під Раву Руську, Сокаль і дальше на Волинщину під Володимир Волинський а командував нею Захарієн./

В той спосіб в наших руках опинилися домінуючі становища, так що Поляки тепер вже не могли непокоїти мене; - противно ми зачали непокоїти частини польські які були в Бруховичах.

В тім часі я заанґажував до служби для моєї ґрупи одну сестру шпитальну Чешку Берту, яка вертаючи з Одесси до дому наткнулася на на-

144

ші частини в Завадові. Для неї призначив я кількох санітарів яко

обслугу і школу в Гряді яко льокаль, а пізнійше вистарався о медикаменти з Жовкви. В той спосіб повстала перша поміч ґрупи.

Ґрупа вже була яко тако зорґанізована, лишень брак апаратів телефонічних і матеріялу давався відчувати бо телефон треба було заступати їздцями.

Ґрупа моя складалася в той час з команди ґрупи з пять сотень, які доповнялися змобілізованими, чети кавалерийської і першої помочи.

I сотня чет. Дацишина
II - " - Грицака } доповнялися людьми з Гряди, Завадова, Зашкова і Косьцеєва.
III - " - Коновальця-Білика, доповнялися з Ясниск, Рокітна і околиці.
IУ. - хор. Гайворонського
У. - " ет. десят. Кубіцького доповнялися з Куликова і Дорошева.

Обоз мав пор. Романишин, котрий сповняв також службу інтенданта. Четою кавалерийською комендарували на разі підстаршини. Службу начальника канцелярії ізавідуючого сповняв поки що Геминович під моїм доглядом. Кожда з тих сотень мала одну чету машинових крісів. Начальна команда зажадала від мене перенесення своєї команди до

Куликова,я однак уважав то за недобре бо при тодішних відносинах треба було мені сидіти близько людий,а фронт мій не був ще так довгий,щоби іти аж о два села взад.Начальна згодилася на се,щоби я лишився в Гряді,а до Куликова прислала около 14.XII. сот.Шашкевича,котрий заявив мені,що буде старатися зорґанізувати зади,іменно інтендантуру,довіз харчів,телефону ітд. а я займуся лишень фронтом;- і дійсно від того часу я займаюся майже виключно фронтом, а Шашкевич старається ґрупу прохарчувати.Шефом штабу Шашкевича був чет.Бачинський.

15.грудня 1918. поїхав я з Шашкевичом до Грибович Вел. Дублян а відтак до Жидатич де був пор.Коссар,в цілі орентованняся в сусіднім відтинку.Нагло приїжджає до Жидатич на коні Горбаївна і дає мені звіт,одержаниі черед їздця з Яниск,що Поляки заняли Янів, а його залогу і пор.Рибака забрали в полон.В Виду того я вернув скоро до Гряди,а Шашкевич до Куликова.

Мимоволі насувалося питання чи Поляки підуть дальше,чи задержаться в Янові;-в кождім однак разі мені треба пересунути цілий фронт трохи на захід,щоби лекше обсервувати події в Янові,а в разі офензивного поступовання Поляків,забезпечити,на ліво від мене занходячуся ґрупу "Схід".Пересуненняся моє було тим більше оправдане,що Грибовичі Вел. і Гамулець були в наших руках.Длятого IV-ту сотню я післав до Рокітна,котре то село вона обсадила висилаючі стежі і полеві сторожі до Бірок Домінканських і виставляла полеві сторожі в Бірку.Я сам перенісся 16.грудня рано до Завадова,де замешкав в лісничівці між Завадовом а Зашковом.Гряду я опорожнив цілком забираючи з собою сотні.

В той спосіб часть мого первісного пляну здійснилася;фронт від Грибович по Яниска зробився одноцільним.

В Завадові я призначив одного військового завідателем лісами,котрий назначував місця звідки можна було брати дерево і видавати дерево на письменне моє позволення,позволення таке діставали лиш люде найбіднійші.

Так зробити я мусів з тої причини,що населення цивільне страшно нищило ліси.

Того самого дня коли я виїхав з Гряди,прийшов до того села от.Долуд з своїм загоном ім.Ґонти і заняв моє місце.З ним познакомив-

ся я зараз пополудни при нагоді переїзду через Гряду до Гамульця в ціли сконтрольовання робіт при будові позиції.Того дня змобілізовано між іншими пор.Романишина з Зарудець,якого я призначив на команданта обозу.

Ще від хвилі заняття Гамульця крутився мені по голові плян заняти Бруховичі,о чім я говорив часто з Шашкевичем.Тепер плян той мав здійснитися наступом на село і стацію,в якім мали взяти участь я і Долуд.Для одноцільности команди Долуд також підчинявся під прикази Шашкевича - і втой спосіб утворилася ґрупа Шашкевича,зложена з моєї ґрупи і загону Ґонти.Мою ґрупу я переіменував на підґрупу,однак в устах старшин і стрільців вона дал ще істнувала яко "ґрупа сот.Секунди", чет.Коновалець відійшов до Нач.Кмди,а сотню III обняв чет.Білик.

17.вечером зїхалися у мене в Завадові сот.Шашкевич з своїм шефом чет.Бачинським і от.Долуд з адютантом і командантом батерії сот.~~Кар~~ Карасьом і ми разом опрацювали точний плян наступу.За день наступу вибрано день св.Николая,однак то було за скоро і зараз змінено на 20.грудня.Я мав наступати на стацію Бруховичі і тримати стацію;- Долуд мав наступати на Лису Гору і село при помочи кавалерії своєї відтяти Полякам відворот на дорозі Бруховичі-Голоско.Для ~~xдк~~ одної ґрупи с.є. загону і моєї сотні наступаючої має урядити Долуд першу поміч в Гряді,а для другої с.є. наступаючої на стацію маю урядити я в Завадові.План наступу був строго тайним.

18.грудня. я видав точні диспозиції наступу для всіх сотень і вислав одну селянку з Завадова до Львова,з котрою також пішла в перебранню Горбаївна в цілях розвідчих.

19.грудня я обїхав свій фронт від Ясниск до Гамульця і визначив особисто напрям наступу моїм частинам.На першу поміч для правої ґрупи я призначив лісничівку при дорозі Зашків-Бірки.

Сего дня вернула зі Львова моя розвідка.

20.грудня 1918. раненько зачався наступ.Сотня У. з Кубіцьким на чолі пішла скоро на перед і по короткім бою заняла село Бруховичі, а відтак пішла просто на стацію.Курінь Ґонти розвинувся в дві лінії і пішов правим крилом через Гамулець а лівим крилом через ліс на Лису Гору,а по заняттю її до села Бруховичі,де був вже Кубіцький;- загін не пізнав його і зачав перестрілку з У-тою сотнею,

однак по усуненню непорозуміння ввійшов до села, а Кубіцький з сотнею пішов на стацію, де відбувався сильний і завзятий бій. між моїми сотнями а боронячимися Поляками.
З правої сторони я післав III сотню через Зелів на Рісну Польську, де вона мала Поляків шахувати а з рештою сотень пішов через Бірки до Бірок Домініканських;- ту я лишив I сотню яко резерва висилаючи одну її чету з хор. Белейом на право для забезпечення заду, перед обходом Поляків, а з рештою розвинувшися пішов на стацію. На саму стацію я скоро дістався, однак в вілях при стації Поляки боронилися довго і розпачливо числячи на поміч з Голоска і Рісни. Специяльно сильний опір ставили Поляки замкнені в одній камениці про дорозі з стації до село на право, не дозваляючи, сильним огнем машинових крісів і ручних ґранат, доступити нашим. По довшім штурмованню удалося чет. Біликови вдертися з одною четою до партеру. ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ Поляки дальше боронилися на поверсі. По короткій хвилі надійшла з Рісни Польської підмога і під її натиском цофнулися мої сотні зі стації і ці, що були в Камениці дісталися нагло в поль-

ський полон. Цофаючуся розстрільну я задержав в ліску коло стації, витягнув цілу резерву до бою і натар знову на стацію. Стацію взяли ми знова.

Тимчасом Поляки знущалися над тими, що лишилися в Каменици - побили н милосердно кольбами чет. Білика і кількох стрільців, грозячи їм розстрілом. В тій хвилі однак Кубіцький потискув з села, а я зі стації і Поляки зачали втікати на Голоско і Рісну Польську, лишаючи побитих і полонених. Чет. Білик відійшов зараз до шпиталя, а сотню обняв хор. Голуб. Як наглим і неспрдіваним для Поляків був наш наступ на Брюховичі свідчить факт, що в хвилі наступу на двірци вїхав на стацію пасажирський потяг зі Львова;- наші захопили його і хотіли перевести до Завадова. Однак польські залізничники, щоби тому перешкодити випустили всю пару, через що їх покарано смертію через прибувших в тій хвилі козаків загону Ґонти.

Зараз по заняттю Брюхович, знищила, призначена до того стежа тор зелізничий між Брюховичами а Рісною Польською, а я забрався до розставлення полевих сторожей і убезпечення. Після пляну я мав обсадити стацію, а Долуд село - з причини однак, що Долуда і тій хвилі не було, а старики загону бачучи як найскорійшого забезпечення здобутих місцевостей звернулися до мене по прикази, я видав диспозиції для своєї ґрупи і для загону Ґонти. III. сотня по наступі вернула знову до Ясниск;-сотню IУ-ту я післав до Бірок янівських, щоби забезпечувала крило і держала злуку між стацією а Ясничками. У-та сотня виставила полеві сторожі на зелізничій штреці в напрямі на Рісну Польську, а I-шу сотню я лишив на самім двірци яко резерву. Хорунжому Свистунови з загону Ґонти я приказав виставити своїми людьми полеві сторожі між стацією а селом, а четаря Стеткевича і Долуда комендантів другої і першої сотні загону я відослав до села, щоби його обсадили і забезпечили від Голоска. З причини, що решта людей загону Ґонти розбіглася я мусів своєю другою сотнею обсадити Лису Гору, виставляючи машинові кріси на дорогу з Голоска. Тимчасом розвідка козацька Долуда патролювала ліси Брюховецькі.

Поляки вицофавшися з Брюхович витворили сильний огонь артилерийський на стацію, котрий однак не тревав довго.

В якийсь час по заняттю Брюхович приїхав на стацію сот. Шашкевич,

щоби оглянути побоєвище,а відтак ми оба вернули кінно до Завадова. Я однак вертав з непокоєм,щоби Поляки не зробили протинаступу і не викликали паніки між нашим стрілецтвом і на сю тему велася розмова по дорозі.

Сумніви мої показалися узасадненими,бо того самого ще дня перед нашим відїздом надїхав з Рісни Польської броневий потяг і взяв стацію і село під сильний артилерийський обстріл,під охороною котрого вийшли польські стрільці і скорим темпом розпочали наступ на Бруховичі.Наші не могли видержати в сильнім артилерийськім вогні вицофалися з Бруховия під польським натиском,-загін Ґонти на Гряду,а моя ґрупа до Завадова і Рокітна,займаючі старі позиції, з тою лиш ріжницею,що Долуд держав тепер Гамулець,а я Бірки Домініканські.

Ми воцофалися,однак бій о Бруховичі мав велике знаніння бо був то один з перших по дублянах більших боїв натискаючих перстень коло Львова і доказав Польщі,що ми є силою,котра Львови сильно загрожує.І від того часу Поляки сидять в Бруховичах,оточених з всіх сторін лісами дуже несвобідно,-лякаються,що з тих лісів може кождої хвилі вийти більший український відділ і знищити їх, лякаються так що кожде наше зближенняся до Брухович викликує вже паніку і страх,а очі кождого з них мимоволі шукають передовсім дороги відвороту.У Львові довго ще оповідали о жорстокостях Долу-

дівців супроти обслуги потягу,хоч смерть їх з становища військового - в часі бою - була цілком зрозумілою і оправданою;- а в кілька днів пізнійше Долуд одержав лист писаний митрополитом Шептицьким,диктований правдоподібно Поляками.
У-ту сотню з Кубіцьким я стягнув до Завадова.
Хор.Голуб відійшов вкоротці а трету сотню обняв підхор.Білик.
Кілька дальших днів перейшло спокійно,що я використав,заряджуючи вправи для сотень.В тім часі збудовано получення телефонічне між моєю канцелярією і Куликовом.До Завадова прислано мені одну свіжу сотню під командою чет.Мангайму,котру я назвав УІ-тою і чет.Проскурку,котрому я віддав команду нової УІІ-мої сотні.В той спосіб ґрупа моя збільшилася до 7.сотень.
24.грудня 1918 я дав приказ 3-тій сотні заняти одною четою Зелів і простежити Козичі і Домажир,а переконавшися що Поляки є там дуже слабі,я заняв легко оба села цілою 4-тою сотнею.
25.грудня 1920 Загін Ґонти заняв знову Лису Гору і Бруховичі село, а я 7-мою сотнею Бруховичі Стацію і 2-гою Бірки Янівські.Бруховичі занялося легко,бо Пляки скоро повтікали під нашим натиском, а Бірки були зовсім без бою заняті.Того самого дня пополудне я перенісся з всіми сотнями з Завадова до Козич оставляючи початково обоз з пор.Романишином в Зарудцях,зглядно в Завадові.З причини, що в Гряді де був дальше Долуд і в цілій гамулецькій долині,котру він держав не можна було ужити артилерії,длятого батерію загону під командою сот.Карася одержав я.Батерія та умістилася в Зелеві, де я дав також одну чету яко її прикриття.
Вечером уряджено Полякам "віґілію",а іменно 3-та сотня і одна канона Карася підїхала до Рісни Руської,звідки взяли під огонь артилерийський Ріснуу Польську,а відтак вернули назад.
Щоби забезпечитися в Козичах перед польською панцирною попсовано динамітом зелізничий місток в Рісни Руській.
На другий день я заняв одною сотнею Рісну Польську і фільварок на ліво від неї,котрі то місцевости були для мене висуненою позицією,а обсаджувала їх завсіди на переміну одна сотня з Козич, виставляючи полеві сторожі в фільварку,в будці зелізничій на краю Рісни Польської і на полудневім краю села.Перша полева сторожа боронила проти обходу сотню в Рісні Руській,друга мала напрям на

Рісну Польську і Львів,а трета на зелізничу штреку Львів-Городок. Першу поміч котру обняв прибувши до моеї ґрупи санітарний четар Ваврик умістив я в Яснисках в старім дворі від сторони Козич;- там також було місце фасовання для ґрупи.Обоз перенісся до Рокітна. В той спосіб мій фронт посунувся наперд,а через заняття Козич і лінії зелізничої Львів-Янів,ми заслонили від Львова,де була вже укр.залога під командою хор.Бінаса Янів і затіснили знову більше перстень окружаючий Львів зближившися до штреки Львів-Городок. Від часу до часу я заряджував виправи на штреку,брав її під артилярийський вогонь,не позваляючи потягам безкарно переїжджати і непокоючи безнастанно Поляків.Взагалі мій побут в Козичах,тобув оден ряд штурхання в штреку і непоковння Поляків.-То само робили ґрупи на південь від штреки,занимаючи навіть від часу до часу Мшану і її місцевости,при чім нищилося містки зелізничі і штреку:- Поляки направляли незвичайно скоро попсовані місця штреки,одначе положення Поляків вздовж штреки зелізничої ставалося щораз труднійше,а рух зелізничий щораз слабший.

Фронт мій був тоді слідуючий: 7-ма сотня - Бруховичі стація,2-га сотня -Бірки Янівські,I,3,5,6 сотня - Козичі,4-та сотня Домажир; до того належить ще висунена позиція Рісна Руська,обсаджувана на переміни одною сотнею з Козич.Фронт той був вже властиво на штреку зелізничу Львів-Городок,а лише ліве крило мало напрям на Львів. В тім часі коли я був в Козичах перекралися через фронт зі Львова

п.Пашкевичівна і Рибчаківна.Їздили вони до Жовкви і Тернополя в урядових справах,а вертаючи зайшли до мене,тим більше що мешкали в Домажирі.П.Пашкевичівна вернула назад до Львова,а Рибчаківна зголосилася до служби в шпиталі при моїй ґрупі.В той спосіб перша поміч складалася з четаря санітарного,двох сестер ,одного санітарного підстаршини і санітарів.

Козичі лежать на довгім горбі і надаються на оборону позицію,длятого по заняттю їх я забрався зараз до окопів.Окопи виконано на ліво від села звідки був знаменитий обстріл на дорогу і поля між Козичами а Рісною Руською,а через село здовж горба /коло церкви/ ідучі окопи опанували цілу долину між лінією зелізничою,Львів-Янів, а лінією Львів-Городок.Для обсервовання збудував Кубіцький,котрий зістав вже булавним обсерваційну вежу на високім дереві.

На конець грудня проєктувала начальна команда загальний наступ на Львів.В наступі тім ми мали взяти участь наступаючи на Голоско і Рісну Польську,і то: я одержав приказ заняти Рісну,а Долуд Голоско.Для моїх сотень я видав письменні точні диспозиції,після яких 3-та сотня мала іти через Бірки Янівські,потім через ліс на лісничівку при зелізничій дорозі,а занявши її піти дальше на Рісну Польську і наступати з північної сторони.

5-та сотня мала забезпечати наступаючу ґрупу від сторони Львова, виставляючи сильні заступи на горбах на право від дороги,а рештою наступати від гостинця Львів-Янів.Решта сотень мала розвинутися в Рісні Руській і наступати фронтально.Батерія займе позицію в Рісні Руській і звідтам приготовить і підійме наступ.

Наступ загальний на Львів,а тим часом мій на Рісну Польську зачався 28.грудня 1918.р. рано.Сотня 3-та пішла після мого приказу через Бірки Домініканські на лісничівку,заняла її,і приготовлялася до наступу на саму Рісну Польську.

2-га сотня пішла впрост до Рсни Руської а з рештою і артилерією я помашерував також до Рісни Руської,лишаючи в Козичах лиш пів сотні,І-шої з її командантом Дацишином;-другу половину тої сотні ужито на забезпечення від полудня с.є.від штреки Львів-Городок і умістилася яко сильна полева сторожа на кладовищу,виставляючи стійки дальше на право.За точку виходу моє хвилеве становище я

вибрав будку зелізничу при виході з Рісни Руської,звідси вимашерувала 5-та сотня на право від дороги і забезпечившися від сторони Львова розпочала наступ лінією рівнобіжною до гостинця.З трох сотень лишаючихся при будці,дві розвинулися по обох сторонах дороги і пішли наперед,а трета лишилася за будкою як резерва.Батерія умістилася в селі а її командант сот.Карась прийшов до мене коло будки,звідки деретґував огнем.

Батерія наша острілювала розстрільну польську,яка ішла селом і костел,де був польський машиновий кріс.Від часу до часу стріляла також на сильно Поляками обсаджені горби над Рісною Польською котрі належали до Голоска. І на Львів,зглядно дороги ведучі від Львова до Рісни Польської.Львів видно як на долоні,-а у Львові мешкає Вліся і діти мої;- може втікають в тій хвилі від експльодуючих над Львовом наших шрапнелів,-а може який ґранат вдарить в моє помешкання розриваючи жінку і діти,котрі так близько моєї позиції, а мимо того не можу скочити до дому і випровадити їх в якесь спокійне і безпечне місце.-Може Вліся і діти проклинають мене за сі стріли?-а може ні,-може вони з задоволенням вслухуються в гук канонів і наших стрілів,бо прецінь лише при гуку армат можемо війти до Львова.Серце мені стискається - однак даю прикази стрі-

ляти.Здається що довге воювання зробило з мене жовніра і попсувало душу - затвердло сереце,заснуло чувство.А може ні,бо за кождим стрілом дрожить серце,однак приказую стріляти - стріляти щоби як найскорше дійти до Львова.-До Львова не дійшов,бо Долуд не може здобути Голоска ані проклятих горбів над Рісною Польською.Прийшов приказ цофнутися на старі позиції.

Знаючи психіку нашого стрілецтва,я постановив вицофати помало частини зачинаючи від правого крила.З початку відворот відбувався спокійно,однак коли артилерія потльска почала сильнійше стріляти, а стрільці спостерегли,що я вицофую сотні,а до того наша батерія, криючи знаменито відворот,отворила на підходячих Поляків сильний вогонь,відворот змінився нагло в дику утечу товпою.На щастя я підїхав скоро конем на другий конець села і там удалося мені задержати втікаючих і в порядку припровадити до Козич,однак боронити Рісни Руської вже не було можна.Поляки пішли наперед і запалили село.При тім знущалися над селянами,бючи і рабуючи їх;- одну хату запалили,замикаючи передтим в середині родину,котру здається в послідній хвилі випустили за високим окупом.На другий день ми відзискали знову Рісну Руську і обсада лишилася така яка була перед наступом.В наступі тім були великі втрати в ранених - майже всі підчас відвороту.Так як наступ на Рісну Польську,так само скінчився загальний наступ на Львів.По хвилевих сукцесах,вкінці наші всюди відступили,-Львова не взято.

Слідуючих кілька днів переходить без важнійших подій - а моя діяльність знову ограничується до непокоєння ворога і утруднювання руху зелізничого між Львовом а Городком.В тій ціли сот.Карась острілює віс переїжджаючі потяги,частозмушуючи їх вертатися з дороги, а від часу до часу уряджуся формальні виправи непокоючі неприятеля.Такою пр. була виправа І-шої і 5-тої сотні разом з артилерією на млин Стриховалець де була сильна польська полева сторожа.

В тих днях відходить хор.Гайворонський до Укр.Січових Стрільців, на приказ Начальної Команди,а 3-ту сотню обіймає булавний Хас.До Ясниск приходить в той час півкурінь зложений з двох сотень і обозу під командою пор.Леня.Для одноцільности ділання хотів Шашкевич взяти його під свою команду і підчинити мені,коли однак він зая-

вив,що підлягає лише Начальній Команді перестав ним інтересуватися а Лень з півкуренем відійшов до Жарниск.

Дня 6.січня 1919. приходить знова до важнійшого бою в Рясні Руській і Козичах. Раненько, підчас зміни І-шої сотні 4-тою в Рісні Руській Поляки зачали наступ на наші висунені позиції від Рісни Польської і від ліса. Вони скоро відкинули полеву сторожу в фільварку.--- і пішли наперед своїм правим крилом в напрямі на Козичі, відтинаючи відворот сотням в Рісні Руській. По тяжкім бою сотні ці вицофалися в напрямі полудневім і великим луком пішли до Янова не могучи відступ ити до Козич, бо Поляки посунулися наперед і наступали вже на село. Зачався сильний бій під Козичами з піддержкою артилерийською з обох сторін. Поляки зачали нас обходити своїм правим крилом попід горб, я однак спостеріг то завчасу і вислав цілу сотню 5-ту на ліво, щоби вона відкинула польське праве крило і крила наше крило ліве. Артилерія наша стріляла знаменито в польську розстрільну спричинюючи сильні страти у ворога. Поляків однак була велика сила - за розстільною йшли цілі їх відділи з артилерією, так що вкінці ми мусіли вицофуватися. Ради вже не було, а вицофатися треба було скоро щоби не дістати окруженими і відтятими.

Ціль Поляків була загадкова; ішли вони великою силою з артилерією і обозами з заду. Виглядало, що так якби прямували на Янів, або ще дальше на Перемишль не маючи в пляні вже до Львова вертати.

Поляки війшли вже до Козич, бій тревав ще якийсь час між хатами а вкінці 5-та сотня і артилерія вицофалися до Ясниск, а я з рештками 3-тої і 4-тої і одною частию І-шої /котра цофнулася з фільварку/ відступив до Жорниск, а Поляки заняли Козичі і Домажир. В часі бою в Козичах дісталося кількож наших людей в польський полон, не маючи часу вже втікати. Між ними був також мій адютант хор. Коваль.- Той однак бачучи безвихідне для себе положення крикнув до польський стрільців "від Кавана" показуючи їм напрям де мають іти. Стрільці польські думаючи що він є польським старшиною пішли в вказанім напрямі, а Коваль скочив до хати, скоро перебрався і в перебранню оглядав спокійно довгі кольони польських відділів і обозів тягнучі гостинцем від Рісни Польської до Козич і Домажира. В селі Поляки рабували збіже і худобу у селян.

Прибувши до Жорниск я опорядкував сотню і обсадив моїми стрільцями

а Лень продовжив розстрільну дальше на право. Забезпечивши в той спосіб Жарниска я вислав їздця до Янова де комендантом був хор. Бінас, жадаючи від него хотяй одної сотні. Коли однак Бінас відповів, що не може нічого післати /а упадком Козич був передовсім Янів загрожений/, Лень і я постановили перечекати до вечера і вечером зробити протинаступ на Домажир і Козичі. Вкоротці я знайшов злуку з 5-тою сотнею і батерією Карася в Яснисках і видав диспозиції своїм частинам приказуючи артилерії вечером о означеній годині отворити короткиі однак сильний огонь на церков в Домажирові, де Поляки вмістили мишиновий кріс і на польські резерви в селі, а відтак в міру поступу наступу приносити огонь на дорогу і Козичі. Наступ мав відбутися нагло, одним тягом аж до Козич. Подібні диспозиції видав Лень для своїх людей.

Я і Лень чекаємо на вечір під хатою на краю Жарниск, роздумаючи детайлі наступу. Однак з мого ряду думок, декотрі як птахи невпоздержимі вилітають з ряду і місто йти разом до розстрільної летять, дальше, далеко за розстрільну на другу її сторону; - влітають до освітленої салі де згромаджена родина за столом споживає торжественну вечеру, бо то прецінь святий Вечір Різдва Христового.

З одної сторони покою стоїть деревце святе убране лакощами і горіючими свічками. Пред деревцем стоїть хлопчик з розпаленми очима, хотівби ними обняти відразу віс забавки завішані на деревци, хоче кожду діткнути ручками а не знає від котрої зачати. Радостію своєю ділиться з мамою, яка з другим, ще меншим хлопчиком на руках тішиться утіхою синів, -і забула що ще когось бракує. Дуже давно вже як я був дома на Святий Вечір. Тепер обходжу Різдво наснігу в полі і мушу цілу увагу звернути на наступ, використати кождий момент і зарядити в кождій хвилі, що потрібно; -і я так роблю, -лишень сі непоправні, -вириваючися з розстрільни думки якось не можуться нагнути під дисципліну.

Наступ відбувся нагло інесподівано для Поляків, котрі думали наїстися добре на руське Різдво в українського священника і на другий день дальше наступ продовжати. Через якийсь час боронилися Поляки, однак не видержали нашого наступу і скоро пук їх фронт. Наші пішли скорим темпом через Домажир до Козич занимаючи з поворотом оба села. Поляки втікали, якби збожеволіли і то переважно не на Львів, лиш на полудні до штреки, оставляючи часть возів в болотах і багнах.

Вертаючи до Зозич з Леньом я вступив до о. Рибчака, де скоро зїв вечеру інформуючися о П ляках які господарили пів дня в Домажирі. Відтак вернули ми до Козич, забезпечивши їх, дали людям відпочинок. Лень обсадив Домажир.

В хвилі наступа Поляків на Козичі, обоз перенісяс до Ясниск до Рокітна.

Слідуючий день перейшов для нас спокійно, однак на півночі від Рави Руської Поляки під командою ґенерала Ромера розпочали похід на Жовкву дня 7. січня 1919. р. Щоби видержати дальший похід Поляків, одержав Долуд приказ від сот. Шашкевича відмашерувати до Куликова а я мав заняти його становище, опускаючи Козичі і Ясниска. Приказ той я одержав 8. січня перед полуднем. Того дня рано підїхала під Козичі польська панцирка і взяла наші позиції і дорогу до Ясниск під сильний огонь. З панцирки пробували перейти Поляки висісти і наступати на нас, однак наступ той ми легко відбили.

Зараз по одержанню згаданого приказу я завізвав до себе Леня, а коли він прийшов разом з сотнями, я передав йому Козичі, а сам з мо-

єю ґрупою відмашерував на Ясниска до Брухович і Гамульця.
Дорога до Ясниск була сильно обстрілювана сильно польською артилерією, однак дальше ми машерували вже зовісм спокійно. З обсадою я був готовий доперва на другий день ц.є. 9/7 1920.р. і перепровадив його в слідуючий спосіб. I-ша сотня обсадила Бірки Янівські і мала бути лучбою між моєю ґрупою а пів куренем Леня, і крити в разі потреби з лівої сторони. Сотня 7-ма тримає Бруховичі Стацію, а 6-та обсадила Бруховичі село і Лису Гору. Сотні 2-га, 3-та і 5-та перенеслися до Гамульця, а сотня 4-та обсадила Гряду. До гряди я задеруґував обоз, а до Воіл Гамулецької першу поміч. До моєї розпорядимости лишилися в Гамульці козацька розвідка Долуда під командою Батира. Загін Гонти тим часом відмашерував, однак Жовква вже була занята Поляками, і він обсадив Куликів.
Ситуація моя була дуже трудна, бо треба було звернути увагу на обі сторони, на Львів і Жовкву: З полудня треба було забезпечуватися на всякий случай; -сю задачу мали сотні в Бруховичах, Гамульці і Гряді. Грибовичі Вел. були вправді в нaших руках, однак належа сподіватися кождої хвиіл натиску Поляків від Львова, а навіть поминувши то треба було запевнити собі дорогу на схід. Через цофнення нашої лінії до Куликова отворилася Полякам дорога на Гряду і Бруховичі на захід від гостинця Куликів-Грибовичі-Львів; до того бій Долуда з Поляками під Куликовом вже зачався. З тих причин я післав 5-ту сотню також до Гряди, де вона мала заняти фронт проти Куликова.
В той спосіб фронт мій на Львів був; перша лінія йшла через Грибовичі - Бруховичі, Бірки Янів., а друга лінія через Гряду, Гамулець; фронт в другу сторону йшов здовж горба в Гряді. Такий вузкий канал я вітворив собі на евентуальний відворот.
Бій під Куликовом був незвичайно важним і завзятим і прибирав чимраз більше для нас некорисний хід; -було вже до предвидження, що Долуд не дасть ради Ромерови. У виду того я зачав зараз вицофувати найдальші частини і дав приказ сотням в Бірках Янівських, Бруховичах Стації і селі стягнутися сейчас до Гамульця і повідомити о тім пор. Леня в Козичах.
Тимчасом Поляки почали окружувати загін і заходити йому на зади і Долуд по тяжких стартах змушений був вицофатися перед переважаючими значно силами Поляків на Удні, а потім на Ременів і Кукизів.

 159

Задача моя в тій хвилі була очевидною;вицофати без страт і в порядку мої частини на другий бік гостинця і то як найскорше,бо лише вузкий коритар лишився мені до переходу на другу сторону.
В хвилі коли Долуд зачався вицофувати,я дав приказ своїм сотням відходити через Грибовичі Вел. до Дублян;-однак ситуація змінилася так скоро,що нім найдальша сотня ц.є.І-ша перейшла Гряду, Поляки заняли вже то село,і завдяки лиш тому,що Поляки не виставили жадних сторожей,сотня та перейшла спокійно і неспостережено під їх носом,а сотню 5-ту заскочив приказ відступу ще нім вона обсадила Гряду.Ці дві сотні то є І-ша і 5-та з Гряди пішли просто здовж Горба через Дубину,перша до Ситихова а 5-та до Стротятина,де утворили фронт на захід.Решта сотень пішла після приказу на Грибовичі.
Я сам по відході сотень їхав кінно разом з розвідкою козацькою через Грибовичі Малі до Грибович Великих,ґальопом,щоби не впасти в руки Поляків.В Грибовичах Вел. я стрінув свої сотні,які ішли з Гряди і Гамульця і попровадив їх до Дубля.Обоз і перша поміч відїхали до Яричева.Поляки ще цего самого дня заняли Грибовичі Вел.,і в той спосіб отворили собі дорогу з Жовкви до Львова.Здається,що Полякам ходило головно о заняття і держання зелізничої лінії Рава Руська-Львів.
Пор.Лень відступав за послідньою моєю сотнею,однак коло Гамульця наткнувся вже на Поляків.Зачався бій на життя і смерть,-наші билися як льви,однак Поляків було без порівнання більше;богато на-

ших попадало, богато зістало ранених - вкінці Поляки розбили півкурінь Леня, забираючи в полон команданта і тих, що ще лишилися при життю, а не могли втічи. В той спосіб скінчив життя півкурінь, який давнійше відзначився під Равою Руською.

В Дублянах я застав сот. Шашкевича і пор. Коссара і рештки його куріня. Шашкевич і Коссар скоро віїхалаи, а я обнявши хвилево команду також над людьми Коссара, уставив полеві строжі і зарядив окопання-ся їх.

В ночи прийшов приказ до мене і до сот. Коссара заняти з поворотом старі позиції се є я Гряду, а Коссар Михайловщину. Приказ такий був лише доказом бездумности тих, що з далека, не бачучи ситуації і не маючи о ній ані о психіці нашого стрілецтва поняття такі прикази давали. Сотні в тяжких бояк і тяжкім відвороті змаліли до половини, люде перемучені і здеморалізовані хвилево боями були в тій хвилі до наступу нездібні. Кромі того кольосальний брак консеквенції, бо перед кількома годинами був приказ відступати по програній битві Долуда, а тепер, коли ми ці трудні до здобуття точки опустили, а Поляки їх сильно обсадили, знову здобувати і то без жадного приготовання, ані піддержки. Не маючи жадних шанс чогось наступом скористати, а маючи лише великі вигляди стратити безкорисно решту людей, я заявив, що наступу робити не буду. Коссар застановлявся, однак на моє представлення наслідків, які моглиби з такого наступу повстати, також не зробив його, Коссара пізнійше потягнули за се до відвічальности; для чого зі мною не зробили так не знаю.

Поляки занявши Жовкву і Куликів в першій лінії взялися до рабовання українських мешканців тих місточок, при чім жертвою впали майже всі мої річи, які я лишив в Жовкві і Куликові. В Куликові лишив я декотрі річі в бул. Кубіцького, котрого куликівські Поляки не любили за його службу при українській армії; - длятого зараз по вході польських війск до Куликова показали його хату, як предмет, котрий надається до рабовання. Стрільці і цивільні кинулися на помешкання і позабирали обруси, срібні сервіси і інші річи. При тім наткнулися на мої річи також розбиваючи скринки і куферки. Мої акварелі і книжки подерди або позабирали, найбільшою однак здобичею були папіроси, котрих я мав досить богато ще з австрийських часів. Довго ще цілі процесії куликівських Поляків тягнуло до помешкання

Кубіцького за тими папіросами,потягаючи при тій нагоді ріжні його і його жінки річи.

На другий день рано с.с.9.грудня Поляки продовжили наступ ххх з Грибович Вел. на Дубляни висилаючи сильнійшу стежу з Гряди на Дубину.Стежу сю відбила сотня в Ситихові;однак з Дублян відступили в напрямі на Жидатичі,і на краю ліса,між Жидатичами а Дублянами я розвинув розстільну.ДО Жидатич приїхав Шашкевич і Коссар,і коли Поляки наступали дальше Шашкевич дав мені приказ відступати до Пикуловець,відїжджаючи з Коссарем в напрямі Підліски-Ременів.

Я задержався ще в Жидатичах,однак коло Поляки зачали заходити нас з заду від лівої сторони,я виконав приказ і відступив до Пикулович. Поляки переслідували нас якийсь час,а потім вернули до Жидатич.

В Пикуловичах я забезпечився лише від сторони північної /користаючи з виконаних позицій/,бо між Прусами і Ляшками мурованими ішла розстрільна правого крила ґрупи Схід.

Ще сего дня я одержав злуку з Шашкевичем,однак довідався що він відходить до Начальної Команди.- Здається мені,що амбітний Долуд стремлячи до висадження Шашкевича і заняття його місця,підставив йому ногу через звіти до команди ґрупи північ,котрі пересадно малювали діяльність Долуда,а обнижували брехливо ісвідомо діяльність інших частин і Шашкевичем битва о Бруховичі і пізнійше з армією Ромера,а котрі Долуд посилав оминаючи службову дорогу.Робота така кидала темне світло на заслуги Долуда і була дуже шкідливою.Взагалі після мого погляду Долуд з тої,як і інших причин зробив в нашій армії більше злого як доброго;він то передовсім деморалізував нашу армію,позволяючи рабувати і мордувати - а загін його стався якби злим сонцем,кидаючи навколо чорні лучі деморалізації і самоволі,котрі у нашого стрілецтва нераз придушували шляхотні ідеї визвольної війни.Поляки також мордували і рабували,може навіть більше як наші,однак вони овіяні шовінізмом імпертиненцкою бутою,стремлячи до підчинення собі інших націй,мають ціли вже низькі і брутальні,не могли перенятися високими ідеями підчас коли ми повинні були перенятися,лише шляхотними ідеями,дивитися лише в одну ясну звізду-ведучу до свободи України;-до шляхотної високої цілі треба іти шляхотними і високими средствами.

Вечером вступив припадково до мене пор.Левицький,який одержав приказ обняти курінь Коссара,-бо Коссара цілком несправедливо також відкликано за згадані мною вище події.
Слідуючого дня я одержав від Долуда повідомлення,що він обнимає команду над цілою ґрупою в місце Шашкевича,котрого відкликала команда області "Північ".
З причини,що ґрупа Схід має робити наступ на Дубляни,с.є. що Львів має замикатися знову,я постановив також вертати на разі до Жидатич,і заявив пор.Левицькому,що в разі потреби до часу,коли одержу прикази від своєї команди буду резервою дя Дублян.
Дубляни відобрано а я на другий день рано с.е.II-того грудя 1919.р. вернув з сотнями до Жидатич,-однак зараз по приході там я одержав приказ від Долуда іти до Підлісок Малих і там розкватируватися.
Ще перед полуднем я приїхав до Підлісок Малих зі своєю ґрупою і замешкав в дворі у п.Папарів.До Підлісок я стягнув також першу поміч,а до Запитова обоз.В часі коли я відступав з Дублян,відступила також I-ша сотня з Ситихова до Яричева,а відтак вернулася до Підлісок.В той спосіб ціла моя ґрупа зібралася в тім селі з винятком 5-тої сотні,котра з Стротятина підійшла до Кошелова,а звідтам до Дорошева Малого.12-го січня занято Куликів а пізнійше Жовкву; того дня я приїхав кінно до 5-тої сотні до Кошелева,корта наступала через Дорошів Малий на Дорошів Великий.Дорошів Великий сотня та заняла і убезпечилася при помочи полевих сторожей і окопів від Заходу.Рівночасно заняла 3-та сотня загону Ґонти під командою хор. Ворони з Підлісок через Дубляни,Гряду.
Сот.Карась,котрого я застав в Підлісках Малих відійшов скоро десь на північ.
В тих днях обняв команду ґрупи Північ полк.Курманович.
14.січня відходить з Гряди сотня Ворони через Дорошів Малий,де ночує до Куликова,а я обсаджую Гряду сотнею I-шою Данишина,і даю одну сотню до Ситихова,а решту задержую в Підлісках,де стягаю також обоз і уміщую його в дворі.
Час перебутий в Підлісках я зужив на переорґанізовання свого війська і обозу тим більше що Долуд також до того стремів і влучивши до свого загону курінь станиславівський переорґанізував його на взір самостійного куріня.

Сотня моєї ґрупи,котрі перейшли тільки кровавих боїв,тільки тяжких наступів і відступів змаліли дуже,тимбільше що бурливі часи припинили мобілізацію через що доповнення устали,а страти були завсіди.Длятого треба було сотні получити зі собою стягаючи ґрупу в курінь.Сю реорґанізацію я перевів в слідуючий спосіб: сотня 5-та задержує дальше свою назву і складається з около 180 людей:- команду сотні одержує булавний Кубіцький.Четовини є підстаршини, сотня І-ша Дацишина лучиться з 4-тою і 6-тою,а команду над нею одержує чет.Мангайм.На четових призначує чет.Дацишина,чет.Щебельського,підхор.Адамуса і підхор.Белея.Сотня та одержує назву 6-тої. Сотню 2,3,і 7 лучу в сотню 7-му і даю під команду чет.Проскурки. Четовими назначую: чет.Грещака,Бул.Хаса,ст.десят.Клочника і ст. десят.Лебединського.Сотня числить около І50 людей.
Кромі того приділив мені Долуд свою сотню 3-ту,котру я назвав 7-мою Командантом її був пор.Камінський,а командантами четовими: хор.Єднак,хор.Пасічняк і десят.Занько.Сотня та числить І3о людей і два скоростріли.
Рівночасно чет.Баранецький одержав від мене приказ зорґанізувати скорострільну сотню,котра поки що мала задачу вишколювати скорострільчиків для сотень і для себе.
Командантом обозу і заразом харчевим лишився пор.Романишин,а першої помочи санітарним чет.Ваврик.
Курінь мій складається отже з курінного штабу з чотирох піхотних сотень,одної скорострільної,першої помочи та харчевого обозу. Кожда піхотна сотня складається з трох чет піхотних і одної скорострільної і числить І00 до І50 боєздатних стрільців.Користаючи з спокою я зарадяв вправи щоденно в кождій сотнідля піднесення дисципліни і вишколювання людей.
В той спосіб ґрупа моя перестала існувати як самостійна ґрупа і перемінилася в курінь,котрий Долуд назвав 2-гим,називаючи свій давний загін Ґонти куренем І-шим.Команду І-го куріня віддав Долуд сот.Климкевичеви,а сам обняв команду над ґрупою зложеною з обох згаданих курінів.
Обсаду я перепровадив в слідуючий спосіб;команда куріня,обоз і 7-ма сотня в Підлісках Малих,8-ма сотня в Кошелеві,І-ша яко резерва для Гряди і 2-га сотня для 5-тої,5-та сотня в Дорошеві Ве-

ликім,а 6-та в Гряді,сі дві послідні творять фронт.
Сотню машинових крісів я умістив в Дорошеві Малім.Чет.Ваврик одержав від мене приказ заложити санітарні курси,і від тої хвилі зачинаєтьтся вишкіл санітарів,моїм куренем.Той короткий час спокою використано вповні.

22.січня 1920.р.вечером одержав я приказ заняти Зашків,а Климкевич Завадів і Зарудці,що зістало виконане 23.січня рано.Зашків зістав занятий резервовою сотнею с.є.8-мою,я сам переніс-ся до Дорошева Великого і замешкав у священника разом з першою помічю,лишаючи в Підлісках Малих лише обоз, котрий однак за кілька днів я переніс до Дорошева Малого.
Сотня 7-му з Підлісок Малих я дав до Гряди,де вона робила службу на переміну з 6-тою.Курінь І-ший обсадив одною сотнею Завадів, одною Зарудці,а решту куріня і команда перенеслися до Косьцєєва.
Сотні мої в Гряді виставляли полеві сторожі в напрямі на ліс на право і на Гамулець,а сотня в Зашкові на ліс на право.

24.січня приділено до мене чет.Лучку,котрого я назначив адютантом курінним,приділюючи хор.Коваля до сотні скорострілів,а вкоротці відійшов від мене чет.Грещак.
Часи в Дорошеві Вел. були зовсім спокійні,бо Поляки були дуже далеко аж в Рісні Польській і Малехові.-Час той був визисканий в дальшім тягу до змiцнення дисципліни і вишколення стрільців,санітарів

і скорострільчиків;що дня відбувалися вправи і курінь чим раз більше ставався подібним до передвоєнного.

По нашім воцофанюся 8.січня з Козич,Домажира,Зелева,Ясниск ітд. Поляки чим раз більше зражували до себе сільське населення через рабунки,реквізиції,арештовання і знущанняся над нашими людьми.Згадані села зачинають поволи орґанізуватися,збирати оружа і творити міліцію переважно з людей,котрі служили вже при війську.Декотрі села утворили навіть фронт проти Поляків,тримаючи злуку між собою і з нами при помочи їздців і післанців.Декотрі села,прим.Зелів поробили собі деревлянні тарахкавки,котрі за зближуваннямся Поляків обертали на лідуючи тріск стріляючого скорострілa.-і Поляки звичайно цофалися.В той спосіб потрафили вони удержати свій фронт до пізнішого нашого повороту.Декотрі молодші парубки втікали перед Поляками і вступали в нашу армію,а всі ждали нас нетерпеливо.Села, як Ясниска,Рокітно,Ледів і інші посилали навіть кілька разів післанців до нас з просьбою о муніцію і взиваючи нас,щоби вже раз вернути і боронити їх перед Поляками.

З кінцем січня приділено до ґрупи Долуда останки "козятинської бриґади",котрі розділено поміж оба курінi.Прибувших в той спосіб до мене Наддніпрянських старшин я попризначував слідуючо:уряд. Чернушенко обняв ліквідатуру,чет.Оґер і інші відійшли до сотень, а пор.Ярицький зі скорострілом "Максим" і 12 наддніпрянськими скорострільчиками відійшов до сотні машинових крісів;-Яроцький обняв команду сотні,а чет.Баранецький і хор.Коваль були його четовими. Чет.Венґер,чет.Караєвський і чет.Словінський прийшли до 7-мої сотні,а чет.Оґер і чет.Дзюба до 8-мої сотні.

З Дорошева Великого я їздив часто до Долуда до Куликова де обговорювано стратеґічні пляни.Там одержав я приказ заняти своїм куренем новий фронт: Лиса Гора,Бруховичі,село,Бруховичі стацію і Рісну Польську;-Климкевич мав рівночасно заняти заганом Ґонти Ясноска і Козичі дня 6.лютого я видав для сотень письменно точні диспозиції після яких сотня 8-ма під командою чет.Проскурки мала вимашерувати на другий день о 4-тій рано з Зашкова через Гряду і Волю Гамулецьку до Гамульця,звідки одна чета мала піти здовж стежки попри церков на ліво і через ліс прямо в розстрільні на Лису Гору і заняти її,а рівночасно решта сотні головною дорогою

до Брухович села і заняти його.Сотня та позанятт села мала виставити одну сильну полеву сторожу на дорозі до Голоска,другу між селом а стацією перед лісом і держати стало одну чету з машиновим крісом на Лисій Горі.Заки зістане обсаджена стація мала та сотня убезпечитися також від сеї сторони.
7-ма со тня мала вийти рано з Гряди і машерувати за 8-мою сотнею через Волю Гамулецьку,Гамулець,Бруховичі село на стацію і заняти його убезпечаючися від Рісни Польської полевими сторожами на штреці,перед ліском на право і на ліво до Брухович села.Сотня та мала можливо скоро знищити тор зелізничий і по можности висадити місток між стацією а Рісною Польською.Сотня 5-та машерує з Куликова через Завадів,Рокітно,Ясниска до Рісни Руської і забезпечуєся полевими сторожами в фільварку і в будці проти Рісни Польської і коло цвинтаря на право проти полудня.
Сотня 6-та вимашеровує з Гряди до Гамульця,де лишається яко резерва,посилаючи одну чету стало на кольонію Шнайдра.
Дня 7.січня I9I9.р. занято точно після мого приказу згадані місцевости без страт і без опору зі сторони Поляків.
Чета в кольонії Шнайдра держала злуку з Грибовичами,а Лиса Гора з Михайловщиною,де було праве крило групи "Схід".З I-шим курінем котрий прийшов цілий з командою яко резерва до Ясниск і вислав лиш одну сотню до Козич,держав я злуку за посередництвом 8-мої сотні,котра висилала стежі фірами до Ясниск.Обоз перейшов до Гряди,а перша поміч до Вульки Гамулецької.В той спосіб занято знову всі позиції,які ми держали перед походом Ромера.
Артилерія сот.Карася обрала собі за осідок знову село Зелів.
Згадати ще належить о Бруховецькій розвідці,котра належала до 8-мої сотні,а складалася виключно з добровольців бруховецьких.Розвідка та під командою булавного ,також мешканця Брухович, віддавала великі прислуги,знаючи знаменито терен і ліси бруховецькі.Того самого дня,коли ми заняли Бруховичі я обіхав фронт,а відтак вступив до Ясниск,де застав Долуда.По вечері Долуд запропонував мені разом з ним переночувати в Ясницках у от.Мармаша.
В розмові перед спанням сказав мені Долуд,що область "Північ" віддала йому Янів,а він хоче команду над містом і його залогою мені

передати, рівночасно старається стягнути міліцію з околичних сіл, котрі потворили по нашім відході з причини походу Ромера, і утворити курінь, представників тих міліцій запросив він навіть на завтра с.є.7. лютого до Жарниск. Ходилоби тепер о назначення команданта для II-го куріня Долуд призначив пор. Каравана. На другий день т.є.8-го або 7-го лютого 1919.р. виїхав Долуд зі мною до Янова, а для декорації взяв з собою свою козацьку розвідку, котра кінно їхала перед і за залубками. По дорозі вступили ми до Жарниск, де Долуд при ужиттю всіх средств ділання на товпу заявив міліціянтам, що обняв над ними команду, хоче їх зорґанізувати в військову частину і дати їм безпосередного команданта. До Янова ми приїхали около полудня. Тут Долуд письменним приказом віддав мені команду міста і заголи, а по полудні ми відїхали з поворотом.

По дорозі обговорювали ми плян замкнення Львова і прийшли до переконання, що найраціональнійше буде скоро зорґанізувати янівську залогу і міліціянтів, а маючи о дві боєві частини більше ударити на каменобрід, а через заняття зелізнодорожного коліна коло того місточка, заняти Львів; бо штурмом Львоав не возьмемо, лиш через цілковите його замкнення. Сю акцію мав я виконати, Долуд давав мені до диспозиції залогу Янова, свій перший курінь і артилерію Карася. Пізно в ночі я приїхав до Гамульця, а слідуючого дня передав пор. Каравановi команду 2-го куріня.

Дня IO або 9-го лютого 1919.р. рано я виїхав з Гамульця до Янова, забираючи з собою чет. Манґайма, чет. Огера і чет. Баранецького разом з цілою сотнею машинових крісів, оставляючи лиш пор. Ярицького з його

наддніпрянськими скорострільчиками і Максимом.Я забрав також кількох кінних їздців,зарубки з парою потягових коней і мої два улюблені верхівці,Ганку і Сивенького;-з тим всім прибув коло полудня до Янова.Сотню машинових крісів умістив я в школі коло церкви,а для піших сотень казав урядити поміщення в суді,де була вже закватирована залога Янова.Канцелярія моя була напроти суду.По проході до Янова в першій мірі зкорегував я і доповнив його обезпечення.Властиво Янів треба було оточити зі всіх сторін полевими сторожами,бо найблищі наші відділи були досить далеко,іменно в Ясносках і Яворові,а наоколо суть ліси,котрими ворог міг обійти місто з довільної для него сторони;-впрочім о тім переконало мене перше заняття Поляками Янова,коли вони від Ярини обійшли лісами став і коли залога билася від сторони Яворова,вони впали до міста дорогою ведучою від Лозини.

Обезпечення Янова складалося з 6-тьох полевих сторожей.

I-ша була недалеко різні при дорозі ведучий від костела до ставу і виставляла стійку над ставом,котра уважала на став і його береги і другу на горбі коло цвинтаря,котра обсервувала терен між гостинцем Янів-Яворів а лісами над ставом.

2-га поміщалася при виході з міста при дорозі до Яворова. і виставляла стійку перед цвинтарем при дорозі,а обсервувала саму дорогу і терен по обох її сторонах.Та полева сторожа висилала кромі того стежі в напрямі Ярини.

3-та була поміщена в ґрупі хат на полудневий захід Янова і виставляла дві стійки обсервуючі терен і ліси перед Яновом з сеї сторони.

4-та стояла в суді і виставляла стійки на краю городу судового, котрі дивилися на край ліса перед судом.Та полева сторожа мусіла однак працювати переважно стежами в ліс,бо ліс є дуже близько суду.

5-та стояла при дорозі до Львова недалеко Заліся і виставляла стійки обсервуючи ліси і терен між Страчем а Яновом і одну стійку на дорозі замикаючу його.

6-та стояла в млині над ставом при дорозі при виході з міста замикаючу дорогу з Лозини.Та полева сторожа була найслабша,інші в силі одної чети.

169

Командантом Янова і його залоги перед моїм приходом був хор.Бінас, чоловік підприємчивий,однак за молодий,щоби тактовно а заразом сильно держати своїх людей.Залога Янівська була властиво лише більшою ґрупою уоружених добровольців,без сталого поділу на сотні і взагалі без військової орґанізації.Залогу сю я поділив на 4-ри сотні і переорґанізував обоз і першу поміч.В той спосіб повстав з залоги Янівської курінь,зложений з піших сотень 9,10,11,12, сотні машинових крісів,обозу і першої помочи;-названий він зістав 3-тим куренем.На командантів сотенних я назначив чет.Мангайма, Оґера і хор.Бінаса- а одна сотня лишилася поки що під командою підстаршини з причини браку старшин.

В тім часі прислано мені кільканайцять наддніпрянських старшин, з котрих підполковника Лешчишина я назначив командантом куріня, задержуючи собі лише команду підґрупи,пор.Пошивайла моїм адютантом,пор.Рибака адютантом курінним,пор.Крикливого командантом сотні немаючої до тепер жадного старшини,чет.Копитчака командантом обозу,а прочих розділив на поодинокі сотні.

В той спосіб склад 3-го куріня був слідуючий;

Командант:підпол.Лещишин;його адютант пор.Рибак

Командант 9-тої сотні;чет.Мангайм

" " 10-тої " хор.Бінас

" " 11-тої " пор.Крикливий

" " 12-тої " чет.Оґер

" " обозу чет.

Лікара військового не було жадного,длятого я заанґажував цивільного лікаря др.   до служби за заплатою.
Рівночасно з реорґанізацією перепроваджував я мобілізацію околичних сіл і бранку в Янові,а змобілізованими і до війська принятими доповняв сотні.
Утворивши поодинокі сотні я зараз обсадив Страч 9-тою сотнею через що 5-та полева сторожа зменшилася і ограничила свою роботу лише до замкнення дороги від Львова і обсервовання ліса між Страчем а Яновом.Страч надається дуже добре на оборонну позицію,бо знаходячися на високім горбі панує над долиною від полудня і взагалі над цілим околичним тереном.Сотня 9-та містилася в школі і виставляла полеві сторожі перед селом,а одну з машиновим крісом коло плебанії замикаючи нею дорогу ведучу від полудня через Роттенчан.
Зараз по повстанню думки окруження Львова через занната залізничого коліна між Львовом а Городком і по призначення мене на переведення тої думки в діло,я робив старання,щоби Долуд позволив мені стягнути до себе бул.Кубіцького з його сотнею.Долуд згодився на те і вкоротці по моїм прибуттю до Янова і утворенню 3-го куріня я стягнув Кубіцького з сотнею до себе і умістив в суді,де і так лишилося місце по 6-тій сотні.Сотня та підлягала мені безпосередно, а харчувалася в 3-тім курени.В Янові приходили до мене часто люде з близчих сіл зелізничої штреки як висланники міліцій,сільських орґанізацій або впрост сіл приміром з Великополя,Добростан ітд. котрі просили щоби післати до них якусь військову частину,бо Поляки часто нападають рабуючи і знущаючися над населенням - обіцяли самі залогу живити і добровільно рекрута дати.
Обсадити великопрле я мав намір вже давнійше,бо через то редукується полева строжа ч.4-те дуже неприємна длятого,що перед самим носом має густий ліс,а головно для того,що Стрич і Великополе забезпечають Янів від полудня.Однак обсадивши Стрич,я мав лиш три сотні в місті і сі були мені конче потрібні до полевих сторожей, служби в місті і в разі потреби яко резерва в місті,котру можнаби кождої хвилі там де потрібно кинути.
Тепер маючи ще до розпорядимости 5-ту сотню я дав приказ підпол-Лещишинови обсадити сотнею II-тою Великополе,і то зістало зараз переведене.

171

В Янові було богато справ,з котрими зверталися до мене яко командантаміста і околиці,прим. справа лісів,котрі нищило населення цивільне,навіть хор.Бінас давнійшими часами,щоби одержати гроші для своєї залоги продавав дерево,дальше справа невиплачення урядникам і учителям пенсії,справа повітового комісара і інші.Справи сі я повинен був полагодити,бо Янів був полосою фронтовою і під кождим зглядом підлягав військовій влати.Однак я був тут лише переходово і міг полагодити лише декотрі справи;то що вимагало більше часу,тим я занятися не міг.Мої всі думки заняті були планами замкнення Львова; в Янові я перебуваю лише для того,щобт зорґанізувати собі військо потрібне до моєї цілиа- а зорґанізувавши то військо відійду дальше в бої о зелізничу лінію Львів-Перемишль. Я знав о тім,однак населення міста того не знало,і не повинно було знати.Длятого я нераз мусів вислухати,обіцяти що займуся,а в дійсности старався передати як найскорше Долудови,котрий прийде як я відійду на південь. O

16.лютого 1919.р. приготовання мої були покінчені.Того дня прийшов до Янова загін Ґонти під командою сот.Климкевича і артилерія Карася до Янова,які Долуд віддав до моєї розпорядимости.З причини,що в Янові місця не було я призначив для загону Лелехівку,де він зараз відмашерував;батерія лишилася в Янові.

Підґрупа моя /офіціяльно підґрупа сот.Секунди/складалася отже:

з команди підґрупи - ком.Я.адютант пор.Пошивайло

з 1-го куріня - командант сот.Климкевич Михайло,адют.пор.Примак

з 3-го куріня - - " - підпол.Лещишин " пор.Рибак Павлю

з 5-тої сотні - - " - бул.Кубіцький

з Розвідки козацької - Батир

з Обозу 3-го куріня,котрий був заразом обозом ґрупи - ком.чет.Копитчак,з першої помочи під зарядом цивільного лікаря,Маркля.

До першої помочи я стягнув з 2-го куріня сестру Берту;тепер я придилив її до 3-го куріня,бо першу поміч підґрупи я хотів лишити в Янові.

Завтра зачнеться похід на Каменобрід,однак о тім ніхто не знає - а диспозиції видам щойно в послідній хвилі.

Вечером уряджено в Янові приняття для мене;я був на вечері,однак

около півночі я відійшов о канцелярії,де уложив плян завтрішнього походу і видав письменні диспозиції. Тої ночі я одержав також деякі дерективи від Долуда,після котрих Страч мала обсадити сотня 4-го куріня.Курінь той був вже утворений під командою сот.Укарми і обсадив позиції першого куріня.Після моїх диспозицій має перший і 3-тий куірнь і 5-та сотня підійти завтра рано до Волі Добростанської,де одержать від мене дальші прикази;обсада Великополя мала лишитися на своїм місци.Обоз і моя головна канцелярія з пор-Пошивайлом лишається в Янові,а я,як свого другого адютанта беру однорічно о Дениса.

На другий день с.є.17.лютого над раном Поляки зачали нагло наступ на Ротенчан і Страч маючи правдоподібно за ціль свою Янів.Ротенчан занали вони дуже скоро і з цілим куренем удалися на Страч.По короткім,однак по тяжкім бою сотня 9-та вицофалася з Страча і утворила розстрільну вздовж ліса перед Яновом.У виду того я лишив 9-ту сотню на занятій через ню позиції з задачею боронити Янова і не пустити Поляків дальше зі Страча під жадним услівем,я сам з І-щим куренем,трема сотнями 3-го куріня 5-тою сотнею і артилерією вимашерував до Волі Добростанської,однак не пішов дальше,лиш дав приказ 3-му куреневи і 5-тій сотні виставити полеві сторожі в напрямі на Добростани і від ліса з правою і лівої сторони,а коли пор.Крикли-

вий доніс,що Поляки наступають на Великополе і він потребує помочи, я приказав сот.Климкевичеви післати там сейчас одну сотню I-шого куріня яко підмогу.6 год.I-ший попол. відмашерувала друга сотня загону під командою хор.Стеткевича до Великополя,однак нім там дійшла пор.Крикливий уступить з Великополя,отвираючи розстрільну під лісом проти Страча,а Великополе заняли Поляки,а хор.Стеткевич

розвинув розстрільну проти них.У виду сего я вислав сейчас цілий I-ший курінь приказуючи Климкевичови заняти безуслівно Великополе. Сот.Климкевич вимашерував зараз і о год.5-тій попол. зачався сильний бій,який скінчився о 7-мій гол. вечером заняттям Великополя і забранням богато Поляків в полон.З обох сторін були страти в раненних і забитих. Ділати дальше треба було як найскорше,бо лиш наглостію і скорістю можна було вигнати Поляків зі Страча,де був найменший курінь польський,бо командував ним якийсь майор.Длятого Климкевич одержав приказ іти дальше на Роменчан і Страч і вдарити над раном з заду на всі місцевости.

Долуд тим часом перед полуднем приїхав до Янова,а звідтам до Лелехівки,дн закватирувався на стало лишаючи поки що канцелярію в Кулcounties.

18.лютого 1919. раненько зачався наступ на Ротенчан і Страч.Поляки мали в селі одну чету і оден машиновий кріс в млині в Ротенчан також одну чету і оден машиновий кріс,а в Страчи цілий курінь під

174

командою якогось майора.Сотня I-ша і 2-га розкинулася перед Ротенчаном і пішла на то село і сотня 3-та обійшла став прямуючи на дорогу між Страчем а Ротенчаном,а сотня 4-та пішла яко резерва.Ротенчан а потім Страч здобуто по короткім бою;Поляки заскочені з заду повтікали з Страча в панічнім переполоху в напрямі Ямельна і Вороців,лишаючи богато поленених і матеріялу.Декотрі не могучи уратувати кухні і інший матеріял кидали кітли в став,як пізнійше оповідали селяни.Як наглим і несподіваним був наш наступ на Великополе і Страч свідчить факт,що по заняттю Великополя польська команда не знаючи о тім вислала кінним їздцем приказ до коменданта Великополя,тримати абсолютно то село держачи злуку з Страчем;-їздець попав в наші руки і приказ віддав вже в нашій канцелярії.

В той спосіб відзискано страчені позиції,чет.Мангайм одержав від мене обсадити Страч і Ротенчан,Поріче пор.Крикливий обсадити з поворотом Великополе,а чет.Климкевича я стягнув ще сего дня з поворотом до Волі Добростанської зв винятком 4-тої сотні,котру забрав Долуд до Бірок,а котра доперва по двох дня вернула з поворотом до свого куріння.

В Волі Гамулецькій я переніс з хати в селі,де дотепер була,до закладу водопрового.

В той спосіб забезпечивши собі зади може вже іти дальше до залізничої штреки.Ще того самого дня заняв 3-тий курінб Добростани,а коли я переконався стежами,що на білій горі Поляки є дуже слабі, вечером заняв і то село сотнею Кубіцького без великого труду.

В Білій Горі злапано одного польського підстаршину.

По заняттю Білої гори я взявся зараз до оброблення пляну наступу на Каменобрід.В ночі були вже готові диспозиції для поодиноких моїх частин а раненько мав зачатися наступ.Точкою вихідною була Біла гора де удався в ночі я з сот.Карасьом;там примашерували також в ночі сотні наступаючі.Артилерія підїхала до Добростан,звідки мала стріляти.

Лишень одну чету з I0-тої сотні я лишив в Волі добростанській, а одну з тої сотні в Добростанах як прикриття артилерії.

Наступ відбувся стисло після моїх диспозицій дня I9.лютого 1919.р.

Бій 18.лютого 1919.р. рано. Здобуття Страча.

Ситуація перед наступом на Каменобрід 19.2.1919.р.

Рано около 3-тої розпочався артилерийський огонь на стацію і село Каменобрід,а також на ліво на село Зушиця а відтак артилерія пе-

ренесла огонь на зелізничу штреку і дорога від Городка і Мшани і взад,щоби перешкодити Полякам доставлення резерв,або вислання бронепотягів.В тій хвилі розпочався наступ піхоти.Сотня 5-та пішла на ліво поза доми,а розвинувшися в розстрільну натерла на ліву сторону села Каменоброду прямуючи на церков і мости;сотня І-ша пішла вздовж дороги по обох її сторанах наступаючи на ліву часть села, відтак мала іти на стацію;сотня І2-та пішла на право наступаючи на будинок стацийний.Сотня друга вимашерувала з Добростан і пішла впрост на село Оттенгаузен заняла його по короткім бою і шахували Поляків находячихся в селі Затока. Сотня 3-та і половина І0-тої лишилися в Білій горі яко резерва.Бій перетягнувся до полудня; сотня 5-та заняла церков,однак дальше піти не могла,бо мости були сильно обсаджені піхотою польською і машиновими крісами,а доступ до мостів був утруднений мостами і річкою перед ними.Сотня І2-та дійшла аж під сам будинок стацийний,однак коли надійшла польська панцирка цофнулася.Я вислав майже цілу резерву до розстрільної однак Поляки вже одержали поміч і взяти Каменобрід сталося неправдоподібним.Тоді прийшло мені на думку вицофати 5-ту сотню і з резервою післати її наоколо на ліво на село Затока,по котрого зняттю малаби вона піти на стацію і мости вздовж зелізниці,однак то також було трудне з причини болот над річкоб між Каменобродом а селом Затока,а Поляки мали вже час своїми резервами обсадити позиції охороняючі сам Каменобрід,длятого я дав приказ наступу на старі позиції.Наступ на Каменобрід не вдався і приніс страти обом сторонам,задержано однак в наших руках Оттенгаузен і Білу гору.При тій нагоді я доповнив обсаду Білої гори виставляючи одну стежу з машиновим крісом на ліво проти церкви і мостів. В той спосіб ми зближилися до мостів на яких 500 з сеї сторони,а позиції усталилися вже на довший час.Від того часу робив службу на Білій горі завсіди один курінь,тоді команда куріня переносилася до Добростан, а другий курінь приходив тоді до резерви до Волі Добростанської. По битві під Каменобродом позиції на Білій горі заняв 3-тий курінь, а І-шим курінь пішов до резерви,сі куріні змінялися.Я замешкав в заводі водопроводовім.

Янів був в тім часі порожним,Долуд лишив там лише свою стацийну команду з пор.Лисим.

177

В тім часі коли ми билися з Поляками в Великополю,Страчи і Добростанах,Поляки рівночасно своїм наступом на Страч від Мшани наступали також на Козичі і Домажир від Рісни Польської.Зачалися бої на дорозі Львів-Янів,підчас котрих Козичі і Домажир переходили

два рази в польські руки.Остаточно лишилася обсада Брухович,Козич і Зелева через 2-гий курінь а Домажира і Ямельної через 4-тий курінь.Фронттой усталився на якийсь час і зачалася праця окопування і ошанцовування позицій.В короткім часі пороблено перед Білою горою,Оттенгаузен,Великополем і Страчем окопи і дротянні застави.24-го Лютогот змінено сотню загону Кінти в Оттенгаузен через сотню Кубіцького.Перед Оттенгаусен зближилася наша лінія на 300 до мостів і там уряджено позицію на мости,церков і Каме-

нобрід і Затоку. Добра позиція була також на Білій горі. Кромі того вишукано знамениту позицію для артилерії в лісіс між Добростанами а Оттенгаусен звідки оба мости Каменброді і цілу штреку від Мшани по Городок можна було обстрілювати. На сю позицію їхали що дня раненько канони і обстрілювали мости і потяги, які довозили до Львова харчі, муніцію і військо. Кромі сего потяги всі були обстрілювані машиновими крісами з Білої гори і Оттенгаусен. Потяг звичайно з Каменброду до Мшани їхав повною парою, щоби як найскорше переїхати цю пекольну просторонь, - часто ставав нагло і завертав з поворотом.
Майже що дня був якийсь стріл в міст або штреку, той знищив його, однак цілком знищити не можна було, бо артилерія, котру я мав до розпорядимости була за малого калібру і Поляки всі знащення скоро і по майстерськи направляли ночами, так що на другий день потяг міг знову їхати, - однак рух потягів днем ставався слабшим.
В тім місци я був дуже зближений до штреки 300-200 і маючи хотяй трохи тяжчих каноеів можна було знищити мости і перервати цілковито штреку між Львовом а Городком. Якщоби до того я мав ще трохи більше війська бувби напевно здобув Каменобрід, а через то замкнув цілковито Львів - а замкнений Львів не мігся довго держати. Длятого я просив кілька разів на милість Бога о тяжку батерію; принайменше о два канони більшого калібру і о два або один курінь, зобовязуючися замкнути Львів. Я просив через Долуда - а він передавав дальше, однак вищі команди боялися давати щось в той небезпечений кут. Лінія ту творила великий живіт, ішла вона дальше на Захід на Яворів, там заокруглялася і вертала під Раву Руську і Сокаль. З тої причини вищі команди даючи іншим ґрупам канони, телефони, харчі, убрання ітп. нам того всього відмовляли, під позором, що не мають, а в дійсности обавляючися, щоби колись Поляки потиснувши від півночі не відтяли нас від решти армії, через що канони; военний матеріял і люде ту знаходяїіся булиби страчені. Узгляднючи однак партизантський характер війни і факт, що Львів можна було лише з заходу взяти розумовання то не було добре. Належало відтягнути сили зі сходу, лишаючи там лиш слабу обсаду, а більшою силою вдарити на заході з полудня або найліпше з моїх позицій, котрі були так близько штреки, перервати

лінію зелізничу і злютувавши сильними резервами той перстень облоги Львова,там власне на лінії зелізничій держати Поляків,котріби правдопрдібно послідними силами старалися від Перемишля той перстень перервати.Заразом требе було часть сил зужити на вдержання евентуального нападу від півночі,-від Рави Руської.Держання великої сили на сході,безкористне штуркання звідтав в Львів і нищення муніції артилярийської на ратуш львівський уважано за забавку,як і тішенняся,що якийсь ґранат подер футро польському урядника в намісництві за дитинство.На Схід Поляки булиби не пішли;а якби хотіли йти то добре,най ідуть - щасливо їм дорога.Треба було раз вхопитися рішучого средства і трохи зарезукувати,бо прецінь від заняття Львова була зависима дальша судьба Східної Галичини.
А Львів заняти треба було скорше,нім прийде Гелер зі своїми військами,о котрім говорено чим раз більше.
Помочи мені не дано,ані артилерийської ані піхотні і я мусів дальше ограничитися до непокоєння неприятеля і нищення йому штреки зелізничої артилерією,яку я мав до розпорядимости.Рух зелязничий в день ставався чим раз слабший,аж вкінці устав цілком.Лінія зелізнича днем виглядала якби вимерла,потягів не було вже видко,а здовж цілої лінії настав гробовий спокій,як на кладивищі.В ночі лише часами було чути свист потягу,який перекрадався осторожно до Львова, але то ставалося щораз рідше.
Без получень з Перемишлем Поляки у Львові істнувати не могли і зачали зараз робити старання через Антанту о завішення оружа,щоби той час використати звоженням до Львова запасів харчів і війська.
22.лютого предложила Антанта Українцям пропозицію хх завішення оружа,а 26-го рано о 6-тій год.рано мало зачатися перемирє.Приказ оповіщуючий викликав велике звивовання і невдоволення між старшинством і стрілецтвом українським.Ми знали вже сі перемиря,які зі сторони Поляків ніколи не були щирими,а служили лише до зискання на часі,переґрупованняся і заосмотренняся в запаси частини польські у Львові.Думку старший і стрільців моїх в тій справі я передав телефонічно от.Долудови,котрий його післав ище - однак приказ треба було виповнити.Перерд перемирям я постановив ще раз спробувати щастя і вдарити на Каменобрід,а якщиби наступ не вдався,

в кождім случаю зближитися ще близше до штреки. О моїх намірах я дав звіт Долудові, котрий обіцяв мені рівночасно урядити позірний наступ 4-тим куренем на Вороцїв, а я уложив скоро плян наступу і видав вечером письменні диспозиції для моїх частин. Після цих диспозицій мав курінь перший вислати одну сотню на стацію, одною наступати здовж дороги по обох її стронах, одною на село і правим крилом злучитися з 5-мою сотнею ;- одну сотню мав він задержати яко резерву в полудневій части Білої гори. Сотня 5-та мала одною четою наступати на Зушицю маркеруючи наступ і тримаючи в шаху Поляків, а рештою наступати на церкви та Мосержала чету сепнрську з екразітом і по заняттю села і стації висадити в воздух мости. Сотня І-шо куріня котра наступає на правім крилі має по заняттю стації знищити тор зелізничий від Городка і на то має призначити ще перед наступом осібну стежу. Рівночасно 9-та сотня з Страча має зробити наступ на Мальчиці в чім спомагати його буде ІІ-та сотня. Той наступ буде однак лишень на шаховання Поляків; властивий наступ буде робити лише І-ший курінь і 5-та сотня. Вимарш сотень І-го куріня на Білу гору, котра буде точкою виходу, о 3-тій год. в ночи. Наступ хотів урядити я цілком без артилерийського приготовання, яко наглий нічний напад, однак сот. Карась командань артилерії і сот. Климкевич командант І-го куріня налягали щоби наступ приготовити сильним огнем артилерії, бо інакше трудно буде йому піти на випрацьовані польські позиції. Я сам є в тій війні абсолютним приклонником наглих, нічних наступів без приготовання артилерийського який осягає свою ціль переважно через викликання переполоху між ворогом. Вкінці, узгляднюючи се, що треба нераз виповнити бажання наступаючого, бо той є передовсім інтересований я уступив і приказав коротке, однак сильне приготовання артилерийське о год. 3-тій в ночи;- то був мій найбільший блуд, який я поповнив через цілий час війни;- мені треба було лише своїм розумом кермуватися. 3-тий курінь я призначив на прикриття з правого крила і артилерії,: пів сотні того куріня мало лишитися в Волі добростанській, забезпечати її від заходу тим більше, що звідтам має стріляти артилерії, то само мала зробити друга її половина в Добростанах, а друга сотня лишилася в північній части Білої гори, яко резерва дальша і для

забезпечення того села від заходу.
Наступ має зачатися о 4-тій рано,а скінчится о 6-тій рано,бо тоді зачинається перемире.О год.3-тій в ночи дня 26.лютого 1919.р. І-ший курінь вимашерував на Білу гору,де заняв вихідні точки, там поїхав також я з сотником Карасьом.
О 3-тій трийцять заревіли гармати,огонь був так сильний як колимь під Горлицями або в боях на Добердо,лук і блиск шрапнелів і ґранатів,котрий зачався дуже нагло і дуже сильно робив впрост страшне враження.Артилерія xxxxxx стріляла головно на Каменобрід і xxxx в части на Зушиці.О год.4-тій перенесоно огонь на штреку залізничу від Городка і Мшани і взад,щоби не позволити підїхати польським панциркам і польській резерві.В тій хвилі зачався наступ. Правим крилом ішла перша,серединою по обох боках дороги 2-га, а лівим крилом 4-та сотня.І-ша обійшла луком і прямувала на сотню, а 4-та своїм лівим крилом зійшлася з 5-тою сотнею,яка з Оттенгаузен заняла скоро церков.Сотня 3-та лишилася яко перша резерва. Наступ виконали стрільці знаменито,одним ходом пішли наперед, відкинули перші польські застави і пішли дальше,виперли неприятеля зі стації села і правим крилом перейшли тор.
На стації і перед мостами зачався шалений бій.Наші стрільці билися, як льви;-я не маю для них слів похвали,а навіть Поляки виразили пізнійше своє пряме здивовання,що можна бути так хоробрим і відважним.
В часі бою надїхали броневики польські зі Львова заалярмовані Поляками з Каменоброду ще підчас артилерийського приготовання, станули перед мостами і незвичайно сильним артилерийським огнем і машинових крісів обложили з крила моє ліве крило,не позволяючи йому підійти до штреки.Сі броневики змусили вкініці лве крило цофнутися.Бій на правім крилі тревав ще дальше,однак оли ліве крило вицофалося,а броневики скориставши з того підїхали блище і праве крило мусіло цофнутися.В тій хвилі год. показував 6-ту годину. Шануючи постанови командуючих,після яких о год.6-тій не смів пасти жаден стріл,я наказав відворот забороняючи більше стріляти. Артилерія наша і машинові кріси нагло утихли;-однак Поляки не ушанували умови і взяли під сильний вогонь машинових крісів наших

котрі були вже під Білою горою. xxxxxxxxxxxxx Вже довго по 6-тій а польські канони і кріси стріляють. Наші найбільші страти були власне по 6-тій, 8 забитих і 27 ранених. Вкінці втихло все, а санітарі і сестри зачали свою роботу на фронті. - Перемирє зачалося, однак наступ на Каменобрід не вдався знова, - тим разом з причини тої 6-тої години і артилерийського приготовання, яке непотрібно заалярмувало сплячих Поляків.

Перемиря заключене було на 24 годин, однак могло бути продовжене,

В часі перемиря приходили до мене польські старшини що дня, а часом два рази денно, Завязувано їм очі і переводжено до мене. Перший прийшов командант Каменоброду, питаючися чи я не знаю щось блищого про перемиря, висловлюючи признання нашим стрільцям за бій в Каменоброді. Був то симпатичний чоловік, якийсь старшина з російської армії. Потім приходили інщі в дрібних справах, прим. щоби позволити якісь панні з Оттнгаузен відійти до Городка, на що я не згодився і з іншими подібними справами, так що я в кінці заборонив командантови 3-го куріня, який повнив службу на переді, перепускати сі польські місії через лінію, з винятком дуже важних, і лише політичних справ.

182

По наступі обсаду на переді одержав дальше 3-тий курінь,а І-ший курінь вернувся до Воіл Добростанської до резерви. VV
Після условин перемиря,по 6-тій рано дня 26.лютого 1920.р. не смів пасти жаден стріл ані з одноі ані з другоі сторони;- не вільно було перепроваджувати жадних рухів війск,ані достав амуніціі. Позиціі лишалися такі,які були в хвилі розпочаттяся перемиря.До Львова не вільно було нічого доставляти з винятком харчів,котрі можна було вести лиш означеним числом потягів,-однак мимо того з настанням перемиря зачали потяги масами їхати через Каменобрід;- на декотрих бачено навіть військо .Денно переїжджало нераз кількадесять потягів;-я числив їх і давав звіт до вищої команди;- вона правдоподібно протестувала а Поляки дальше до Львова звозили військо,муніцію і харчі.Перемиря я використав будуючи дальше,однак осторожно і потайком окопи і дротянні перешкоди і заряджуючи вправи в Волі Добростанській.Перемиря продовжувано що дня дальше,xxxxx оголошено,що переговори не довели до бажаного результату і що з днем 3.марта 1919.р. воєнні кроки продовжуються дальше.Зачалися знову перепалки стеж і обстрілювання поїздів.На позицію відійшов загін Ґонти а 3-тий курінь прийшов на спочинок до Воіл Добростанської. 00
Оба неудалі наступи на Каменобрід розбудили чуйність Поляків в тім місці,-обсадили вони його сильною залогою,укріпили і обвели дротом мости і стацію.Плян дальших наступів на зелізничу штреку в ітм місци тратив чим раз більше підставу,бо правдоподібність успіху ставалася чим раз менша,натомість страт безкорисних чимраз більше.Зайшла потреба шукати іншоі точки,з котроі можнаби знову вдарити на штреку.На тій підставі одержав я від Долуда диспозиціі перейти на захід і з села Лісневич,яко вихідноі точки зачати новий похід на штреку,держачи Поляків дальше під Каменобродом.
Одержавши такий приказ,я передовсім поробив такі старання,щоби xxx Страч передати іншій частині і коли на сі сторони Долуд дав приказ 4-му куреневи обсадити Страч,я стягнув 9-ту сотню до Білоі гори, а фронт від Великополя включно по Білу Гору обсадив лишке 3-тим куренем і 5-тою сотнею стягаючи Загін Ґонти в зад.В той спосіб Великополе держала ІІ-та сотня,Оттенгаузен 5-та сотня,а Білу Гору

183

і добростани 9,10 і 11-та сотня,які змінялися на Білій Горі,а відпочивали в Добростанах,де була також команда 3-го куріня.Вона одержала приказ держати безуслівно обсаджені позиції,ая з І-шим куренем відмашерував 8.марта 1919.р.до Лісневич,лишаючи свою канцелярію в Волі Добростанській.Артилерія лишилася також в Волі добростанській.

До Лісневич прийшли сотні вечером,а машеруючи через болота між Добростанами а Лісневичами,люде були сильно помучені.Длятого я постановив зачати наступ доперва слідуючої ночі,а завтрішний день використати на зорєнтованняся в терені і приготовання наступу тим більше,що цілий той мій похід я хотів перевести лиш нічними наглими ударами,длятого,бо як офензивну силу я мав лиш один курінь, се є дуже мало,а навіть поминувши тов теперішній війні такі наступи мали найбільше виглядів,а приносили найменше страт.Однак в ночи прийшов від Долуда приказ наступати вже завтра рано на Гартфельд. Я представив телефонічно Долудови мій плян,доказуючи,що наступ в день не має жадних шанс поводження,спричинить богато страт,а не принесе успіху.Наступ в день був тим більше безсенсовний ,що Гартфельд був окопаний і дротами обтяжений,а я не мав коло себе навіть одної батерії.Долуд відповів однак,що приказ наступу є від команди ґрупи "Північ" і треба його перевести.У виду того я заявив,що не беру відвічальности за нього,бо маю переконання,що від

не вдасться і забрався до опрацьовання диспозиций.Після них наступ мав зачатися о 5-тій рано,однак з причини пізного одержання мною приказу і перемучення людей,трохи спізнився.В ночи віддано під мою команду дві сотні яворівські,які я умістив в Тучанах,для охорони з правої сторони,однак сі сотні в наступі уділу не взяли. 9-го марта около 6-тої години зачався наступ після моїх диспозиций рівночасно на села Решчани і Гартфельд.Сотня 3-та заняла позиції на краю ліса від Каменоброду і штреки Городок-Каменобрід в ціли задержання Поляків з сеї сторони і унеможливлення удару на зади наступаючих на Речинани сотень.Сотня I-ша і 4-та відійшли до ліса на ліво від Лиснович;на його краю розвинулися в розстрільні і вдарили на Речичани,Сотня 2-га пішла на право і наступала на Гартфельд від сторони Тучай.З нею разом мала наступати одна сотня яворівська та однак відтягнулася від уліду в наступі.Взагалі з тих сотень яворівських користи жадної не було.

Речечани занято досить скоро,а сотні 2-га і 4-та пішла дальше на Гартфельд,однак тут Поляки маючи сильні дротянні застави ставили сильний опір.Бій передовжився до полудня,зробився млавим і дуже мало інтересним.Дотого ще надїхав польський потяг з Городка, а з него вийшло військо,котре розвинувшися зачало чим раз сильнійше наступати від штреки загрожуючи чим раз більше сотням 2 і4-тій з заду.В кінці сі обі сотні цофнулися,то само зробила сотня 4-та. Бій був програний;сотні вицофалися з досить великими втратами до Ліснович,а моя команда переконалася о раціональности моїх плянів і лишила мені вже вільну руку.Я постановив зробити ще тої самої ночі другий наступ на Гартфельд і Речечани стисло після мого пляну в формі нічного і наглого нападу.Люде були вправді помучені,однак

не було часу і треба скоро іти на перед. Я припускав також, що Поляки не будуть сподіватися безпосередного другого нападу по першім невдалім. Від того дня взагалі я оперував лиш нічними нападами і в той спосіб дійшов пізнійше до штреки і разом з У.С.С. замкнув Львів. По Полудні прислано під мою команду до Лісневич сотню чортківську, котрою командував чет. Мицик.

10-го марта 1919.р. о год. 2-гій в ночі відбувся другий наступ на Речичани і Гартфельд. Сотня 2-га пішла боком в західну часть Речичан і звітам вдарила на Гартфельд висилаючи одну чету на дорогу до Галичанова, сотня чортківська 3-тим наступом вздовж гостинця по лівій стороні фронтально. Сотня I-ша наступала лівою стороною гостинця і західної флянки. 4-та сотня лишилася в резерві. Гартфельд був оточений цілий дротами з виїмком полудневої части зверненої до Галичанова; - там власне зайшла чета 2-гої сотні, відтинаючи заразом дорогу відвороту Полякам. Тим часом інші частини знищили дротяннні запори, користаючи з темної ночи. Поляки по короткім бою повтікали в найбільшім переполоху, лишаючи свою канцелярію свою цілу в наших руках і богато полонених. По заняттю Гартфельду обезпечено його виставляючи полеві сторожі і машинові кріси в напрямі полудневім коло цвинтаря і на право від него, на дорозі до Галичанова і на східнім краю Речечан від Каменоброду і штреки, - люде пішли спочивати, а я забрався до плянування дальшого наступу на Галичанів, бо наперед треба було іти, як найскорше, тим більше, що, як я довідався У.С.С. натискають на штреку від полудня на село Братківці.

Того самого дня в ночі відбувся наступ на Галичанів. Наступала сот-

ня І-ша правим, а сотня 4-та лівим крилом. Сотня 2га лишилася в Речичанах забезпечуючи їх від сходу а сотня 3-та в Гартенфельді яко дальша резерва. Галичанів забрано досить легко, однак Поляки втікаючи запалили хати, а огонь викликав такий переполох, що наші також зачали втікати. Бачучи то а знаючи що У.С.С. заняли вже Братківці і ідуть на Буроталь і припускаючи, що Поляків в селі нема а хати запалили власне длятого що цофалися я з кількома людьми які навинулися під рукою обсадив Бурґталь, а тим часом приказав відповідним командантам збирати сотні. Над раном прийшли У.С.С. а я обсадив лиш І-шою мотнею Галичанів а рештою Речечанів, Гартфельд і Лисновичі Поляки втікаючи з тих сіл, впали в огонь моїх власних частин, які думали що то Українці.

В той спосіб зіткнувся я за посередництв м У.С.С. з ґрупою полудневою штреку перервано між Судовою Вишнею а Городком і знищено, а Львів зістав цілковито замкнений і відтятий від світа; - ходить тепер лише о те, щоби його тримати якийсь час, а буде мусіти піддатися, Того дня це є ІІ. марта 19. р приїхав до Гартфельду Долуд і був на похороні упавшого в послідних боях стрільця на високій козацькій могилі під Гартфельдом. У.С.С. заняли позиції в Бурґталю здовж гостинця фронтом до залізниці. Мали вони там великі страти від Броневиків польських, які крутилися між Городком а Львовом. Мої сотні в Галичанові, Гартфельді, Речичанах, Білій Горі і дальше на ліво також від часу до часу діставали сильний огонь артилерийський, однак обійшлося без великих страт. Пополудні того самого дня я одержав від Долуда приказ І-му куріневі диспозиції наступу на Каменобрід від сторони Речичан, а самому вертати зараз до Волі Добростанської і дериґувати звідтам наступом. Наступ на Каменобрід мав відбутися сеї ночі, а уділ в нім мали взяти курінь І-ший з чортківською сотнею і курінь 2-гий. Я знову висловив свої сумніви, щоби ми могли Каменобрід здобути. Люде були сильнопомучені, бо ночами замість спати робилося наступи; - терен від Речечан був болотнистий, так що трудно

зі сеї сторони доступити,а від Білої гори Поляки були сильно к

укріплені.Львів був вже окружений,длятого взявши під увагу фізичний стан людей,теренові трудні обставини і добре ошанцованняся Поляків лiпше замiсcть таратити лю ей лишити Каменобрід,а за те знищити цілковито тор залізничий і позволивши людям відпочати,держати сильно від Каменоброду і Городка а ще сильнійше від Перемишля і в горі від Рави Руської,а Львів сам мусить вкінці піддатися. Каменобрід добре булоби взяти,тим більше що на слідуючі дні пляновано наступ на Городок,однак тепер зі згляду на перемучення людей і некорисні обставини теренові належало наступ залишити.На сі уваги одержав я знову відповідь,що такий є приказ.У виду того я видав диспозиції для I-го куріня після яких одна його сотня мала іти на зелізничу штреку,заняти її і висадити місток між Каменобродом а Городком,сотня чортківська мала іти на стацію,одна сотня мала бути в Речичанах,як резерва і звідтам поступати як лінія за чортківською,а дві сотні I-го куріня мали остати в Гартфельді як резерва дальша.Я сам виїхав зараз до Волі Доброст.,а був то вже пізний вечір і там дав диспозиції для 3-го куріня,після яких мав він наступати від Білої Горина Каменобрід фронтально,а одною сотнсю обходом з права на штреку і стацію.5-та сотня мала наступати в части позірно на Зушицю і рештою сотні на церков і мости.Одна сотня мала лишитися в резерві.

Наступ відбувся в ночі з I2.на I3. березня I9I9.р. я був дуже змучений і невиспаний бо від часу виїзду до Лиснович це є від початку мого походу під Городок я майже не спав,так що тепер ледви держався на ногах, однак поїхав до Білої Гори,щоби звідтак диреґувати наступом.Наступ той одначе знову не вдався.Поляки зафлянкували ліве крило сотні чортківської і виперли його в болота між Речичанами а Каменобродом.- Люде наші загрязли в багно і зачали топитися.Подібно сталося з правим крилом 3-го куріня,де була I0-та сотня.Вкінці над раном наші вицофалися до Речечан і Білої Гори,лишаючи богато вбитих і потоплених.Тоді дістався в полон командант чортківської сотні.Сам курінь I-ший і чортківська сотня мали I7 убитих і потоплених і богато ранених.В цей спосіб закінчився послідний наступ на Каменобрід. I3.березня I9I9.р. я одержав приказ відіслати I-ший курінь до Янова,а лишити лиш його одну сотню в Гартфельді і Речичанах.Галичанів перебрали У.С.С. а курінь ще сеї ночі відійшов з Янова,п звідтам в напрямі Жовкви,лишаючи другу сотня як обсаду Гартфельда і Речичан..Я залишивяс поки що на моїм давнім місци в Волі Добрскт. Тим часом розпочався наступ полудневих ґруп на Городок.Цілими днями гуділи армати а над містом пукали шрапнелі;-ночю ракети і тріскаючі шрапнелі і ґранати освітлювали місто - однак і той наступ не вдався - і Городка не взято.Львів однак був замкнений і переживав в той час найтяжчі дні.Щоби відтягнути наші сили між Львовом а Перемишлем Поляки зробили хитру демонстрацію на півночі і та удалася їм цілковито.

Одного дня прийшла вістка,що Поляки заняли Маґерів,а відтак що наші Маґерів відбили,однак Полякм заняли Немирів.Фрон т на півночі б ув слабо обсаджений а його перервання грозило наступом на північний захід від Львова,це є і моїм частинам відтятим і отвирало Полякам дорогу на наші зади.Нічого дивного що Долуд і вищі команди,

як і я сам занепокоїлися поважно заняттям Поляками Маґерова, а потім Немирова, - однак команди замість зміцнити цей фронт, відпочатими частинами зі схлду Львова постановили стягнути сили з під Каменоброду, Страча і Козич і з ними лиш латати діру на півночі.

В тій цили Долуд стягнув 16. березня 1919. р. 6-ту сотню з 2-го куріня і з кождої сотні 4-го куріня дві чети до Янова лишаючи прочі частини на давних позиціях. В той спосіб з 2-го куріня лишилася 7-ма сотня в Бруховичах селі, Лисій Горі, і Бруховичах стації, а 8-ма сотня в Козичах і Домажирі. З 4-го куріня лишилася одна чета 13-тої сотні в Ямельній, одна чета з 14-тої сотні в Порічу, а одна чета 15-тої сотні змінила 11-ту сотню в Великополю, а сотня 11-та відійшла на Білу Гору і разом з 10-тою і 12-тою обсадили Оттенгаузен, Білу гору і Добростани, а сотня 9-та і 5-та відійшли на приказ Долуда разом зі мною до Янова. Сот. Карась з артилерією лишився в Волі Доброст., я приїхав до Янова пізно вечером і переночував у панства Раґотів. В той спосіб в Янові зібралися слідуючі частини

Кінниця 1-го куріня/се є Долуда/6-та сотня під командою пор. Яроцького, 5-та сотня під командою бул. Кубіцького, 9-та сотня під командою чет. Мангайма, дві чети 13-тої сотні під кмдою хор. Сцібайла, дві чети 14-тої сотні під кмдою пор. Гумена, дві чети 15-тої сотні під кмдою хор. Ворони. Сі частини разом творили підґрупу, котру від-

дав Долуд під мою команду і приказав нею вигнати Поляків з Маґерова і Немирова.

17-го марта 1919.р.пополудни я вимашерував з тою в той спосіб зложеною на нову моїю підґрупою з Янова до Вишенки,котру я призначив яко мою точку xxxxxxxxxxxxx виходу.

Додаток.

Наші посувалися поволі з трудом на перед.Дійшли вже до перших хат польського села,однак дальше не можна було посунутися.Резерву цілу стягнув я в розстрільну посилаючи її четарем Грещаком через фільварок під ліс,щоби вона звідтак Поляків зафлянкувала в полученню з 3-тою сотнею,- однак х села не можна було так довго заняти, доки Долуд не займе горбів від Голоска.Поляки отворили на нас сильний гарматний огонь з якоїсь батерії між Клепаровом а Львовом; сю батерію треба було спонукати до мовчання.В тій ціли стріляє наша батерія на Клепарів і передмістю Львова від сторони Клепарова.

Зараз по приїзді до Янова прислав мені Долуд і віддав під мою команду свою козацьку розвідку.В дійсности він боявся її команданта Батира і длятого віддав мені.Я ужив його на патрулювання янівських лісів,специяльно приказав стежити від сторони Ярини.Козацька розвідка умістилася в будинках судових,де були також стайні.

Крім того одержав її командант чет.Мангайм від мене приказ зібрати жандармерію,стаційну команду і все що може боронити міста і ужити їх яко резерву,зглядно доповнення розстрільни.

Перший курінь складається з команди обозу,першої помочі і чотирох сотень і так:

1-ша сотня	ком.Чет.Долуд
2-га "	хор.Стеткевич
3-та "	чет.Терешкун
4-та "	чет.Мотюк
обоз "	пор.Шах Володимир
перша поміч	чет.Островський

Під Великополем зістав ранений хор.Стеткевич і зараз відійшов,а його сотню перебрав чет.Долуд віддаючи першу сотню пор.Боголійови.

і одну сотню вислав до Ліснович,щоби забезпечувати праву мою флянку.Відійшла там 4-та сотня,яка держала злуку з Добростанами на ліво і ґрупою яворівською на право і розвідкою козацькою в Молошковичах,котра також мала держати злуку з Яворовом і патролювати терен на право.

В Янові передано мені важні части машин водопроводових з закладу Добростанського,які я початково здепонував у себе в канцелярії, а потім відіслав до Долуда,не хотячи їх з собою волочити.

В тім часі розвідка козацька усадовилася в Молошківцях і звідтам патролювала ліси і держала злуку з Яворовом.Складалася вона з кільканайцять їздців,в части Наддніпрянців,а в части з Галичан,які однак удавали Наддніпрянців.Були то передовсім специялісти в мордованню полонених і підозрілих і в безпощаднім рабованню.Такими зробив їх Долуд,позваляючи рабувати,а наш мужик,того рода вільностями скоро перенимається.Кромі того мали вони специяльне поняття про честь і вільність козака.Убрані були по козацьки,в баранкових чорних шапках з червоними шщиками,на декотрих видно було кубанські шинелі.На зверх представлялися досить інтересно і гарно.Козак з тої розвідки був вічно на коні,якби до нього прикований,а інакше їхати не уміли,як лише ґальопом,псуючи при тім страшно коні.Мимо того їх все були гарні,бо знищені коні зміняли зараз по дворах або навіть у селян,а часто здобували на Поляках.Загально були то духи неспокійні,жадні крови і рабунку,лднак на зверх виглядали гарно і при добрій волі тактовного команданта можна було з них зробити добру кавалерію козацьку,не лишень з відвагою і бравурою,але також з ідеями козацькими,котру однак треба було тримати сильно в руках,а Долуд більше з ними політикував,а мало держав в військовій дисципліні.Забійчим було також тихе позвалянння з його сторони на рабунки і морди.Долуд уживав їх переважно до декорації свойого педесталу,менше до розвідки,а часами до переводження егзекуцій шпіонів і підозрілих о шпіонство.Командантом їх був Батир,незвичай-

191

но цікава людина.

Батир називав себе козаком кубанським і оповідав,що колись кінчив техніку в якімсь німецькім місті,відтак як уроджений на Кубанщині служив при кубанських козаках,а тепер яко четар командує розвідкою і служить українській справі.В дійсности - як оповідали його знакомі був він Гуцулом з під Кут чи Коломиї,звичайним селянином, який служив при австійськім війську як підстаршина,а старшиною в дійсности ніколи не був.Що був він жовніром австрійським о тім свідчить факт,що був обзнакомлений знаменито з командою австрійською.Лице несимпатичне і просте,жорстоким і кровожадний ходив завсіди в затовщенім кожуху і чорній баранковій шапці.Без великої інтеліґенції,однак здібний і незвичайно хитрий,був він пострахом цивільних,однак також нераз для своїх старшин.Долуд сам боявся його і длятого прислав його разом з розвідкою під мою команду до Янова,а пізнійше легко зачав піддавати декотрим козакам розвідки невдоволеним з Батиря думку,що він є большевицьких погдядів і дятого небезпечний,а яко такого належить усунути.В той спосіб Долуд лисячо хитрою політикою спричинив.

Рівнобіжно з слабленням зелізничого руху ставалося положення самого Львова чим раз більше оплакане.З часом навіть світла лямп погасли так на двірці,як і в місті,а в ночі місто було темне,як гріб. Видно,що урядження електричні зістали понищені,або не стало вугля на продукцію сили електричної.Все те можна було легко обсервувати з горбів коло Козич і Ясниск.Води також забракло,бо найважнійші части машин забрано з Волі Добростанської і здепоновано в Янові.
